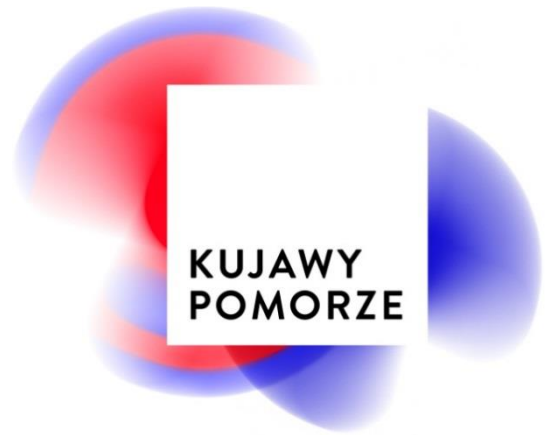

Załącznik nr 1 do projektu
Programu rozwoju gospodarczego
województwa kujawsko-pomorskiego

**Diagnoza sytuacji
społeczno-gospodarczej
województwa kujawsko-pomorskiego**

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie.....	3
Ogólna charakterystyka sytuacji społeczno-gospodarczej województwa i poziomu przedsiębiorczości	7
Społeczne uwarunkowania rozwoju gospodarczego.....	17
System instytucjonalny wsparcia rozwoju gospodarczego	23
Analiza dostępnego wsparcia przedsiębiorców.....	40
Inteligentne specjalizacje województwa kujawsko-pomorskiego oraz klastry	43
Innowacyjność i konkurencyjność regionu	50
Potencjał inwestycyjny	544
Potencjał eksportowy	68
Prognozy dotyczące uwarunkowań dalszego rozwoju gospodarczego	75

WPROWADZENIE

Charakterystyka opracowania

Niniejszy dokument stanowi załącznik do „Programu rozwoju gospodarczego województwa kujawsko-pomorskiego” i zawiera podsumowanie diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej regionu, ze szczególnym uwzględnieniem gospodarki inwestycyjnej oraz eksportowej.

Dokument Program rozwoju gospodarczego województwa kujawsko-pomorskiego powstał w ramach Projektu „Usytuowanie na poziomie samorządów lokalnych instrumentów wsparcia dla MŚP, działających w oparciu o model wielopoziomowego zarządzania regionem”, finansowanego z Narodowego Centrum Badań i Rozwoju w ramach Programu Strategicznego Gospostrateg „Społeczny i Gospodarczy Rozwój Polski w warunkach globalizujących się rynków”, realizowanego przez konsorcjum w składzie: Województwo Kujawsko-Pomorskie, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie i Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu; Nr umowy GOSPOSTRATEG1/ 385453/ 3/NCBR/2018.

Zadanie pn. „Opracowanie Programu rozwoju gospodarczego województwa, określającego rolę MŚP w jego rozwoju we współdziałaniu i kooperacji z kluczowymi firmami regionu, oraz przeprowadzenie pilotażu opracowanego programu”, zostało zrealizowane przez Firmę PwC Advisory na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Sporządzenie założeń do Programu rozwoju gospodarczego zostało poprzedzone badaniami diagnostycznymi, koncentrującymi się na trzech zagadnieniach: analizie społeczno-gospodarczej, analizie gospodarki inwestycyjnej oraz analizie gospodarki eksportowej województwa. Do ich przygotowania wykorzystano szereg metod i technik badawczych o charakterze ilościowym oraz jakościowym, w tym metody pozwalające na zaangażowanie interesariuszy, m.in. przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego, instytucji otoczenia biznesu, uczelni i jednostek naukowych, przedsiębiorców, specjalistów i ekspertów ds. rozwoju gospodarczego. W poniższej tabeli przedstawiono metody i techniki badawcze wykorzystane w badaniu:

Tabela 1. Metody i techniki badawcze, wykorzystane w badaniu poprzedzającym sporządzenie Programu rozwoju gospodarczego

Badania społeczne o charakterze ilościowym i jakościowym

Metoda badawcza	Telefoniczne wywiady kwestionariuszowe wspomagane komputerowo (CATI)	
Przedmiot	Określenie najczęściej i najrzadziej wykorzystywanych form wsparcia oferowanego przedsiębiorcom, sposób wykorzystania wsparcia do prowadzenia działalności	
Próba badawcza	<ul style="list-style-type: none"> • 385 przedsiębiorstw <ul style="list-style-type: none"> - Zdrowa i bezpieczna żywność 21 - Ekoinnowacje 21 - Zdrowie i turystyka zdrowotna 69 - Zaawansowane materiały i narzędzia 31 - Automatyka przemysłowa 69 - Transport i mobilność 73 - Technologie informacyjno-komunikacyjne 69 - Dziedzictwo kulturowe i przemysły kreatywne 31 • <i>Razem</i> 385 	
Metoda badawcza	Ankieta internetowa (CAWI)	
Przedmiot	Określenie potencjału inwestycyjnego gmin położonych w województwie kujawsko-pomorskim	
Próba badawcza	Ankieta została skierowana do wszystkich 144 gmin położonych w województwie kujawsko-pomorskim. Formularz został wypełniony przez 68 jednostek	
Metoda badawcza	Indywidualne wywiady pogłębione (IDI)	
Przedmiot	<ul style="list-style-type: none"> • Analiza dostępnego systemu wsparcia • Analiza popytu na usługi IOB • Identyfikacja czynników warunkujących poziom innowacyjności i konkurencyjności podmiotów gospodarczych • Analiza postrzegania potencjału inwestycyjnego regionu, jego przewag konkurencyjnych oraz barier rozwoju • Analiza działalności eksportowej przedsiębiorstw • Prognozowanie zapotrzebowania na kapitał ludzki w gospodarce 	
Próba badawcza	<ul style="list-style-type: none"> • Ok. 70 wywiadów indywidualnych pogłębionych z przedstawicielami: <ul style="list-style-type: none"> - Instytucji Zarządzającej RPO WKP - instytucji otoczenia biznesu – spółki z udziałem Samorządu Województwa, agencje rozwoju regionalnego, parki technologiczne, zrzeszenia pracodawców/przedsiębiorców - instytucji rynku pracy - uczelni wyższych - przedsiębiorców - jednostek samorządu terytorialnego 	
Metoda badawcza	Zogniskowany wywiad grupowy (FGI)	
Przedmiot	Rola inteligentnych specjalizacji w rozwoju społeczno-gospodarczym regionu – mocne, słabe strony istniejących IS, ocena katalogu IS i potrzeby zmiany, przewagi konkurencyjne regionu oraz bariery rozwoju, oferta jednostek samorządów terytorialnych w zakresie instrumentów wsparcia inwestorów i przedsiębiorców	

Próba badawcza	<ul style="list-style-type: none"> • Przedsiębiorcy działający w obszarze inteligentnych specjalizacji (7 osób) • Przedstawiciele gmin do 15 tys. mieszkańców (3 osoby) • Przedstawiciele gmin powyżej 15 tys. mieszkańców (12 osób) • Przedstawiciele instytucji otoczenia biznesu oraz przedsiębiorców i ich zrzeszeń (20 osób)
Metoda badawcza	Warsztat kreatywny (Design Thinking)
Przedmiot	Opracowanie scenariuszy rozwoju społeczno-gospodarczego w regionie, prognozowanie zapotrzebowania na kapitał ludzki w gospodarce regionu
Próba badawcza	<ul style="list-style-type: none"> • Specjaliści w zakresie edukacji, rynku pracy • Przedstawiciele przedsiębiorców

Metoda badawcza	Warsztat strategiczny
Przedmiot	<ul style="list-style-type: none"> • Analiza popytu na usługi IOB • Identyfikacja usług, dla których prognozuje się wzrost popytu wśród regionalnych MŚP
Próba badawcza	<ul style="list-style-type: none"> • Przedstawiciele Instytucji Zarządzającej RPO WKP • Przedstawiciele instytucji otoczenia biznesu

Badania eksperckie

Metoda badawcza	Desk research
Przedmiot	Określenie najczęściej i najrzadziej wykorzystywanych form wsparcia oferowanego przedsiębiorcom, sposób wykorzystania wsparcia do prowadzenia działalności
Źródła danych	<ul style="list-style-type: none"> • Diagnostyczny materiał roboczy: „Wyzwania rozwojowe województwa kujawsko-pomorskiego u progu III dekady XXI wieku. Diagnoza stanu i uwarunkowań rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego” opracowany przez Kujawsko-Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku; • Dokumenty o charakterze strategicznym, np. Regionalna Strategia Innowacji Województwa Kujawsko-Pomorskiego 2014-2020; Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030, Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony; Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego „Plan modernizacji 2020+”, Toruń 2013; • Raporty polskich instytucji, np. Determinanty konkurencyjności polskiego przemysłu w kontekście wdrażania perspektywy finansowej 2014-2020; Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce; Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2015-2017; raporty podmiotów zaangażowanych w realizację Projektu REGIOGMINA, m.in. SGH w Warszawie, UMK w Toruniu; raporty obejmujące strategiczne dane statystyczne, m.in. opracowania NBP, GUS; „Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej rolnictwa, obszarów wiejskich i przetwórstwa województwa kujawsko-pomorskiego”, wyd. Kujawsko-Pomorski ODR w Minikowie, Minikowo-Bydgoszcz 2017-2019; „Ośrodki Innowacji i przedsiębiorczości w Polsce – Raport 2018”, SOOIiP, 2018; Fundacja Startup Poland, „Polskie Startupy. Raport 2019”, Warszawa 2020; Sprawozdania MPiPS, lata 2015-2017; • Dane statystyczne, roczniki, analizy statystyczne opracowane przez: Eurostat, Bank Danych Lokalnych Główny Urząd Statystyczny, US w Bydgoszczy itp.; „Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności 2017”, GUS, Warszawa 2018; „Innowacyjność województwa kujawsko-pomorskiego w 2015 r., US w Bydgoszczy i Wydział Nauk Ekonomicznych UMK w Toruniu; „Rocznik Statystyczny Rolnictwa”, GUS, Warszawa 2018; „Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030”, GUS, Warszawa 2017; Zapotrzebowanie rynku pracy na zawody z systemu szkolnictwa zawodowego, Raport Końcowy, GUS, Warszawa 2018; Raport

	<p>o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa kujawsko-pomorskiego w 2018 r., US w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2019;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opracowania naukowe dotyczące sytuacji społeczno-gospodarczej, inwestycyjnej bądź eksportowej województwa oraz ogólnych zasad prowadzenia polityki rozwoju gospodarczego; • Dokumenty i opracowania udostępnione przez Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020; „Szkolnictwo zawodowe w województwie kujawsko-pomorskim”, KPBPPiR we Włocławku; Country Raport – dokument roboczy służb komisji Sprawozdanie krajowe – Polska 2019, Załącznik D wytyczne inwestycyjne dla Polski w zakresie finansowania polityki spójności na lata 2021–2027, Bruksela 2019; Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady Europejskiego Banku Centralnego i Eurogrupy pn. „Europejski Semestr 2019: Ocena postępów w zakresie reform strukturalnych, zapobiegania zakłóceniom równowagi makroekonomicznej i ich korygowania oraz wyniki szczegółowych ocen sytuacji na mocy rozporządzenia (UE) nr 1176/2011”.
Metoda badawcza	Analiza benchmarkingowa
Przedmiot	Metoda wspomagająca analizę sytuacji społeczno-gospodarczej województwa oraz gospodarki inwestycyjnej województwa
Źródła danych	<ul style="list-style-type: none"> • Statystyki publiczne
Metoda badawcza	Analiza zawartości stron internetowych
Przedmiot	<ul style="list-style-type: none"> • Analiza oferty instytucji otoczenia biznesu • Analiza systemów wsparcia przedsiębiorców na poziomie gmin • Analiza dostępności informacji kierowanych do przedsiębiorców i inwestorów
Źródła danych	<ul style="list-style-type: none"> • Strony internetowe instytucji otoczenia biznesu w regionie • Strony internetowe jednostek samorządu terytorialnego (gminy)
Metoda badawcza	Metoda symulacyjna/prognostyczna
Przedmiot	Metoda wspomagająca analizę sytuacji społeczno-gospodarczej województwa, w tym analizę trendów
Źródła danych	<ul style="list-style-type: none"> • Warsztat kreatywny • Wywiady indywidualne pogłębione

Źródło: Opracowanie własne.

Ogólna charakterystyka sytuacji społeczno-gospodarczej województwa i poziomu przedsiębiorczości

Źródła:

* Dane publikowane przez Urząd Statystyczny w Bydgoszczy – stan na 31 grudnia 2019 r.

** Dane publikowane przez Urząd Statystyczny w Bydgoszczy – stan na 31 maja 2020 r.

Województwo kujawsko-pomorskie zajmuje obszar 17 971,34 km², co czyni je dziesiątym pod względem powierzchni regionem w Polsce. Jest zamieszkiwane przez ok. 2,07 mln ludności (stan na 31 grudnia 2019 r.).

Jako jedno z dwóch województw w Polsce posiada dwie stolice: Bydgoszcz – miasto będące siedzibą urzędu wojewódzkiego oraz Toruń – z siedzibą urzędu marszałkowskiego. W obrębie województwa znajduje się 19 powiatów oraz 4 miasta na prawach powiatu.

Sytuacja makroekonomiczna

Ogólną sytuację społeczno-gospodarczą województwa kujawsko-pomorskiego obrazują kluczowe wskaźniki makroekonomiczne, dotyczące poziomu rozwoju gospodarczego oraz zamożności. Wartości tych wskaźników wraz z komentarzem zostały przedstawione w poniższej tabeli (Tabela 2.).

Tabela 2. Wartości kluczowych wskaźników makroekonomicznych dla województwa kujawsko-pomorskiego

Produkt Krajowy Brutto (PKB)

W 2017 r. PKB wyniósł **87 222 mln PLN**, co w przeliczeniu na jednego mieszkańca oznaczało wartość **41,9 tys. PLN**.

Pomimo że od 2008 r. regionalne PKB stale rośnie, procentowy udział PKB wyprodukowanego w regionie w stosunku do Polski ogółem spada – w 2010 r. wynosiło **4,52%**, natomiast w 2017 r. osiągnęło wartość **4,38%** (plasując kujawsko-pomorskie na ósmym miejscu wśród wszystkich województw).

Mniej korzystnie na tle kraju przedstawiała się wielkość PKB w przeliczeniu na jednego mieszkańca województwa, która w 2017 r. wyniosła **41,9 tys. PLN** (przy średniej krajowej 51,8 tys. PLN), przekładając się na dziesiątą lokatę wśród szesnastu województw. W zajmującym pierwszą pozycję w tej kategorii regionie (mazowieckim) wskaźnik był prawie dwukrotnie wyższy.

Powyższe oznacza, że choć zauważalna jest dynamika wzrostu PKB w województwie kujawsko-pomorskim (zarówno bezwzględnej wartości PKB, jak i PKB w przeliczeniu na jednego mieszkańca), to jednak jest ona mniejsza niż średnia dla Polski.

Wartość Dodana Brutto (WDB)

W 2017 r. WDB dla regionu wyniosła **76 600 mln PLN**, co plasowało województwo na ósmym miejscu wśród wszystkich regionów w Polsce (**4,4%** wartości dla kraju). Kujawsko-pomorskie charakteryzuje się niższą wydajnością pracy niż przeciętnie w kraju, o czym świadczy wypracowane w regionie WDB w przeliczeniu na 1 pracującego, utrzymujące się na poziomie ok. **90% średniej wartości dla Polski**. W 2017 r. wartość wskaźnika wyniosła **106 394 PLN**, co plasowało województwo na jedenastej pozycji w kraju.

W strukturze WDB według PKD 2007 w 2017 r. największy udział, tj. **36,2%**, miały działalności usługowe należące do sekcji G-L: handel, naprawa pojazdów samochodowych, transport i gospodarka magazynowa, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja, rynek finansowy i ubezpieczeniowy oraz rynek nieruchomości. Ogółem sektor usługowy (sekcje G-T) wygenerował **60,1%** kujawsko-pomorskiego WDB (w kraju 63,4% WDB). Wysoki udział w wypracowaniu WDB w województwie osiągały także przemysł i budownictwo (sekcja B-F) z wartością **35,4%** (w kraju 33,5% WDB). Wkład sektora rolnictwa (sekcja A), obejmującego też leśnictwo, łowiectwo i rybactwo, wynosi **4,5%** (w kraju 3,1%).

Produkcja Sprzedana Przemysłu (PSP)

Analiza procentowego udziału województw w wartości krajowej produkcji sprzedanej przemysłu (PSP) wskazuje, że w Polsce zachodzą znaczne rozbieżności między regionami najsilniejszymi (mazowieckie – 19,1%, śląskie – 16,7% i wielkopolskie – 12,3%) a naj słabszymi – podlaskie, opolskie, świętokrzyskie (2,0%).

Wartość wskaźnika dla województwa kujawsko-pomorskiego (**4,2%**) klasyfikuje je na średniej – ósmej pozycji wśród województw. Mimo że w latach 2010-2017 lokata ta pozostawała niezmienna, to było ono jednym z 6 województw, które odnotowały zmniejszenie swego udziału w krajowym PSP (o 0,3 punktu procentowego). Porównanie do wartości dla kraju wskazuje, że w województwie kujawsko-pomorskim przedsiębiorstwa generują niższe obroty, są zatem mniej konkurencyjne w skali Polski.

Nakłady inwestycyjne¹

W 2017 r. wartość nakładów inwestycyjnych w województwie kujawsko-pomorskim wyniosła **9 865,8 mln PLN** (dziesiąta pozycja w kraju), z czego aż **42,5%** to nakłady poniesione w sekcjach B, C, D, E (górnictwo i wydobywanie, przetwórstwo przemysłowe, wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych, dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją), a kolejne **15,4%** w sekcji L (działalność związana z obsługą rynku nieruchomości). Kujawsko-pomorskie jest jednym z dwóch województw, które w stosunku do 2008 r. zanotowały spadek zarówno nakładów inwestycyjnych ogółem (przy wzroście w kraju o 18,7%), jak i w przeliczeniu na mieszkańca (przy wzroście w kraju o 17,8%).

Dane za 2017 r., chyba że podano inaczej.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych.

Poziom przedsiębiorczości

Podobnie jak w przypadku głównych wskaźników makroekonomicznych, również poziom przedsiębiorczości w województwie kujawsko-pomorskim jest niższy niż przeciętnie w Polsce. **Tempo wzrostu liczby podmiotów gospodarczych, wpisanych do rejestru REGON zarówno w ujęciu bezwzględnym, jak i w przeliczeniu na 10 tys. Mieszkańców, jest jednym z najwolniejszych w kraju.** W 2017 r. w regionie zarejestrowanych było prawie 196 tys. podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON (w 2018 r. – 197,7 tys.), co w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców dawało 940 podmiotów i plasowało województwo dopiero na jedenastym miejscu w skali kraju (około 84% średniej krajowej). W latach 2011-2017 w województwie, podobnie jak w pozostałych regionach, obserwowany był wzrost wskaźnika przedsiębiorczości, jednak jego dynamika w kujawsko-pomorskim była znacznie wolniejsza niż średnio w Polsce (przy założeniu, że 2011 r. = 100%, dynamika wzrostu dla 2017 r. wyniosła 107%, przeciętnie w Polsce 112%, a w województwie z najwyższą dynamiką wzrostu, czyli mazowieckim, 118%).

Struktura wielkościowa podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców pozwala w porównywalny sposób ocenić stan rozwoju przedsiębiorczości w poszczególnych regionach. Przeprowadzona analiza wskazuje, że na tle pozostałych województw kujawsko-pomorskie cechowało się niezadowalającym poziomem rozwoju zarówno mikroprzedsiębiorstw, jak i małych przedsiębiorstw. W przypadku obu grup wartość wskaźnika w 2017 r. klasyfikowała województwo na jedenastym miejscu i nie przekraczała średniej krajowej (Tabela 3.).

Tabela 3. Wskaźniki wzrostu mikro- i małych przedsiębiorstw w województwie kujawsko-pomorskim

Mikroprzedsiębiorstwa

Dla mikroprzedsiębiorczości wskaźnik wyniósł **897,6 podmiotu na 10 tys. mieszkańców**, co stanowiło stratę ok. 500 podmiotów do pierwszego w zestawieniu województwa mazowieckiego (1 443,0) i ok. 150 do średniej krajowej.

¹ Na podstawie projektu diagnozy sporządzonej na potrzeby „Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2030+” pt. „Wyzwania rozwojowe województwa kujawsko-pomorskiego u progu III dekady XXI wieku. Diagnoza stanu uwarunkowań rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego” – Wyzwanie 3. Rozwój gospodarczy.

Za niepokojące należy również uznać, że chociaż w okresie 2011-2017 wszystkie regiony zanotowały wzrost wskaźnika w grupie mikroprzedsiębiorstw, to zmiana w kujawsko-pomorskim (wzrost o 7,9%) należała do najniższych w kraju (czternasta pozycja) i była wyraźnie mniejsza niż przeciętnie w Polsce (wzrost o 12,7%).

Małe przedsiębiorstwa

W przypadku małych przedsiębiorstw wartość wskaźnika przedsiębiorczości osiągnęła poziom **33,6 podmiotów tej wielkości na 10 tys. osób**. Strata do średniej krajowej wyniosła 4,8 podmiotu, natomiast różnica względem wyróżniającego się ponadprzeciętną liczbą podmiotów w tej grupie województwa mazowieckiego wyniosła 15,0 podmiotów (wartość dla mazowieckiego – 48,6).

Dane za 2017 r., chyba że podano inaczej.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych.

Zdecydowanie korzystniej przedstawia się porównanie stanu rozwoju przedsiębiorstw o wyższej liczbie zatrudnionych – zarówno w grupie przedsiębiorstw średnich, jak i dużych – zajmowały one piątą pozycję pod względem ich liczby na 10 tys. mieszkańców (ok. 8 przedsiębiorstw na 10 tys. mieszkańców).

O niedostatecznej aktywności przedsiębiorczej mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego świadczy utrzymująca się od wielu lat na zbliżonym poziomie liczba podmiotów gospodarczych prowadzonych przez osoby fizyczne. W 2017 r. w województwie zarejestrowanych było **141 425 podmiotów osób fizycznych**, liczba ta wzrosła od 2012 r. o zaledwie 60 przedsiębiorstw. Oznacza to, że kujawsko-pomorskie wykazuje w tym względzie znacznie niższą dynamikę zmian niż najszybciej rozwijające się województwa (mazowieckie i pomorskie – wzrost po 107% w stosunku do 2012 r.). Poza bezwzględną liczbą podmiotów należy zwrócić uwagę na kształtowanie się wskaźnika osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym. W 2017 r. jego wartość dla kujawsko-pomorskiego wyniosła **11 podmiotów na 100 osób w wieku produkcyjnym**, co dawało dwunastą pozycję w kraju. W okresie 2011-2017 we wszystkich województwach odnotowano wzrost omawianego wskaźnika, jednak kujawsko-pomorskie, podobnie jak opolskie i zachodniopomorskie, charakteryzowało się najniższą dynamiką zmian (106% w stosunku do 2011 r.).

Ogólna produktywność firm z sektora MŚP oraz ich udział w generowaniu PKB województwa stały się przedmiotem badań realizowanych przy zastosowaniu nowatorskiej, autorskiej metodologii przez A. Kosztowniak². Wyniki przeprowadzonych badań wskazują, że w latach 2014-2019 udział sektora MŚP województwa kujawsko-pomorskiego w ogólnym PKB w ujęciu procentowym zmniejszał się następująco:

- Mikroprzedsiębiorstwa – z 1,39% do 1,38% (-0,01 p.p.)
- Małe przedsiębiorstwa – z 0,41% do 0,38% (-0,03 p.p.)
- Średnie przedsiębiorstwa – z 0,46% do 0,40% (-0,06 p.p.)
- Sektor MŚP ogółem – z 2,26% do 2,16% (-0,10 p.p.)

Uwzględniając, iż udział wszystkich podmiotów województwa kujawsko-pomorskiego wynosił około 4,42% w tworzeniu PKB Polski, wkład całego sektora MŚP wynosił średnio 2,19% w latach 2014-2019. Pozostały udział w PKB był tworzony przez duże przedsiębiorstwa, inne podmioty oraz podatki i cła.

Pomimo malejącego względnego udziału w generowaniu PKB, w ujęciu wartościowym (biorąc pod uwagę wartości bezwzględne), w latach 2014-2019 zauważalny jest wzrost efektywności sektora MŚP w każdej z klas wielkości. Wzrosty prezentują się następująco:

² A. Kosztowniak, *Wkład sektora MŚP województwa kujawsko-pomorskiego w PKB w Polsce w latach 2014-2019 oraz prognozy na lata 2020-2031* [online:] Witryna Regiogmina Kujawsko-Pomorskie, http://regiogmina.kujawsko-pomorskie.pl/wp-content/uploads/2020/08/KosztowniakA_T1.Wk%C5%82ad-sektora-M%C5%9AP-woj.K-P-w-PKB_05.07.2020.pdf

- Mikroprzedsiębiorstwa – z 23 957 mln PLN do 31 397 mln PLN (wzrost o 7 440 mln PLN)
- Małe przedsiębiorstwa – z 7 028 mln PLN do 8 647 mln PLN (wzrost o 1 618 mln PLN)
- Średnie przedsiębiorstwa – z 7 933 mln PLN do 9 171 mln PLN (wzrost o 1 239 mln PLN)
- Sektor MŚP ogółem – z 38 918 mln PLN do 49 215 mln PLN (wzrost o 10 297 mln PLN)

Powyższe rozważania A. Kosztowniak prowadzą do następującej głównej konkluzji: **w latach 2014-2019 nastąpił wzrost efektywności firm z sektora MŚP w województwie kujawsko-pomorskim, jednakże biorąc pod uwagę malejący udział tych firm w generowaniu PKB dla Polski należy stwierdzić, że głównego źródła wzrostu efektywności należy doszukiwać się poza sektorem MŚP (czyli np. w grupie dużych przedsiębiorstw).**

Porównanie struktury branżowej podmiotów gospodarczych w województwie kujawsko-pomorskim wskazuje, iż nie wyróżnia się ona szczególnie na tle kraju. Podobnie jak w całej Polsce – największą grupę w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców stanowiły podmioty działające w sekcjach: G (handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle), F (budownictwo), C (przetwórstwo przemysłowe) oraz M (działalność profesjonalna, naukowa i techniczna). Jednocześnie zauważalne jest, że niemal we wszystkich sekcjach województwo kujawsko-pomorskie charakteryzowało się mniejszą liczbą podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców aniżeli przeciętnie w Polsce. Wymienione powyżej cztery najliczniej reprezentowane sekcje (skupiają one w województwie połowę wszystkich podmiotów) pod względem wielkości wskaźników sklasyfikowane zostały na 11.-12. pozycjach wśród pozostałych województw, co potwierdza, iż przedsiębiorczość w województwie rozwinięta jest w słabszym stopniu.

Zróżnicowania wewnątrzregionalne

Główna rola w rozwoju przedsiębiorczości przypada dużym ośrodkom miejskim. Pod względem przedsiębiorczości zarówno sytuacja w ośrodkach wojewódzkich (Bydgoszcz i Toruń), jak i w pozostałych miastach na prawach powiatu (Włocławek i Grudziądz) jest mniej korzystna niż w innych regionach kraju. Porównanie pozycji województwa w zakresie ogólnego wskaźnika przedsiębiorczości w miastach (czternasta pozycja) i na obszarach wiejskich (dziewiąta pozycja) potwierdza diagnozę dotyczącą niskiego poziomu rozwoju przedsiębiorczości w miastach, a zwłaszcza największych, których wyniki w decydującym stopniu wpływają na ogólny wynik województwa. **Bydgoszcz i Toruń notują niemal najniższe wartości ogólnego wskaźnika przedsiębiorczości spośród miast wojewódzkich, a dysproporcja w stosunku do większości z nich wynosi nawet kilkaset podmiotów na 10 tys. mieszkańców.** Pod względem wartości wskaźnika liczby podmiotów osób fizycznych na 100 osób w wieku produkcyjnym Toruń (14,1) i Bydgoszcz (13,6) zajmują odpowiednio szesnaste i osiemnaste miejsce w kraju. Niekorzystną sytuację stolic województwa kujawsko-pomorskiego na tle innych miast wojewódzkich w kraju potwierdza analiza dynamiki zmian liczby podmiotów osób fizycznych na 100 osób w wieku produkcyjnym w latach 2011-2017. Choć wartość wskaźnika wzrastała we wszystkich miastach wojewódzkich – także w Bydgoszczy i Toruniu – to jednak wzrost ten był w województwie kujawsko-pomorskim znacznie wolniejszy. Niepokoić może fakt, iż w Bydgoszczy wzrost wskaźnika następował najwolniej wśród wszystkich miast wojewódzkich, odpowiadając dynamice o wartości 101%, co w zestawieniu z aktualną wartością wskaźnika nie zapowiada poprawy sytuacji w tym obszarze. **W przypadku pozostałych miast na prawach powiatu – Włocławka i Grudziądza – liczba podmiotów osób fizycznych na 100 osób w wieku produkcyjnym była niższa niż przeciętnie w kraju (12,9), co sytuowało je odpowiednio na 27. i 40. pozycji wśród 48 miast tej kategorii w Polsce,** niebędących jednocześnie stolicami województwa.

Poza głównymi ośrodkami miejskimi i pozostałymi miastami największa liczba podmiotów charakteryzuje dynamicznie rozwijające się gminy, położone w strefach podmiejskich dużych ośrodków. Także zmiany liczby podmiotów są w dużej mierze pochodną zmian liczby ludności. W 2017 roku 1/3 podmiotów

gospodarczych działających w województwie funkcjonowała w Bydgoszczy (prawie 43 tys.) lub Toruniu (26,2 tys.). Poza tym najwięcej podmiotów zarejestrowanych było w większych miastach województwa (Włocławek, Grudziądz i Inowrocław), w gminach znajdujących się w strefach podmiejskich Bydgoszczy i Torunia (Białe Błota, Osielsko, Lubicz, Obrowo), w dużych gminach miejsko-wiejskich (Świecie, Nakło nad Notecią, Żnin, Mogilno, Szubin, Koronowo, Tuchola, Solec Kujawski) oraz w pozostałych największych gminach miejskich (Brodnica, Rypin, Chełmno). Natomiast najmniejsze wartości liczba podmiotów osiągała głównie w małych gminach wiejskich, najczęściej położonych we wschodniej części województwa.

W analizowanym okresie (2010-2017) niezmiennie najwyższe wartości wskaźnika przedsiębiorczości (liczba podmiotów na 10 tys. mieszkańców) notowały podmiejskie gminy Bydgoszczy: Osielsko (w 2017 r. 1 801) oraz Białe Błota (1 553), a ponadto gminy Ciechocinek (1 501), Toruń (1 295), gmina miejska Radziejów (1 284), Bydgoszcz (1 220) i Wielka Nieszawka (1 160). Gminy te osiągnęły wartość wskaźnika przekraczającą średnią wartość dla kraju (1 124), natomiast wartość przekraczającą średnią wartość dla województwa (940) osiągnęły łącznie 22 gminy. Najmniej korzystna sytuacja występowała w gminach wiejskich, położonych we wschodniej oraz północno-wschodniej części województwa, gdzie najniższe wskaźniki przedsiębiorczości były ok. czterokrotnie niższe niż w najwyższej notowanych gminach podmiejskich Bydgoszczy (Świecie nad Osą – 393, Boniewo – 433).

W analizowanym okresie (2010-2017) nieznacznie pogłębiło się zróżnicowanie wewnątrzwojewódzkie, co było związane z sukcesywnym wzrostem wskaźnika w gminie Osielsko, przy jednoczesnej stagnacji wartości w gminach najślabszych (Świecie nad Osą, Boniewo, Chrostkowo). Spośród 144 gmin zdecydowana większość (128) odnotowała wzrost wskaźnika przedsiębiorczości na 10 tys. mieszkańców. Największa dynamika zmian nastąpiła w gminach wiejskich, z których duża część charakteryzowała się jednymi z najniższych wartości wskaźnika na początku badanego okresu³. W analizowanym okresie spadek liczby podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców wystąpił w 13 gminach i osiągał niewielkie wartości (1-6%).

Struktura gospodarcza

Na terenie województwa kujawsko pomorskiego w 2018 roku zarejestrowanych było prawie 196 tys. podmiotów gospodarczych z czego w grudniu 2018 r. 93 116 było płatnikami składek ZUS, w tym 47 759 samozatrudnionych, 35 705 płacących składki za 1-9 ubezpieczonych, 7 572 płacących składki za 10-49 ubezpieczonych, 1 778 płacących składki za 50-249 ubezpieczonych i 302 płacących składki za 250 i więcej ubezpieczonych. Przedsiębiorstwa należące do kategorii firm średnich i dużych stanowią 2,23% płatników składek. Ich rozmieszczenie na terenie województwa jest nierównomierne. Największe skupienie występuje w stolicach regionu, 442 przedsiębiorstwa w Bydgoszczy i 291 w Toruniu. Pozytywnie wyróżnia się Włocławek, Grudziądz, Świecie, Tuchola i Inowrocław. 5 gmin nie ma na swoim terenie żadnego z tej grupy przedsiębiorstw a w przypadku 32 gmin na ich terenie działają 1 lub 2 przedsiębiorstwa. Przedsiębiorstwa zatrudniające powyżej 250 pracowników najliczniej występują w Bydgoszczy, 91 podmiotów i w Toruniu, 53 podmioty. Rozkład dużych przedsiębiorstw pokrywa się z umiejscowieniem firm zatrudniających powyżej 50 pracowników, z jednym wyjątkiem w Brodnicy, gdzie na 46 przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 50 pracowników aż 12 należy do sektora dużych firm⁴.

Przyglądając się konkurencyjności przedsiębiorstw przeanalizowano obecność przedsiębiorstw z województwa kujawsko-pomorskiego w trzech najbardziej popularnych w Polsce rankingach za lata 2015-

³ Wysokość wskaźnika przedsiębiorczości jest ściśle związana z liczbą ludności. W efekcie wzrost wartości wskaźnika przedsiębiorczości w niektórych gminach może być efektem zmniejszenia się w nich liczby ludności, a nie wzrostu liczby podmiotów gospodarczych.

⁴ Badanie własne Szkoły Głównej Handlowej na podstawie danych pozyskanych z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

2019. Pierwszy z nich stanowi Lista 500 największych polskich firm, która corocznie jest publikowana przez Rzeczpospolitą, kolejne zestawienie Diamentów Forbesa i lista Gazele Biznesu publikowana przez Puls Biznesu.⁵ W rankingach znajdują się firmy spełniające szereg kryteriów definiujących dobrze prosperujące przedsiębiorstwa, takich jak min. przychody, wypracowane zyski, poziom eksportu, poziom inwestycji.

Według najbardziej prestiżowego rankingu Rzeczypospolitej w województwie kujawsko-pomorskim działają 22 przedsiębiorstwa, które w latach 2015-2018 znalazły się w gronie 500 największych przedsiębiorstw w Polsce. Stanowią one 4,4% ogółu przedsiębiorstw ujętych w zestawieniu Rzeczypospolitej. Warto zwrócić uwagę, że większość z posiada stabilną pozycję, bądź jej miejsce w rankingu rośnie, min. PSH Lewiatan GK, Oponeo.pl SA. Część notuje spadek, lub nie pojawiło się w najnowszym rankingu, min. Pojazdy Szynowe Pesa SA.

Badając przynależność tych przedsiębiorstw do inteligentnych specjalizacji największa grupa firm spośród badanych należy do specjalizacji: „zaawansowane materiały i narzędzia”, co znajduje odzwierciedlenie w specyfice branżowej regionu. Kujawsko-pomorskie jest silnym ośrodkiem przetwórstwa tworzyw sztucznych i produkcji narzędzi. Potwierdzeniem faktu jest prężnie działająca branża narzędziowa oraz przetwórców i producentów tworzyw sztucznych, której silną pozycję dodatkowo legitymuje skupiający przedsiębiorców z tej branży Bydgoski Klaster Przemysłowy. Jest to jedyny klaster w regionie kujawsko-pomorskim, który posiada status krajowego klastra kluczowego oraz srebrną oznakę doskonałości zarządzania⁶.

Wykres 1. Liczba największych firm w podziale na inteligentne specjalizacje*

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów prasowych Rzeczypospolitej, Pulsu Biznesu i Forbesa z lat 2015-2019

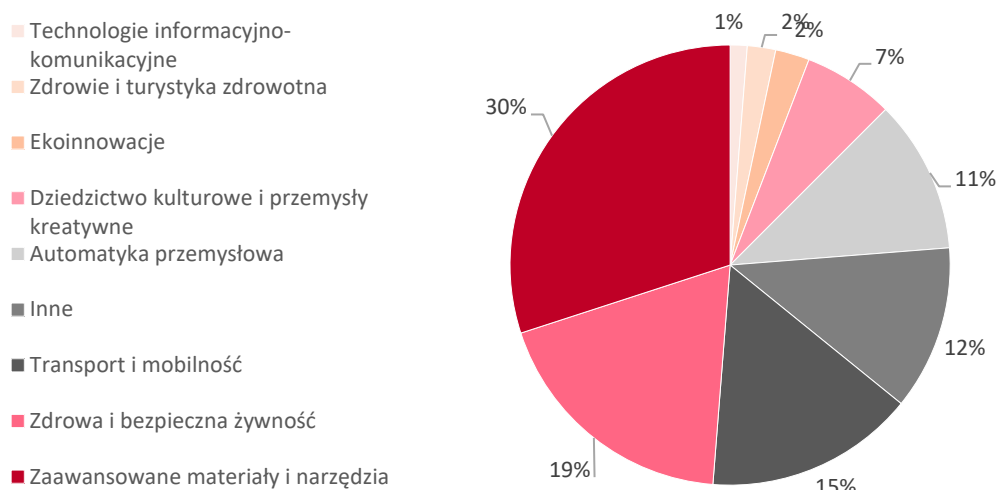
Rozkład procentowy może wskazywać, że najmniejszy potencjał do zwiększania na rynku wolumenu przedsiębiorstw mających perspektywę rozwinięcia się do poziomu zauważalnego w rankingach krajowych wykazują specjalizacje „technologie informacyjno-komunikacyjne”, „zdrowie i turystyka zdrowotna” i „ekoinnowacje”.

⁵ Analizie poddano 240 podmiotów prowadzących działalność na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, dobranych ze względu na spełnianie jednego z dwóch kryteriów: (1) znalezienie się w latach 2017-2019 na Liście 500 największych polskich firm, która corocznie jest publikowana przez Rzeczpospolitą lub (2) znalezienie się w latach 2015-2019 w zestawieniu Diamentów Forbesa i na liście Gazel Biznesu. Podmiot uwzględniony w próbie musiał znaleźć przynajmniej raz w dowolnym z tych rankingów.

Należy podkreślić, że mankamentem przywoływanych danych jest to, że przedsiębiorcy samodzielnie zgłaszają swój udział w konkursie – obniża to obiektywność danych.

⁶ Silver Cluster Management Excellence Label.

Wykres 2. Przedsiębiorstwa w podziale na inteligentne specjalizacje (w%)*

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów prasowych Rzeczypospolitej, Pulsu Biznesu i Forbesa z lat 2015-2019

Biorąc pod uwagę średni przychód podmiotów w okresie, w którym był notowany na listach rankingowych dominującą grupę stanowią przedsiębiorcy generujący przychody z najniższego przedziału, tj. od 5-50 mln zł. Kolejno, mamy grupę generującą przychody na poziomie 50-250 mln. Łącznie 12 przedsiębiorców (5%) uzyskało przychody od 1 do 5 mld zł, dopiero po nich znajdują się dwie grupy legitymizujące się przychodami na poziomie odpowiednio 250-500 mln (5 przedsiębiorców) oraz 500 mln – 1 mld (również 5 przedsiębiorców). Najmniejszą grupę zgodnie z oczekiwaniami stanowią dwa podmioty, które w badanym okresie uzyskały średni przychód na poziomie przekraczającym 5 mld PLN. Średnie przychody jednej zamknęły się w przedziale 5-10 mld, a jedna przekroczyła 10 mld PLN.

Specyfika województwa kujawsko-pomorskiego

Analizując specyfikę gospodarki województwa kujawsko-pomorskiego, należy wskazać dwa sektory, które mogą być postrzegane jako wyróżniające region na tle pozostałych regionów. Należą do nich turystyka zdrowotna oraz rolnictwo.

Turystyka uzdrowiskowa

Lecznictwo uzdrowiskowe na terenie województwa kujawsko-pomorskiego wykazuje nadal wyjątkowo wysoki potencjał na tle kraju, mając przy tym stosunkowo wysoki wkład do ogólnego potencjału krajowego (m.in. w 2017 r. druga – po województwie zachodniopomorskim – pozycja w Polsce pod względem obsłużonych kuracjuszy; udział województwa w obsłudze ruchu krajowego na poziomie 19,7%; obsługa prawie 22% spośród wszystkich kuracjuszy w kraju, leczonych pełnopłatnie). Z 4,3 mln turystów odwiedzających województwo w 2017 r. 10,5% stanowiły osoby korzystające z bazy obsługującej ruch uzdrowiskowy, a zakłady uzdrowiskowe, funkcjonujące na terenie trzech miejscowości posiadających status uzdrowiska (Ciechocinek, Inowrocław i Wieniec-Zdrój), oferowały ponad jedną czwartą miejsc noclegowych w województwie.

Rolnictwo

Potwierdzeniem wyróżniającej się pozycji tego sektora w gospodarce województwa kujawsko-pomorskiego w stosunku do innych regionów jest:

- wyższy niż średni dla Polski udział zatrudnienia w podmiotach związanych z rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem, w gospodarce regionu wynoszący 6,4% (w kraju 4,7%);

- wysoka, szоста pozycja regionu w kraju ze względu na zatrudnienie w firmach przetwórstwa rolno-spożywczego⁷;
- wysoka, trzecia pozycja w kraju (zaraz za województwami wielkopolskim i mazowieckim) pod względem udziału regionu w skupie produktów rolnych (9%)⁸.

Tak wysoki poziom rolnictwa jest następstwem dogodnych uwarunkowań przyrodniczych, tradycji rolniczych, współdziałania otoczenia instytucjonalnego i naukowego oraz ukierunkowanego szkolnictwa zawodowego.

Obecnie⁹ liczba indywidualnych gospodarstw rolnych, na których opiera się większość produkcji rolniczej w województwie kujawsko-pomorskim, wynosi ponad 63 tys., co stanowi 4,5% ogólnej liczby gospodarstw w Polsce. Gospodarstwa indywidualne stanowią 91,6% wszystkich gospodarstw w regionie.

Stosunkowo korzystna jest też struktura wielkości ekonomicznej gospodarstw regionu¹⁰. Poza trzema najniższymi klasami wielkości ekonomicznej (0-2; 2-4; 4-8 tys. EUR) we wszystkich wyższych klasach gospodarstwa w województwie są reprezentowane liczniej, to znaczy ich procentowy udział jest wyższy niż średnio w Polsce, w niektórych klasach nawet dwukrotnie (25-50; 50-100; 100-500). Natomiast spośród trzech klas ekonomicznych (8-15; 15-25; 25-50) udział gospodarstw indywidualnych jest największy w kraju i stanowi blisko połowę (45,13%) wszystkich gospodarstw w kujawsko-pomorskim. Według liczby gospodarstw należących do najwyższej klasy wielkości ekonomicznej >1 000 tys. EUR kujawsko-pomorskie zajmuje czwartą pozycję w kraju – za województwem mazowieckim, wielkopolskim i warmińsko-mazurskim.

Województwo kujawsko-pomorskie jest jednym z głównych regionów produkcyjnych, stanowiących zaplecze żywnościowe kraju. Zajmuje piąte miejsce pod względem wartości globalnej produkcji rolniczej (czwarte miejsce w kategorii roślinnej, piąte w zwierzęcej). Cechą charakterystyczną produkcji rolniczej województwa kujawsko-pomorskiego jest równowaga pomiędzy wielkością produkcji roślinnej i zwierzęcej, dzięki czemu województwo jest mniej podatne na wahania koniunkturalne w poszczególnych rodzajach produkcji.

Wartość towarowej produkcji rolniczej¹¹ w województwie kujawsko-pomorskim w przypadku produkcji roślinnej wynosi 2 526,86 mln PLN, w przypadku produkcji zwierzęcej 3 254,05 mln PLN.

Na poprawę sytuacji ekonomicznej rolnictwa pozytywnie wpływa wykorzystywanie surowców rolnych i przeznaczanie ich na cele energetyczne (produkcja biomasy). W województwie udział mocy ze źródeł odnawialnych systematycznie rośnie. Techniczny potencjał¹² dostępności zasobów biomasy będącej odpadem z rolnictwa, leśnictwa i produkcji żywności¹³ województwa kujawsko-pomorskiego wynosi 1 552,67 kt, co odpowiada 5,3% potencjału krajowego. Biogaz rolniczy wykorzystywany jest w niewielkim stopniu, zważywszy na możliwości i potencjał produkcji rolnej regionu – jedynie 1,5% mocy zainstalowanej w OZE to instalacje wykorzystujące biogaz.

Podsumowanie

Podsumowanie dotyczące ogólnej charakterystyki sytuacji społeczno-gospodarczej województwa i poziomu przedsiębiorczości

⁷ Wg GUS zatrudniających powyżej 9 osób.

⁸ Dane wg „Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej rolnictwa, obszarów wiejskich i przetwórstwa województwa kujawsko-pomorskiego”, Minikowo-Bydgoszcz 2017-2019.

⁹ Charakterystyka gospodarstw rolnych, GUS 2016, stan na 31.12.2016 r.

¹⁰ Wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego – suma standardowych produkcji (wartość produkcji odpowiadająca przeciętnej sytuacji w danym regionie dla każdej działalności rolniczej) wszystkich działalności prowadzonych w tym gospodarstwie.

¹¹ Dane na 2015 r., opracowane na podstawie Rocznika Statystycznego Rolnictwa, GUS, Warszawa 2018.

¹² Potencjał techniczny biomasy – jest to potencjał biologiczny biomasy, pomniejszony o aktualne wykorzystanie na cele inne niż energetyczne, który może być pozyskany w ramach określonych technologii, z uwzględnieniem sprawności energetycznej urządzeń przetwarzających biomasę na energię użytkową.

¹³ Na podstawie map potencjału odpadów biomasowych dla Europy (2013): bioboost.iung.pl (dostęp: 31.03.2020). Ze względu na zakres analizowanego zagadnienia nie ujęto możliwości pozyskania biomasy z odpadów komunalnych.

- W województwie kujawsko-pomorskim następuje wzrost wartości PKB (zarówno w wartościach bezwzględnych, jak i w przeliczeniu na 1 mieszkańca), jednak jest on mniej dynamiczny niż średnia dla Polski.
- Wartość Dodana Brutto (WDB) dla regionu stanowi 4,4% WDB dla Polski. W przeliczeniu na 1 mieszkańca to ok. 90% średniej wartości dla kraju, co plasuje województwo na jedenastej pozycji wśród wszystkich regionów.
- Wartość wskaźnika Produkcji Sprzedanej Przemysłu (PSP) dla województwa kujawsko-pomorskiego (4,2%) klasyfikuje je na ósmej pozycji wśród województw. Mimo że w latach 2010-2017 lokata województwa pozostawała niezmienna, to było ono jednym z 6 województw, które odnotowały zmniejszenie swego udziału w krajowej PSP (o 0,3 punktu procentowego).
- W 2017 r. wartość nakładów inwestycyjnych w województwie kujawsko-pomorskim wyniosła 9 865,8 mln PLN (dziesiąta pozycja w kraju), z czego aż 42,5% to nakłady poniesione w sekcjach B, C, D, E (górnictwo i wydobywanie, przetwórstwo przemysłowe, wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych, dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją).
- Tempo wzrostu liczby podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON zarówno w ujęciu bezwzględnym, jak i w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców jest jednym z najwolniejszych w kraju. W 2017 r. w regionie zarejestrowanych było prawie 196 tys. podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON (w 2018 – 197,7 tys.), co w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców dawało 940 podmiotów i plasowało województwo dopiero na jedenastym miejscu w kraju (około 84% średniej krajowej).
- Na tle pozostałych województw kujawsko-pomorskie cechowało się niezadowalającym poziomem rozwoju zarówno mikroprzedsiębiorstw, jak i małych przedsiębiorstw. W przypadku obu grup wartość wskaźnika w 2017 r. nie przekraczała średniej krajowej i klasyfikowała województwo na jedenastym miejscu w Polsce.
- Udział firm z sektora MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego w ogólnym PKB dla Polski w latach 2014-2019 sukcesywnie malało w każdej z klas wielkości.
- W 2017 r. w województwie zarejestrowanych było 141 425 podmiotów osób fizycznych, liczba ta wzrosła od 2012 r. o zaledwie 60 przedsiębiorstw. Oznacza to, że kujawsko-pomorskie wykazuje w tym względzie znacznie niższą dynamikę zmian niż najszybciej rozwijające się województwa (mazowieckie i pomorskie – wzrost po 107% w stosunku do 2012 r.).
- Bydgoszcz i Toruń notują niemal najniższe wartości ogólnego wskaźnika przedsiębiorczości spośród miast wojewódzkich, a dysproporcja w stosunku do większości z nich wynosi nawet kilkaset podmiotów na 10 tys. mieszkańców. Pod względem wartości wskaźnika liczby podmiotów osób fizycznych na 100 osób w wieku produkcyjnym Toruń (14,1) i Bydgoszcz (13,6) zajmują odpowiednio szesnaste i osiemnaste miejsce w kraju.
- Analizując specyfikę gospodarki regionalnej województwa kujawsko-pomorskiego, należy wskazać dwa sektory gospodarki, które odróżniają region na tle pozostałych województw. Są to turystyka zdrowotna oraz rolnictwo.

Kluczowe potrzeby związane z obszarem

- **SSG1¹⁴:** Należy utrzymać dotychczasowe formy wsparcia rozpoczynania działalności gospodarczej, jednocześnie podnosząc limity wysokości wsparcia do poziomu, który pozwoli na uruchomienie działalności produkcyjnej, oraz dopuszczać możliwość montażu dotacji z instrumentami finansowymi.
- **SSG2:** Istotne jest wsparcie sektora MŚP w dalszych inwestycjach prowadzących do wzrostu przedsiębiorstw (zarówno pod względem zatrudnienia, jak i wartości produkcji).
- **SSG3:** Należy zachęcać duże przedsiębiorstwa do podejmowania współpracy z podmiotami z sektora MŚP poprzez programy akceleracji start-upów, dotowane przez stronę publiczną.
- **SSG4:** Należy wspierać firmy z sektora MŚP w udroźnieniu współpracy z dużymi podmiotami funkcjonującymi w regionie.
- **SSG5:** Istnieje potrzeba podjęcia działań mających na celu kształtowanie postaw proprzedsiębiorczych wśród uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych w regionie.
- **SSG6:** Należy wspierać firmy z sektora MŚP w ich dążeniach do wzrostu efektywności, co przyczyni się do zwiększenia ich udziału w ogólnym PKB dla Polski.

Społeczne uwarunkowania rozwoju gospodarczego

Do najważniejszych uwarunkowań regionalnego rozwoju gospodarczego o charakterze społecznym zaliczyć należy sytuację demograficzną, wykształcenie mieszkańców regionu (stanowiące podstawę kapitału ludzkiego), a także sytuację na regionalnym rynku pracy.

Sytuacja demograficzna

Wśród obecnie występujących w Polsce i województwie kujawsko-pomorskim tendencji zmian liczby ludności największe znaczenie ma spadek ogólnej liczby ludności, który w największej skali dotyka miasta oraz postępujący proces starzenia się społeczeństwa. Procesy te są nierozdzielnie ze sobą związane i są głównie wynikiem niewystarczającej liczby urodzeń dla zapewnienia zastępowalności pokoleń, wydłużania się przeciętnego dalszego trwania życia oraz wzmożonych procesów migracyjnych (z miast na obszary wiejskie, a w skali całego województwa ujemnego salda migracji w ruchu międzywojewódzkim). Procesy te mają bardzo duży wpływ na kształtowanie się rynku pracy i znajdujące się na nim zasoby siły roboczej.

Kujawsko-pomorskie należy do województw, w których w ciągu ostatnich lat nastąpił spadek liczby ludności. W 2017 r. województwo zamieszkiwały 2 082 944 osoby, a w ciągu zaledwie 7 lat (2010-2017) w regionie nastąpił spadek o 15,8 tys. mieszkańców (-0,8%). Niepokojący jest fakt, że według prognozy GUS ma się on jeszcze bardziej pogłębić, co niesie ze sobą ryzyko wystąpienia procesów depopulacyjnych. W okresie 2010-2017 ubyło mieszkańców w 60% gmin położonych na terenie województwa, a ubytki te wystąpiły zwłaszcza w największych miastach. Najsilniejsze negatywne zmiany zachodziły w gminach położonych w południowej i wschodniej części województwa, a także w kilku gminach przygranicznych. Najwięcej mieszkańców zyskały natomiast przede wszystkim gminy położone w strefie silnych związków z Bydgoszczą i Toruniem. Przyrost liczby mieszkańców odnotowały także pojedyncze gminy wiejskie, położone w zasięgu oddziaływania pozostałych największych miast regionu, takich jak Brodnica, Chełmno, Grudziądz, Włocławek i Inowrocław.

Jednym z głównych czynników wpływających na utrzymujący się spadek liczby ludności w województwie są ruchy migracyjne. **W latach 2010-2017 w wyniku migracji co roku ubywało średnio niecałe 1,6 tys. osób, a łącznie w tym okresie region utracił 12,6 tys. mieszkańców** (co można porównać z liczbą mieszkańców

¹⁴ Do każdej potrzeby (określonej na podstawie wniosków z analizy obszaru) przypisano sygnaturę, która pozwoli na identyfikację konkretnego wniosku w dalszej części opracowania (w szczególności w opisie przedsięwzięć w ramach Programu).

miasta Golub-Dobrzyń). Uśrednione wartości dla lat 2010-2017 wskazują, że przeciętnie w roku województwo traciło 7,6 osób na każde 10 tys. mieszkańców, co lokowało je na dziesiątej pozycji w kraju. Mieszkańcy regionu migrują w większości do sąsiednich, bardziej dynamicznie rozwijających się województw: pomorskiego, wielkopolskiego i mazowieckiego. Bilans migracji jest ujemny, co oznacza, że osób wyjeżdżających do tych regionów jest więcej niż stamtąd napływających. Analiza wieku migrantów wskazuje, że najliczniejszą grupę zarówno w ujęciu bezwzględnym, jak i w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców stanowiły osoby młode, w wieku 25-34 lata. W latach 2010-2017 kujawsko-pomorskie utraciło ponad 7,5 tys. osób z tej grupy wiekowej (średnio 943 osoby rocznie). Stosunkowo wysokie ubytki migracyjne, choć o wyraźnie mniejszym nasileniu, dotyczyły również grupy wiekowej 35-44 i 20-24 lata. Emigracja osób z powyższych dwóch grup powiązana jest często z migracją dzieci i oznacza wyprowadzanie się z terenu województwa całych rodzin – w analizowanym okresie ubyło tam 1,5 tys. dzieci w wieku do 12. roku życia (średnio roczny ubytek 190 dzieci).

Głównym przejawem postępującego procesu starzenia się społeczeństwa jest wzrost bezwzględnej liczby ludności w wieku poprodukcyjnym. W okresie 2010-2018 liczba ludności w tym przedziale wiekowym w województwie kujawsko-pomorskim wzrosła z 335,0 tys. do 436,5 tys. osób (wzrost o 30%). Jednocześnie prognoza demograficzna na lata 2017-2030¹⁵ zakłada wzrost liczby ludności w tym wieku do 2030 r. do 520,3 tys. osób (wzrost o 26% w stosunku do roku bazowego).

Proces starzenia się społeczeństwa należy rozumieć nie tylko jako wzrost bezwzględnej liczby ludności w wieku poprodukcyjnym, ale także jako wzrost udziału tej grupy w całkowitej liczbie ludności. Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem w 2018 r. w województwie kujawsko-pomorskim wynosił 21,0% i od 2010 r. jego wartość znacznie wzrosła (wskaźnik wynosił wówczas 16,0%). W regionie proces starzenia się społeczeństwa wyrażony tym wskaźnikiem zachodzi wciąż z nieco mniejszą intensywnością niż przeciętnie w kraju – w 2018 r. wskaźnik dla Polski wynosił 21,4%, a województwo pod względem wartości wskaźnika plasowało się na dziewiątej pozycji w kraju. Zauważa się, że z roku na rok sytuacja województwa w odniesieniu do wartości dla kraju i pozostałych regionów pogarsza się, a zgodnie z najnowszą prognozą GUS wskaźnik udziału osób w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem do 2030 r. ma wzrosnąć do wartości 25,8%.

Należy zaznaczyć, że w obrębie województwa proces starzenia się społeczeństwa zachodzi z większą intensywnością w miastach niż na obszarach wiejskich. Rozkład przestrzenny wskaźnika udziału ludności w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem w województwie kujawsko-pomorskim wskazuje, że proces starzenia się społeczeństwa poza miastami jest najbardziej zaawansowany w południowej części województwa – przewiduje się, że w 2030 r. tendencja utrzyma się na tych obszarach.

Wykształcenie

Województwo kujawsko-pomorskie charakteryzuje się niekorzystną strukturą wykształcenia ludności. **W 2017 r. wyróżniało się na tle pozostałych regionów stosunkowo wysokim odsetkiem ludności¹⁶ z wykształceniem zasadniczym zawodowym (trzecia pozycja w kraju) oraz wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym lub niższym (czwarta pozycja w kraju).** Jednocześnie – pomimo stałego wzrostu zarówno liczby, jak i udziału osób z wykształceniem wyższym – w 2017 r. kujawsko-pomorskie zajmowało pod tym względem dopiero czternastą pozycję w kraju.

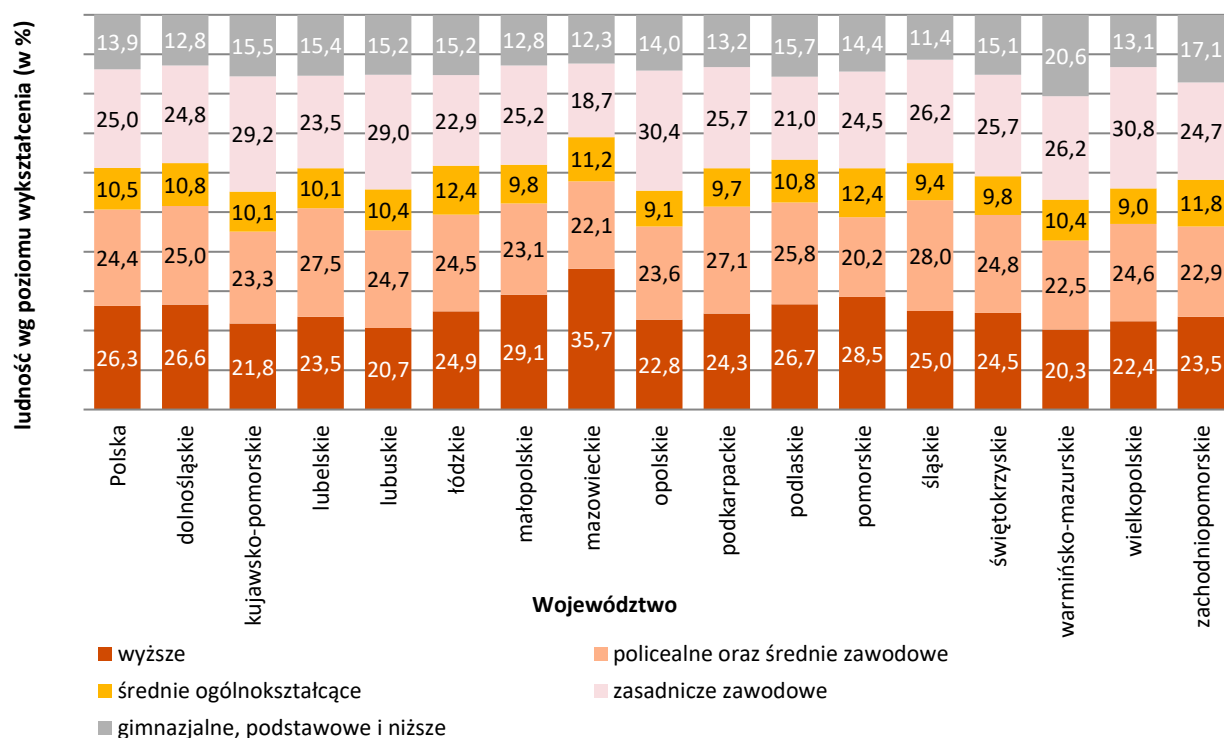
Widoczne są znaczne dysproporcje w poziomie wykształcenia między ludnością miejską a wiejską (w małym stopniu dotyczy to rolników, których wykształcenie jest wyższe niż przeciętnie w kraju dla tej

¹⁵ Dane dotyczące prognozy demograficznej pochodzą z opracowania „Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030”, opublikowanej przez Główny Urząd Statystyczny 31.08.2017 r. W przypadku tej prognozy rokiem przedstawiającym stan bazowy jest 2016 r.

¹⁶ Udziałem ludności w wieku 15-64 lata wg poziomu wykształcenia w ogólnej liczbie ludności w tym wieku.

grupy zawodowej). W 2017 r. ponad 26% ludności wiejskiej posiadało wykształcenie gimnazjalne, podstawowe lub niższe (siódma pozycja w kraju), kolejne 33% – zasadnicze zawodowe (trzecia pozycja w kraju). Niskie kwalifikacje znacząco ograniczają szansę znalezienia pracy poza rolnictwem i stanowią barierę dla mobilności zawodowej. Ponadto osoby z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym lub niższym oraz osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym przeważają w grupie biernych zawodowo (podobnie jak wśród zarejestrowanych bezrobotnych) w województwie.

Wykres 3. Poziom wykształcenia w 2017 r. wg BAEL – udział ludności w wieku 15-64 lata wg poziomu wykształcenia w ogólnej liczbie ludności w tym wieku¹⁷

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (BAEL).

Województwo kujawsko-pomorskie nie wyróżnia się na tle kraju potencjałem akademickim. Na jego terenie działa 17 instytucji szkolnictwa wyższego¹⁸, a dominującą rolę odgrywają tu Bydgoszcz (3 uczelnie publiczne i 5 niepublicznych) i Toruń (1 uczelnia publiczna i 3 niepubliczne). Obok miast wojewódzkich udział w kształceniu studentów mają Włocławek (1 uczelnia publiczna i 1 niepubliczna), Świecie, Grudziądz, Inowrocław i Tuchola (po 1 uczelni niepublicznej). Spośród działających w regionie instytucji szkolnictwa wyższego wyróżnia się jedynie Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, który według rankingu Perspektyw¹⁹ w 2019 r. był 15. uczelnią publiczną w Polsce (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy oraz Politechnika Bydgoska (wcześniej Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy) zajmowały odpowiednio miejsca 61-70. i 48.). Uniwersytet Mikołaja Kopernika w 2019 r. uzyskał status uczelni badawczej jako jedna z 10 uczelni w kraju.

W województwie kujawsko-pomorskim w 2017 r. studiowało 59 414 osób, co stanowiło prawie 4,5% studentów w Polsce (208 studentów szkół wyższych na 10 tys. ludności – ósma pozycja w kraju; liczba niższa niż przeciętnie dla Polski ogółem, wynosząca 336 studentów na 10 tys. ludności).

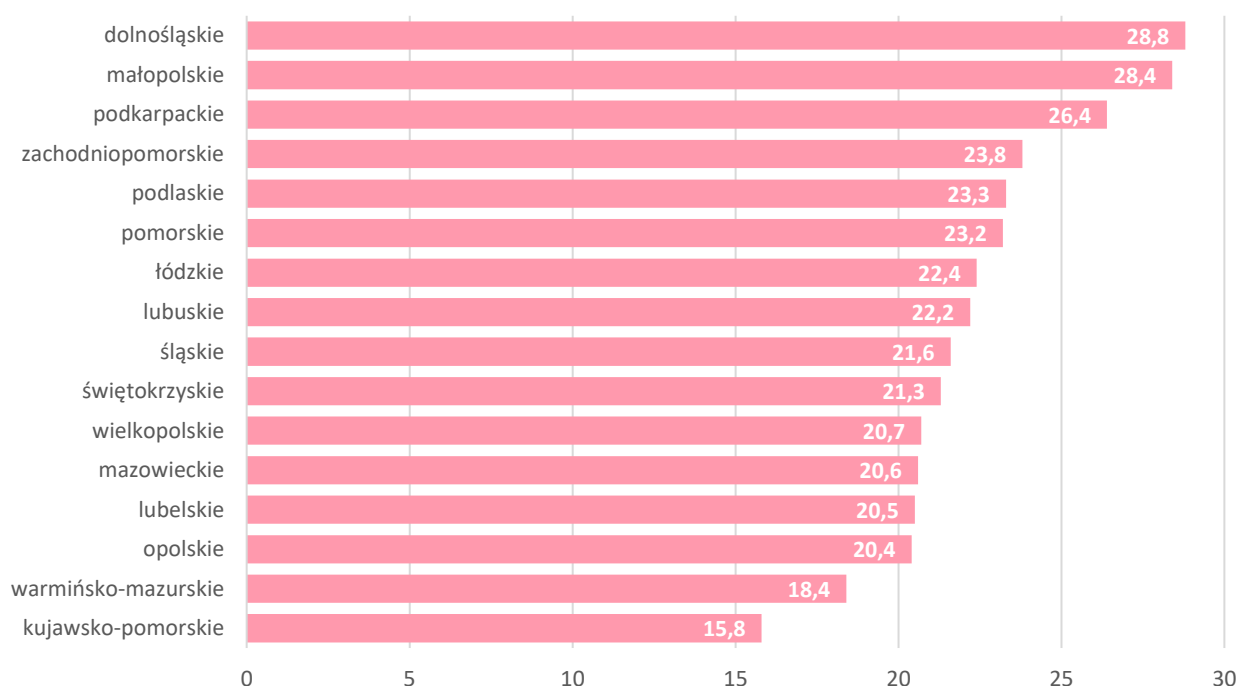
¹⁷ Ze względu na zaokrąglenia w przypadku niektórych kategorii wartości na wykresie nie sumują się do 100%.

¹⁸ <https://polon.nauka.gov.pl>, dostęp z dnia 10.07.2019 r.

¹⁹ <http://perspektywy.pl/RSW2019/ranking-uczelni-akademickich>, dostęp z dnia 18.07.2019 r.

Niepokojący jest fakt, iż region charakteryzuje się najniższym w kraju odsetkiem absolwentów i studiujących na kierunkach technicznych i przyrodniczych. W 2018 r. w kujawsko-pomorskim zaledwie 15,8% studentów kształciło się na kierunkach inżynieryjno-technicznych i przyrodniczych (najniższa wartość wśród wszystkich regionów Polski od 2007 r.).

Wykres 4. Odsetek studentów na kierunkach technicznych i przyrodniczych, bez cudzoziemców (w %, 2018 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych.

Sytuacja ta może wskazywać na niedostosowanie kierunków studiów do potrzeb rynku pracy, co w konsekwencji prawdopodobnie powoduje brak odpowiednio wykształconych kadr do rozwoju gospodarki opartej na wiedzy i umiejętnościach. Bowiern to właśnie ten rodzaj wykształcenia jest obecnie szczególnie poszukiwany przez pracodawców, co jest związane m.in. z potrzebą wdrażania innowacyjnych rozwiązań, automatyzacji procesów produkcji, cyfryzacji i informatyzacji oraz ze zmianami związanymi z koncepcją Przemysłu 4.0. Niedopasowanie struktury wykształcenia osób wchodzących na rynek pracy do oczekiwań pracodawców stanowi jedno z podstawowych wyzwań, niepozwalających na wykorzystanie w pełni potencjału związanego z regionalnymi zasobami ludzkimi.

Rynek pracy

W województwie kujawsko-pomorskim liczba osób pracujących według danych GUS²⁰ w 2017 r. wynosiła 738,5 tys. osób, co stanowiło 4,8% wszystkich pracujących w kraju. Od 2012 r. liczba ta wzrasta (podobnie jak w pozostałych województwach), jednak wzrost ten jest wolniejszy niż przeciętnie w kraju, co przejawia się niewielkim spadkiem udziału liczby osób pracujących w województwie kujawsko-pomorskim w całkowitej liczbie osób pracujących w Polsce. Pochodną wzrostu liczby osób pracujących jest wzrost udziału tej grupy

²⁰ Dane GUS nie uwzględniają pracujących w jednostkach budżetowych, działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego.

w liczbie ludności. Udział osób pracujących w liczbie ludności w wieku 18 lat i więcej²¹ w 2017 r. wynosił 43% (województwo zajmowało dwunastą pozycję w kraju), co stanowiło zaledwie 89% wartości dla Polski.

Jeśli chodzi o strukturę pracujących, to w 2017 r. najliczniejsze były osoby zatrudnione w dziale przemysłu i budownictwa (29,5%), co było wartością wyższą niż przeciętnie w kraju (26,6%). Szczególnie dobrze na tle kraju zatrudnienie w tym dziale w województwie wypadało w sekcji C – przetwórstwo przemysłowe: 21,5% (18,0% dla kraju). Pozytywnie na tle kraju kształtowało się także zatrudnienie w sekcji E (dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją) i sekcji L (działalność związana z obsługą rynku nieruchomości). Natomiast zdecydowanie niższy niż przeciętnie w kraju był udział osób pracujących w sekcji J (informacja i komunikacja), K (działalność finansowa i ubezpieczeniowa) i M (działalność profesjonalna, naukowa i techniczna).

Aktywność zawodowa mieszkańców, wyrażona udziałem osób aktywnych zawodowo²² w liczbie ludności, jest cały czas niższa niż przeciętnie w kraju. W 2018 r. współczynnik aktywności zawodowej w województwie dla ogółu ludności wynosił 55,0% (jedenasta pozycja wśród pozostałych województw) i 75% dla ludności w wieku produkcyjnym (dziesiąta pozycja w kraju). Jednocześnie liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych (czyli osób, które potencjalnie mogą zasilić grupę pracujących) w 2018 r. w województwie kujawsko-pomorskim wynosiła 72,7 tys. (7,5% zarejestrowanych bezrobotnych w kraju – jest to jeden z wyższych odsetków, a tym samym duży zasób potencjalnych pracowników).

W województwie kujawsko-pomorskim, podobnie jak w całym kraju, następuje stały spadek bezrobocia (liczby osób bezrobotnych oraz stopy bezrobocia rejestrowanego). Mimo że skala redukcji bezrobocia w województwie w latach 2013-2018 była bardzo duża (ponad 51%), to spadek liczby osób bezrobotnych, a w konsekwencji także stopy bezrobocia w województwie zachodzi wolniej niż przeciętnie w kraju – pod względem zmiany liczby osób bezrobotnych i stopy bezrobocia w latach 2013-2018 kujawsko-pomorskie znajdowało się na dwunastej pozycji w kraju. Generalna poprawa sytuacji na rynku pracy jest wynikiem występującej do marca 2020 r. bardzo dobrej koniunktury i wzrostu gospodarczego w Polsce, z których korzystają wszystkie województwa. **Podkreślić jednak należy, że według oficjalnych statystyk rynku pracy (bezrobocie rejestrowane) województwo kujawsko-pomorskie wciąż pozostaje w gronie województw o najwyższych wskaźnikach (stan z maja 2020 r. – stopa bezrobocia 8,6%²³).** W okresie 2012-2018, według statystyk bezrobocia rejestrowanego, województwo kujawsko-pomorskie nie wyprzedziło żadnego z poprzedzających je województw pod względem redukcji stopy bezrobocia.

Wskaźnik udziału zarejestrowanych osób bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym w 2018 r. w gminach województwa przyjmował wartości od 2,6% dla gmin Osielsko i Białe Błota do 13,9% dla gminy Boniewo. **Najniższe wartości wskaźnika występowały w największych miastach regionu oraz gminach leżących w strefach podmiejskich tych miast (generalnie gminy wchodzące w skład powiatów bydgoskiego i toruńskiego), a także w gminach położonych głównie w powiecie świeckim i brodnickim.** Najwyższe wartości cechowały gminy położone w południowo-wschodniej części województwa – w większości w powiatach radziejowskim, włocławskim i lipnowskim. Ponadto warto podkreślić, że w województwie kujawsko-pomorskim utrzymuje się niekorzystna (z punktu widzenia możliwej aktywizacji i przywrócenia na rynek pracy) struktura społeczno-demograficzna zarejestrowanych osób bezrobotnych.

Od 2013 r. w województwie spada liczba nowo zarejestrowanych osób bezrobotnych, ale jednocześnie od 2014 r. w podobnym tempie zmniejsza się liczba osób wyłączonych z ewidencji bezrobotnych (także

²¹ Do osób pracujących wliczane są również osoby pracujące, ale będące już w wieku emerytalnym (poprodukcyjnym), dlatego uznano, że najbardziej odpowiednie jest odnoszenie liczby osób pracujących do liczby ludności w wieku 18 i więcej lat, a nie tylko do liczby osób w wieku produkcyjnym.

²² Osoby pracujące i osoby bezrobotne.

²³ Dane opublikowane przez Urząd Statystyczny w Bydgoszczy.

wyrejestrowanych z powodu podjęcia pracy). Procesy te przekładają się na umocnienie bezrobocia długookresowego – udział zarejestrowanych osób bezrobotnych powyżej 24 miesięcy w całkowitej liczbie osób bezrobotnych stale wzrasta (w 2018 r. wynosił już 29,2%). W szczególności dotyczy to długotrwale bezrobotnych kobiet (udział bezrobotnych kobiet pozostających bez pracy powyżej 24 miesięcy w liczbie bezrobotnych kobiet w 2018 r. wynosił 34,1%).

Podsumowanie

Podsumowanie dotyczące społecznych uwarunkowań rozwoju gospodarczego

- Kujawsko-pomorskie należy do województw, w których w ciągu ostatnich lat nastąpił spadek liczby ludności. W 2017 r. województwo zamieszkiwały 2 082 944 osoby, a w ciągu zaledwie 7 lat (2010-2017) w regionie nastąpił spadek o 15,8 tys. mieszkańców (-0,8%).
- W latach 2010-2017 w wyniku migracji co roku ubywało średnio niecałe 1,6 tys. osób, a łącznie w tym okresie region utracił 12,6 tys. mieszkańców. Analiza wieku migrantów wskazuje, że najliczniejszą grupę zarówno w ujęciu bezwzględnym, jak i w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców stanowiły osoby młode, w wieku 25-34 lata. W latach 2010-2017 kujawsko-pomorskie utraciło ponad 7,5 tys. osób w tym wieku (średnio 943 osoby rocznie).
- W 2017 r. wyróżniało się na tle pozostałych regionów stosunkowo wysokim odsetkiem ludności z wykształceniem zasadniczym zawodowym (trzecia pozycja w kraju) oraz wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym lub niższym (czwarta pozycja w kraju). Jednocześnie – pomimo stałego wzrostu zarówno liczby, jak i udziału osób z wykształceniem wyższym – w 2017 r. kujawsko-pomorskie zajmowało pod tym względem dopiero czternastą pozycję w kraju.
- Województwo kujawsko-pomorskie nie ma wyróżniającego się na tle kraju potencjału akademickiego. Na jego terenie działa 17 instytucji szkolnictwa wyższego, a dominującą rolę odgrywają tu Bydgoszcz (3 uczelnie publiczne i 5 niepublicznych) i Toruń (1 uczelnia publiczna i 3 niepubliczne).
- W województwie kujawsko-pomorskim w 2017 r. studiowało 59 414 osób, co stanowiło prawie 4,5% studentów w Polsce (208 studentów szkół wyższych na 10 tys. ludności – ósma pozycja w kraju; liczba niższa niż przeciętnie dla Polski ogółem, wynosząca 336 studentów na 10 tys. ludności).
- Region charakteryzuje się najniższym w kraju odsetkiem absolwentów i studiujących na kierunkach technicznych i przyrodniczych. W 2018 r. w kujawsko-pomorskim zaledwie 15,8% studentów kształciło się na kierunkach inżynieryjno-technicznych i przyrodniczych (najniższa wartość wśród wszystkich regionów Polski od 2007 r.).
- Aktywność zawodowa mieszkańców, wyrażona udziałem osób aktywnych zawodowo w liczbie ludności, jest cały czas niższa niż przeciętnie w kraju. W 2018 r. współczynnik aktywności zawodowej w województwie dla ogółu ludności wynosił 55,0% (jedenasta pozycja wśród województw) i 75% dla ludności w wieku produkcyjnym (dziesiąta pozycja w kraju).
- Jeśli chodzi o strukturę pracujących, to w 2017 r. najliczniejsi byli pracujący w dziale przemysłu i budownictwa (29,5%), co było wartością wyższą niż przeciętnie w kraju (26,6%). Szczególnie dobrze na tle kraju zatrudnienie w tym dziale w województwie wypadało w sekcji C – przetwórstwo przemysłowe: 21,5% (18,0% dla kraju).

Kluczowe potrzeby związane z obszarem

- **SU1:** Konieczne jest wprowadzenie rozwiązań instytucjonalnych, pozwalających na skuteczne nawiązywanie współpracy pomiędzy przedsiębiorcami a środowiskiem naukowym.

- **SU2:** Należy wspierać uczelnie publiczne funkcjonujące w województwie w prowadzeniu kierunków inżyniersko-technicznych oraz przyrodniczych, na które istnieje największe zapotrzebowanie na regionalnym rynku pracy.
- **SU3:** Należy stworzyć mechanizmy promujące współpracę przedsiębiorców ze szkołami zawodowymi, która zaowocuje lepszym dostosowaniem wiedzy i umiejętności absolwentów tych szkół do wymagań potencjalnych pracodawców.
- **SU4:** Konieczne jest prowadzenie działań w zakresie edukacji formalnej i nieformalnej dzieci, oraz wsparcie w rozwijaniu zainteresowań i nabywaniu kompetencji, a także tworzenie warunków do podnoszenia umiejętności zawodowych i uzyskiwania nowych kwalifikacji przez dorosłych.

System instytucjonalny wsparcia rozwoju gospodarczego

Identyfikacja wszystkich najważniejszych instytucji – odpowiedzialnych za rozwój szeroko rozumianej gospodarki (w tym w szczególności mikro-, małej i średniej przedsiębiorczości) oraz zakresu ich działalności – umożliwi wskazanie silnych i słabych stron obecnego modelu zarządzania rozwojem gospodarczym oraz określenie niezbędnych obszarów interwencji w tym aspekcie.

Obecny model instytucjonalny zarządzania rozwojem gospodarczym województwa kujawsko-pomorskiego

W województwie kujawsko-pomorskiego rolę lidera, odpowiedzialnego za kształtowanie procesów związanych z rozwojem gospodarczym, pełni Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Dzięki możliwościom organizacyjnym i finansowym, a także zwierzchniej funkcji wobec części kluczowych w tym obszarze instytucji ma on wszelkie predyspozycje do kreowania optymalnych warunków do rozwoju regionu.

W chwili obecnej w strukturze Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego zagadnieniami związanymi ze wspieraniem gospodarki zajmuje się Departament Planowania Strategicznego i Rozwoju Gospodarczego, który realizuje swoje zadania w obrębie trzech wydziałów:

- Wydziału Planowania Strategicznego i Przestrzennego;
- Wydziału Rozwoju Gospodarczego;
- Wydziału Nauki i Innowacji.

Jak wynika z analizy zapisów regulaminu organizacyjnego Urzędu Marszałkowskiego, jednostka ta ma kompetencje we wszystkich kluczowych obszarach związanych z gospodarką²⁴.

W dokumencie wskazano m.in., że Departament Planowania Strategicznego i Rozwoju Gospodarczego zajmuje się nadzorem nad spółkami z udziałem Województwa, współpracą ze spółkami z udziałem Województwa w zakresie realizacji zadań departamentu, wpisujących się w statutową działalność spółek oraz prowadzeniem wspólnych projektów Województwa i spółek (par. 28 ust. 44, 45 i 47)²⁵. Przepisanie ww. funkcji do Departamentu zajmującego się gospodarką powinno umożliwić skuteczne przełożenie polityki rozwoju, kreowanej w ramach Urzędu Marszałkowskiego, na liczne instytucje otoczenia biznesu w regionie, których właścicielem lub współwłaścicielem pozostaje Województwo. Dokładniejsza analiza struktury Wydziałów oraz Biur Departamentu Planowania Strategicznego i Rozwoju Gospodarczego nie wskazuje

²⁴ Warto zaznaczyć, że pośredni wpływ na rozwój gospodarczy w regionie mają również inne departamenty w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Kujawsko-Pomorskiego (np. Departament Wdrażania Regionalnego Programu Operacyjnego czy też Departament Funduszy Europejskich, który odpowiedzialny jest za zaprojektowanie Regionalnego Programu Operacyjnego, a także pełni nadzór merytoryczny nad częścią kluczowych spółek Województwa).

²⁵ Na podstawie: Regulamin organizacyjny Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu (wersja z dnia 18 marca 2020 r.).

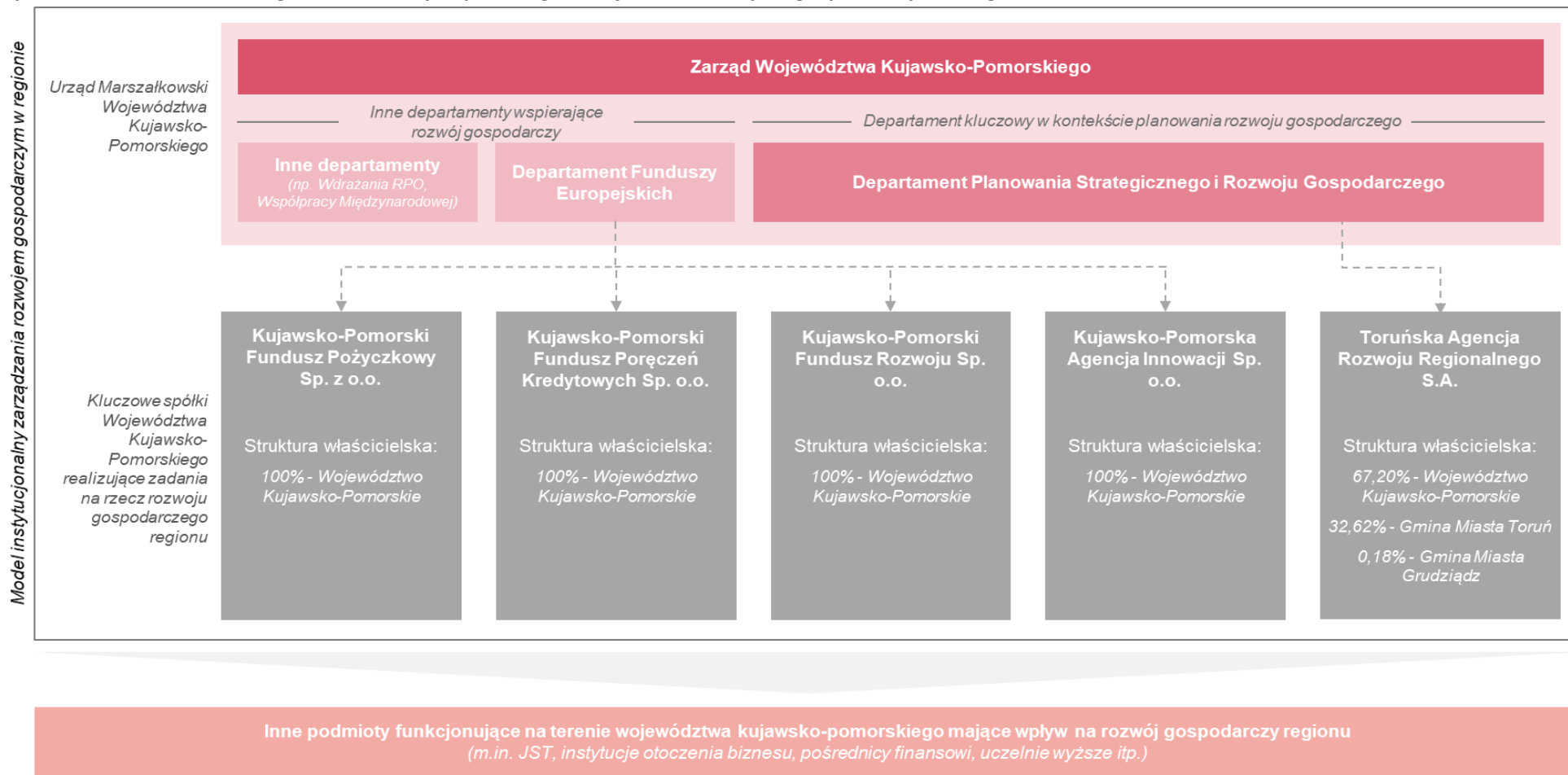
jednak w sposób jednoznaczny na realizację kompetencji nadzorczych wobec spółek. Ponadto w ramach Departamentu Organizacyjnego funkcjonuje Wydział Nadzoru Właścicielskiego, a sam Departament Organizacyjny przypisane ma w Regulaminie organizacyjnym jednakowe kompetencje wobec spółek z udziałem Województwa (par. 21 ust. 39 i 40).

Kluczowa działalność Departamentu Planowania Strategicznego i Rozwoju Gospodarczego jest ściśle związana z kreowaniem polityki rozwoju. Pozycjonuje ona departament jako swoisty „drogowskaz” dla innych jednostek podlegających Samorządowi Województwa w zakresie prowadzonych przez tę jednostkę działań. Jednym z kluczowych zadań w tym zakresie jest realizowany projekt „Regiogmina” (w ramach którego przygotowany został niniejszy Program), a jego efekty mają w istotny sposób oddziaływać na regionalną gospodarkę.

Przez ostatnie lata można zauważyć ewolucję w zakresie podziału kompetencji między kluczowe spółki z udziałem Samorządu Województwa. Pierwotnie przyjęte założenia wskazywały, że rola podmiotów zajmujących się finansowaniem biznesu skoncentrowana została w ramach Kujawsko-Pomorskiego Funduszu Pożyczkowego oraz Kujawsko-Pomorskiego Funduszu Poręczeń Kredytowych. Rozwój innowacyjności stał się głównym celem Kujawsko-Pomorskiej Agencji Innowacji (KPAI), a realizacja projektów doradczych i wspieranie regionalnego eksportu przypadło w udziale Toruńskiej Agencji Rozwoju Regionalnego (TARR). Ten podział zadań z czasem zaczął się zmieniać, m.in. w obszarze finansów powołano Kujawsko-Pomorski Fundusz Rozwoju (wydzielony ze struktur Kujawsko-Pomorskiego Funduszu Pożyczkowego).

W celu przystępniejszego zobrazowanie obecnego stanu instytucjonalnego na kolejnych stronach przedstawiono dwa schematy obrazujące obecny model zarządzania rozwojem gospodarczym w regionie wraz z powiązaniem między nimi oraz przypisaniem funkcjonalnym.

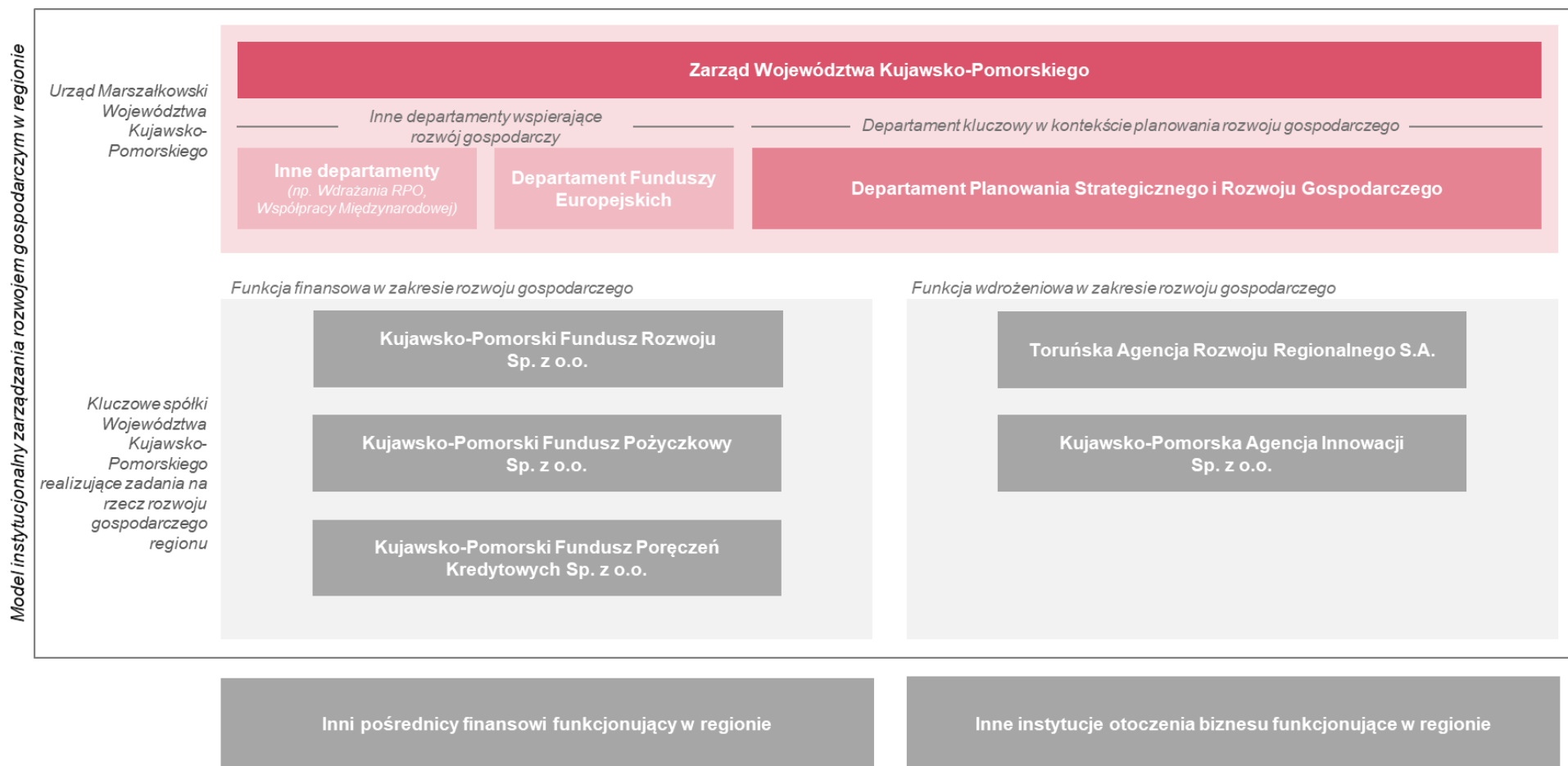
Rysunek 1. Schemat obecnego modelu instytucjonalnego zarządzania rozwojem gospodarczym w regionie

-----> kierunek nadzoru merytorycznego

Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 2. Przypisanie funkcjonalne spółek Województwa stanowiących element obecnego modelu instytucjonalnego zarządzania rozwojem gospodarczym w regionie

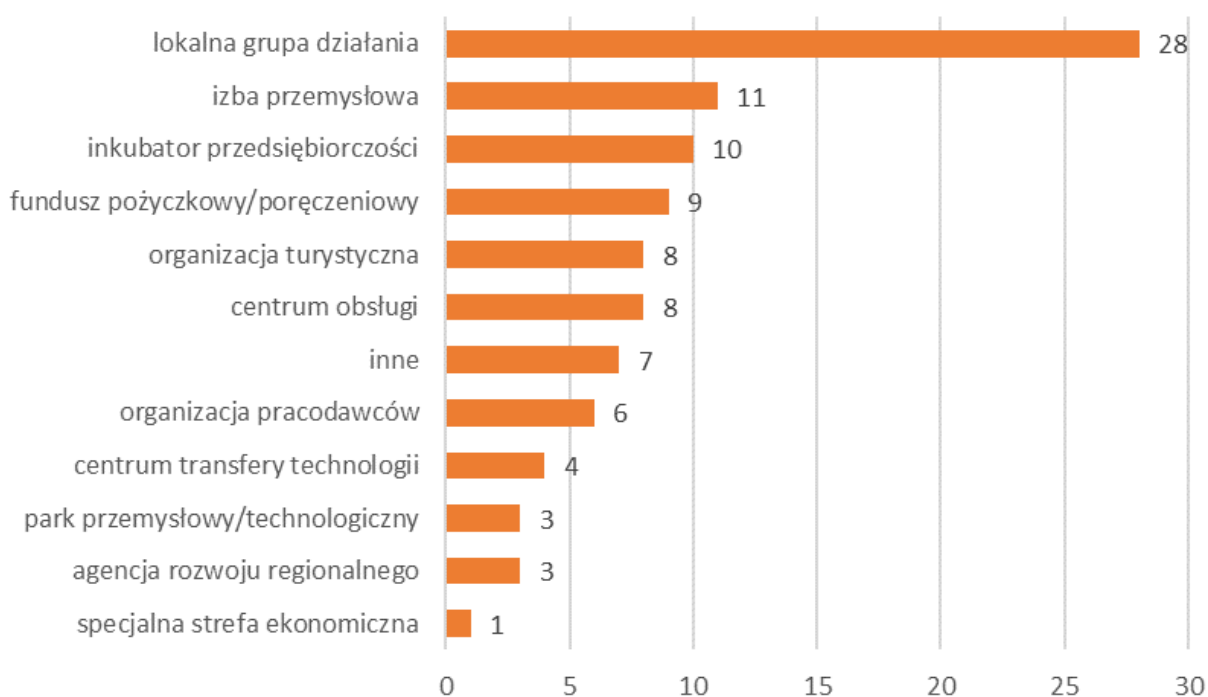
Źródło: opracowanie własne

Dynamika zmian dotycząca podziału kompetencji związanych z rozwojem gospodarki może wskazywać, iż optymalny model w tym zakresie jest wciąż wypracowywany. Następuje stopniowe badanie możliwości poszczególnych podmiotów systemu, a zakres ich działalności nie został jeszcze ostatecznie zdefiniowany.

Powyższe obserwacje pozwalają sformułować twierdzenie, że istnieje przestrzeń do poszukiwania rozwiązań, które pozwolą na uporządkowanie obecnego systemu instytucjonalnego w regionie i wykorzystanie w pełni drzemiącego w nim potencjału.

Powyższe zadanie nie może, odbyć się bez wzięcia pod uwagę możliwości, jakie dają inne instytucje, niezależne od województwa, a realizujące działania pomagające rozwijać regionalną gospodarkę. W regionie funkcjonuje łącznie 96²⁶ instytucji otoczenia biznesu. Ponad połowę z nich stanowią podmioty zrzeszające przedsiębiorców: organizacje pracodawców, izby przemysłowe, organizacje turystyczne i lokalne grupy działania z obszarów wiejskich. Na szczególnie dużą liczebność tych ostatnich niewątpliwie ma wpływ fakt stabilnego zewnętrznego finansowania (również bieżącej działalności) w ramach środków unijnych. Towarzyszy temu ograniczenie działalności lokalnych organizacji turystycznych.

Wykres 5. Liczba instytucji otoczenia biznesu w woj. kujawsko-pomorskim w podziale na typy

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy stron internetowych IOB.

W miastach wojewódzkich (Bydgoszcz i Toruń) występuje zdecydowana koncentracja instytucji otoczenia biznesu – zarówno ze względu na liczbę podmiotów, jak i liczbę zatrudnionych pracowników. Ponadto są tu reprezentowane wszystkie typy IOB (poza LGD wiejskimi). Łącznie na terenie Torunia i powiatu toruńskiego występuje taka sama liczba podmiotów jak na terenie Bydgoszczy i powiatu bydgoskiego (25). Na terenie powiatów innych niż miasto Toruń lub Bydgoszcz najczęściej siedzibę ma jeden typ IOB, tj. wiejska lokalna grupa działania. Jedynie Świecie, Grudziądz i Włocławek posiadają na swoim terenie lokalizację takich IOB, jak fundusz pożyczkowy/poręczeniowy lub izba przemysłowa.

Na kolejnych stronach dokonano przeglądu wybranych aktywnych instytucji otoczenia biznesu, które mają wpływ na rozwój gospodarki i przedsiębiorczości w regionie.

²⁶ Toruńska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. pełni również funkcję parku przemysłowego, a Grudziądzki Park Przemysłowy Sp. z o.o. pełni również funkcję inkubatora przedsiębiorczości.

Tabela 4. Wybrane kluczowe instytucje/grupy instytucji otoczenia biznesu, wspierające rozwój gospodarki i przedsiębiorczości w województwie kujawsko-pomorskim

Lp.	Nazwa instytucji lub grupy instytucji	Struktura właścicielska	Główny cel działalności	Wybrane kluczowe działania
1.	<p>Toruńska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A.</p> <p>Główny obszar działania: <i>Cały teren województwa kujawsko-pomorskiego</i></p>	<p>67,20% – Województwo Kujawsko-Pomorskie 32,62% – Gmina Miasta Toruń 0,18% – Gmina Miasta Grudziądz</p>	<p>Realizacja zadań na rzecz rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności w regionie.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Udzielanie dotacji unijnych, • Doradztwo w takich obszarach, jak: zakładanie firm, pozyskiwanie środków, wsparcie eksporterów, • Prowadzenie Toruńskiego Parku Technologicznego, w tym również inkubacja start-upów, • Kreowanie współpracy zagranicznej, • Realizacja oraz udział w innowacyjnych projektach, • E-usługi (działania w tym obszarze prowadzone są za pośrednictwem podległej TARR spółki Exea).
2.	<p>Kujawsko-Pomorska Agencja Innowacji Sp. z o.o.</p> <p>Główny obszar działania: <i>Cały teren województwa kujawsko-pomorskiego</i></p>	<p>100% – Województwo Kujawsko-Pomorskie</p>	<p>Promocja województwa kujawsko-pomorskiego jako regionu wiedzy i innowacji, opartego na systemie efektywnego współdziałania pomiędzy władzami regionalnymi, przedsiębiorcami oraz instytucjami naukowymi i szkołami wyższymi działającymi na obszarze województwa.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Udzielanie dotacji unijnych, • Aktualizacja Regionalnej Strategii Innowacji.
3.	<p>Kujawsko-Pomorski Fundusz Rozwoju Sp. z o.o.</p> <p>Główny obszar działania: <i>Cały teren województwa kujawsko-pomorskiego</i></p>	<p>100% – Województwo Kujawsko-Pomorskie</p>	<p>Wspieranie i promowanie rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego poprzez wprowadzanie na rynek regionalny instrumentów finansowych asygnowanych na realizację celów polityki rozwoju Województwa, w tym na kreowanie aktywności podmiotów gospodarczych oraz zarządzanie środkami finansowymi w obszarze wsparcia rozwoju mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, w szczególności poprzez ułatwianie dostępu do finansowania.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pełnienie roli Menadżera Funduszu Funduszy, którego celem jest wybór pośredników finansowych do udzielania pożyczek i poręczeń dla MŚP, prowadzących działalność gospodarczą na terenie województwa kujawsko-pomorskiego.

Lp.	Nazwa instytucji lub grupy instytucji	Struktura właścicielska	Główny cel działalności	Wybrane kluczowe działania
4.	Kujawsko-Pomorski Fundusz Pożyczkowy Sp. z o.o. Główny obszar działania: <i>Cały teren województwa kujawsko-pomorskiego</i>	100% – Województwo Kujawsko-Pomorskie	Wspieranie powstawania i rozwoju przedsiębiorczości oraz rozwoju ekonomii społecznej na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, w szczególności przez ułatwianie dostępu do finansowania, szkoleń, doradztwa, infrastruktury okołobiznesowej oraz współdziałania nauki i biznesu.	<ul style="list-style-type: none"> • Udzielanie pożyczek (mała i duża pożyczka inwestycyjna, pożyczka na założenie firmy, mikropożyczka, pożyczka z premią, pożyczka na zakup nieruchomości), • Prowadzenie Regionalnych Inkubatorów Przedsiębiorczości w Bydgoszczy, Toruniu i Włocławku.
5.	Kujawsko-Pomorski Fundusz Poręczeń Kredytowych Sp. z o.o. Główny obszar działania: <i>Cały teren województwa kujawsko-pomorskiego</i>	50,22% – Województwo Kujawsko-Pomorskie 49,38% – Bank Gospodarstwa Krajowego 0,4% – inne JST (Powiat Bydgoski, Gmina Solec Kujawski, Gmina Żnin, Gmina Miasta Chełmża, Gmina Płużnica, Gmina Pakość, Gmina Zakrzewo)	Wspieranie przedsiębiorców poprzez poręczenie spłaty kredytów oraz pożyczek.	<ul style="list-style-type: none"> • Poręczenie kredytów i pożyczek, • Poręczenie leasingu, • Poręczenie wadium dla podmiotów przystępujących do przetargów.
6.	Izba Przemysłowo-Handlowa w Toruniu Główny obszar działania: <i>Cały teren województwa kujawsko-pomorskiego</i>	Organizacja prywatna – izba gospodarcza (<i>obecnie liczy 232 członków</i>) ²⁷	Reprezentowanie interesów środowiska gospodarczego wobec władz samorządu terytorialnego, kształtowanie warunków do rozwoju gospodarczego regionu, partnerskie wspieranie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw oraz świadczenie usług na najwyższym poziomie.	<ul style="list-style-type: none"> • Organizacja największego w regionie wydarzenia promocyjno-gospodarczego „Firma Przyszłości”, • Prowadzenie Grupy Zakupowej, • Organizacja szkoleń i spotkań networkingowych, • Udzielanie dotacji, • Doradztwo.

²⁷ Na podstawie: <https://www.iph.torun.pl>

Lp.	Nazwa instytucji lub grupy instytucji	Struktura właścicielska	Główny cel działalności	Wybrane kluczowe działania
7.	Bydgoska Agencja Rozwoju Regionalnego Sp. z o.o. Główny obszar działania: <i>Obszar Miasta Bydgoszcz oraz gmin sąsiadujących</i>	100% – Miasto Bydgoszcz	Ożywianie lokalnego rynku i tworzenie sprzyjających warunków do powstawania na nim nowych podmiotów gospodarczych oraz obsługa już istniejących podmiotów gospodarczych i jednostek samorządu terytorialnego w zakresie promocji inwestycyjnej.	<ul style="list-style-type: none"> • Działalność związaną z obsługą inwestorów, w tym prowadzenie bazy ofert inwestycyjnych Bydgoszczy, • Prowadzenie katalogu ofert współpracy, czyli internetowego narzędzia zawierającego informacje o podmiotach gospodarczych funkcjonujących na obszarze Bydgoszczy, • Udzielanie dofinansowania w postaci pożyczek, grantów na eksport, • Prowadzenie szkoleń dla biznesu, giełd współpracy oraz programów akceleracyjnych, • Kreowanie postaw przedsiębiorczych wśród społeczności lokalnej.
8.	Pracodawcy Pomorza i Kujaw Związek Pracodawców Główny obszar działania: <i>Cały teren województwa kujawsko-pomorskiego (działania nakierowane głównie na swoich członków)</i>	Organizacja prywatna – związek pracodawców (<i>obecnie liczy 212 członków</i>) ²⁸	Pełnienie funkcji opiniotwórczego i eksperckiego reprezentanta biznesu, działającego na rzecz współpracujących i wspierających się partnerów gospodarczych.	<ul style="list-style-type: none"> • Prowadzenie dialogu społecznego • Doradztwo (w zakładaniu działalności, finansowe, proinnowacyjne) –jeden podmiot w regionie posiadający status ośrodka innowacji nadany przez ministra właściwego w sprawach gospodarki • Organizacja szkoleń • Organizacja grup zakupowych • Mediacja i arbitraż • Promocja społecznej odpowiedzialności biznesu • Udzielanie dotacji na rozwój innowacyjny • Organizacja wydarzeń biznesowych i networkingu (w tym corocznej konferencji Biznes Trendy skupiającej około 350 uczestników)
9.	Włocławskie Centrum Biznesu	Gmina Miasto Włocławek	Realizacja działań na rzecz promocji i rozwoju przedsiębiorczości w mieście Włocławek	<ul style="list-style-type: none"> • Inkubacja, wsparcie doradcze i szkoleniowe, • Organizacja wydarzeń wspierających lokalnych przedsiębiorców, • Realizacja działań zapisanych w GPR, • Organizacja spotkań networkingowych.

²⁸ Na podstawie: <https://www.pracodawcy.info.pl>, dostęp z dnia 31.03.2020.

Lp.	Nazwa instytucji lub grupy instytucji	Struktura właścicielska	Główny cel działalności	Wybrane kluczowe działania
9.	Centrum Wsparcia Biznesu w Toruniu Główny obszar działania: <i>Obszar Miasta Torunia</i>	Gmina Miasto Toruń	Koordinacja i monitorowanie realizacji Programu Wspierania Przedsiębiorczości w Toruniu. Współpraca z jednostkami samorządu terytorialnego i instytucjami rynku pracy, a także szkołami, uczelniami i instytucjami otoczenia biznesu.	<ul style="list-style-type: none"> • Promocja gospodarcza Miasta Toruń, • Promocja toruńskich firm i ich produktów, • Obsługa inwestorów, • Prowadzenie projektów edukujących młodzież w tematyce przedsiębiorczości, • Organizacja konferencji, szkoleń, warsztatów, • Wykonywanie badań i analiz gospodarczych.
10.	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna Sp. z o.o. Główny obszar działania: <i>Teren województwa pomorskiego oraz kujawsko-pomorskiego</i>	60% – Skarb Państwa 24% – Agencja Rozwoju Przemysłu 4% – Województwo Pomorskie 3% – Województwo Kujawsko-Pomorskie 9% – inne JST	Pomorska SSE - Główny cel działalności to realizacja zadań wynikających z Ustawy z dnia 10 maja 2018 r. o wspieraniu nowych inwestycji (Dz. U. z 2020 r. poz. 1752) i Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 sierpnia 2018 r. w sprawie pomocy publicznej udzielanej niektórym przedsiębiorcom na realizację nowych inwestycji (Dz. U. z 2018 r. poz. 1713). Działalność PSSE skupia się na poprawie klimatu inwestycyjnego w regionie, wspieranie inwestycji zwiększających produktywność i konkurencyjność polskiej gospodarki, ukierunkowanie działań na pobudzenie inwestycji MŚP, wspieranie inwestycji przekładających się na zrównoważony terytorialnie rozwój wykorzystujący potencjał regionu i likwidujący bariery w rozwoju na poziomie lokalnym i podnoszenie konkurencyjności województwa poprzez jego promocję gospodarczą oraz obsługę przedsiębiorców i wspieranie napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do regionu. PSSE współpracuje z jednostkami samorządu terytorialnego, instytucjami otoczenia biznesowego oraz szkolnictwem zawodowym w obszarze całego województwa kujawsko-pomorskiego.	<ul style="list-style-type: none"> • Obsługa projektów inwestycyjnych, • Wsparcie w ramach opieki poinwestycyjnej, • Realizacja projektów unijnych o tematyce związanej z gospodarką.
11.	Kujawsko-Pomorska Organizacja Pracodawców „Lewiatan”	Organizacja prywatna – związek pracodawców (<i>obecnie liczy 35 członków</i>) ²⁹	Zabieganie o konkurencyjne warunki prowadzenia biznesu.	<ul style="list-style-type: none"> • Oddziaływanie na procesy legislacyjne w Polsce, • Prowadzenie działań networkingowych , • Promocja firm członkowskich, • Udział w Radzie Dialogu Społecznego.

²⁹ Na podstawie informacji pozyskanych od przedstawicieli Kujawsko-Pomorskiej Organizacji Pracodawców „Lewiatan”.

Lp.	Nazwa instytucji lub grupy instytucji	Struktura właścicielska	Główny cel działalności	Wybrane kluczowe działania
	Główny obszar działania: <i>Cały teren województwa kujawsko-pomorskiego (działania nakierowane głównie na swoich członków)</i>			
12.	Bydgoski Park Przemysłowo-Technologiczny Sp. z o.o. Główny obszar działania: <i>Miasto Bydgoszcz</i>	95,3% – Miasto Bydgoszcz 4,1% – Zachem Energia Sp. z o.o. 0,3% – Metalko Sp. z o.o. 0,2% – Eneris Proeco Sp. z o.o. 0,1% – Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych „Corimp” Sp. z o.o.	Tworzenie warunków sprzyjających prowadzeniu działalności gospodarczej dla przedsiębiorców – inwestorów, którzy zamierzają ulokować swój biznes na terenie Bydgoszczy.	<ul style="list-style-type: none"> • Zarządzanie przestrzenią inwestycyjną (m.in. umożliwianie lokowania firm w ramach Centrum Technologicznego), • Realizacja projektów umożliwiających otrzymanie dofinansowania na uruchomienie działalności gospodarczej, • Wspieranie start-upów.
13.	Grudziądzki Park Przemysłowy Sp. z o.o. Główny obszar działania: <i>Miasto Grudziądz</i>	64% – Gmina Miasto Grudziądz 36% – OPEC Grudziądz Sp. z o.o.	Wspieranie przedsiębiorczości oraz restrukturyzacja i uatrakcyjnienie terenów przemysłowych, co wpłynąć ma na wzrost zatrudnienia w przemyśle.	<ul style="list-style-type: none"> • Prowadzenie Inkubatora Przedsiębiorczości, • Zarządzanie obiektami przemysłowymi oraz terenami niezabudowanymi, • Obsługa inwestorów, • Prowadzenie Grupy Zakupowej.
14.	Kujawsko-Pomorska Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości Główny obszar działania: <i>Cały teren województwa kujawsko-pomorskiego oraz Powiat Chojnicki (działania nakierowane głównie na swoich członków)</i>	Organizacja prywatna – związek pracodawców organizacji rzemieślniczych (<i>obecnie liczy prawie 3 000 rzemieślników oraz małych i średnich przedsiębiorców, skupionych w 28 cechach</i>) ³⁰	Reprezentowanie i obrona interesów zrzeszonych organizacji i członków, promocja działalności gospodarczej, społeczno-zawodowej i rzemiosła, nadzór nad organizacją i przebiegiem procesu przygotowania zawodowego w rzemiośle, udzielanie pomocy rzemieślnikom i innym przedsiębiorcom zrzeszonym w Izbie, reprezentowanie interesów środowiska rzemieślniczego wobec organów administracji publicznej oraz uczestniczenie w realizacji zadań z zakresu oświaty i wychowania w celu zapewnienia wykwalifikowanych kadr dla gospodarki, w tym prowadzenie szkół.	<ul style="list-style-type: none"> • Realizacja usług informacyjnych, • Realizacja usług doradczych, • Organizacja szkoleń, • Prowadzenie Szkoły Rzemiosła i Przedsiębiorczości oraz Technikum Rzemiosła i Przedsiębiorczości, • Realizacja egzaminów na tytuł czeladnika i mistrza w zawodzie.
15.	Kujawsko-Pomorskie Zrzeszenie Handlu i Usług Główny obszar działania:	Organizacja prywatna – zrzeszenie pracodawców i przedsiębiorców (<i>brak</i>)	Osiągnięcie wiodącej pozycji na rynku regionalnym i znaczącej pozycji na krajowym rynku organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i organizacji pracodawców. Zrzeszenie dąży do	<ul style="list-style-type: none"> • Zarządzanie targowiskiem „Białe”, • Doradztwo prawne i podatkowe.

³⁰ Na podstawie: <http://izbarzem.pl/o-nas/czlonkowie-izby/>

Lp.	Nazwa instytucji lub grupy instytucji	Struktura właścicielska	Główny cel działalności	Wybrane kluczowe działania
	<i>Teren całego kraju</i>	<i>dostępnych danych nt. obecnej liczby członków)</i>	zapewnienia ciągłego rozwoju przedsiębiorców i pracodawców, szczególnie będących jego członkami, a także kreuje pozytywny wizerunek szeroko pojętego środowiska kupieckiego.	
16.	Business Centre Club (Łoża Toruńska i Łoża Bydgoska) Główny obszar działania: <i>Teren całego kraju</i>	Organizacja prywatna – zrzeszenie pracodawców (<i>obecnie zrzesza 66 członków w obu łóżach</i>) ³¹	łączenie ludzi biznesu. Wspieranie rozwoju gospodarki.	<ul style="list-style-type: none"> • Podejmowanie interwencji w celu ochrony przedsiębiorców i gospodarki, • Organizacja porad i konsultacji dla członków BCC, • Organizacja wydarzeń i konkursów dla firm, • Prowadzenie Forum Współpracy BCC.
17.	Stowarzyszenie przedsiębiorców Kujaw i Pomorza Główny obszar działania: <i>Cały teren województwa kujawsko-pomorskiego (działania nakierowane głównie na swoich członków)</i>	Organizacja prywatna – zrzeszenie przedsiębiorców (<i>obecnie liczy 38 członków</i>) ³²	-	<ul style="list-style-type: none"> • Organizacja spotkań networkingowych, • Doradztwo.
18.	Sejmik Gospodarczy Województwa Kujawsko-Pomorskiego Główny obszar działania: <i>Cały teren województwa kujawsko-pomorskiego</i>	Organizacja prywatna – organ samorządu gospodarczego regionu (<i>obecnie liczy 28 członków zwyczajnych i 13 wspierających</i>) ³³	Wyłonienie silnej, jednolitej i trwałej reprezentacji środowisk gospodarczych regionu Kujaw i Pomorza, zdolnej do skutecznego wyrażania i obrony jej interesów wobec samorządu terytorialnego i administracji rządowej.	<ul style="list-style-type: none"> • Wzmocnienie znaczenia regionalnych organizacji gospodarczych i rozwijanie współpracy między nimi, • Dążenie do uzyskania wpływu środowiska gospodarczego na decyzje samorządów terytorialnych i administracji rządowej w zakresie spraw związanych z gospodarką, • Wyrażanie opinii o programach gospodarczych, projektach aktów normatywnych i przepisach tworzonych na szczeblu regionalnym oraz udział w ich przygotowaniu.

³¹ Na podstawie: <https://www.bcc.org.pl>

³² Na podstawie: <https://www.spkip.pl>

³³ Na podstawie: <http://sejmikgospodarczy.pl>

Lp.	Nazwa instytucji lub grupy instytucji	Struktura właścicielska	Główny cel działalności	Wybrane kluczowe działania
19.	Związek Pracodawców-Dzierżawców i Właścicieli Rolnych Główny obszar działania: <i>Cały teren województwa kujawsko-pomorskiego (działania nakierowane głównie na swoich członków)</i>	Organizacja prywatna – zrzeszenie pracodawców (obecnie liczy ponad 90 członków) ³⁴	Zapewnienie jak najlepszych warunków sprzyjających rozwojowi rolnictwa i obszarów wiejskich, a także wspieranie jego konkurencyjności.	<ul style="list-style-type: none"> • Udzielanie informacji branżowych, porad i pomocy w formułowaniu wniosków i opinii, • Organizacja konferencji, warsztatów, seminariów i szkoleń • Wsparcie w zakresie pozyskiwania partnerów i kontrahentów
20.	Bydgoski Klaster Przemysłowy Główny obszar działania: <i>Teren całego kraju (działania nakierowane głównie na swoich członków)</i>	Organizacja prywatna – stowarzyszenie przedsiębiorców (obecnie liczy 108 członków) ³⁵	<i>Tworzenie optymalnych warunków rozwoju, stymulowanie współpracy i integracja środowiska przetwórców i narzędziowców sektora tworzyw sztucznych w województwie kujawsko-pomorskim</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Wsparcie w procesie zwiększania innowacyjności i konkurencyjności Członków Klastra, • Wsparcie w procesie zwiększania poziomu internacjonalizacji Członków Klastra, • Prowadzenie działań networkingowych, • Realizacja projektów partnerskich i międzynarodowych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy stron internetowych IOB.

Warto zaznaczyć, że oprócz wymienionych w tabeli instytucji w regionie funkcjonują również:

- Lokalne Grupy Działania (LGD) – obecnie w województwie jest 28 takich grup. LGD powstają w wyniku zrzeszenia organizacji publicznych i prywatnych i mają na celu rozwój kultury, edukacji i przedsiębiorczości na terenie jednej lub wielu gmin (zgodnie z obszarem, na jaki dana LGD została powołana).
- Centra Transferu Technologii (CTT) – obecnie w województwie funkcjonują 4 takie centra. Powoływane są przez poszczególne uczelnie wyższe i działają w ich ramach. Głównym celem CTT jest komercjalizacja wyników badań prowadzonych na uczelni i współpraca z przedstawicielami biznesu w tym zakresie.

³⁴ Na podstawie: <https://pracodawcyrolni.pl>

³⁵ Na podstawie: <https://klaster.bydgoszcz.pl>

Analizowane instytucje otoczenia biznesu posiadają w ofercie 34 rodzaje usług, które można podzielić na następujące typy: usługi informacyjne, szkoleniowe, doradcze, inwestycyjne i najem, finansowe, networking, wsparcie w rekrutacji pracowników. IOB są również podmiotami, które udzielają dotacji przedsiębiorstwom w ramach projektów o charakterze grantowym.

Tabela 5. Rodzaje usług oferowanych przez IOB w województwie kujawsko-pomorskim

Usługa	Zakres
Usługi informacyjne	
Informacje nt. instrumentów finansowych i dotacji na otwarcie działalności gospodarczej	Świadczenie nieodpłatnych usług dla osób, które planują rozpoczęcie działalności gospodarczej – informacje na temat środków finansowych dostępnych w regionie
Informacje nt. instrumentów finansowych i dotacji na rozwój działalności gospodarczej	Świadczenie nieodpłatnych usług dla przedsiębiorstw, które planują rozwój działalności gospodarczej – informacje na temat środków finansowych dostępnych z poziomu regionalnego i krajowego
Usługi szkoleniowe	
Szkolenia z zakresu zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej w początkowej fazie rozwoju	Szkolenia o tematyce związanej z prowadzeniem działalności gospodarczej (np. prawne, finansowo-księgowo, dotyczące promocji i marketingu) lub w zakresie dostępnego wsparcia (np. podnoszące świadomość na temat dostępnych dotacji, kształtowanie umiejętności przygotowania dokumentacji projektowej itp.)
Szkolenia specjalistyczne	Szkolenia dla przedsiębiorstw w dojrzałej fazie rozwoju, m.in. z zakresu eksportu, systemów jakości, technologii produkcji
Usługi doradcze	
Doradztwo z zakresu zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej w początkowej fazie rozwoju	Doradztwo o tematyce związanej z zakładaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej (np. rejestracja firmy, wybór formy opodatkowania, biznesplan)
Doradztwo z zakresu instrumentów finansowych i dotacji na rozwój działalności	Doradztwo w zakresie dostępnego wsparcia (np. wybór właściwej formy dofinansowania, przygotowanie dokumentacji projektowej)
Podstawowe usługi doradcze (np. prawne, finansowo-księgowo, w zakresie promocji i marketingu)	Doradztwo związane z prowadzeniem działalności gospodarczej (np. w zakresie zmian prawnych istotnych z punktu widzenia działalności, przygotowanie wniosku kredytowego, opracowanie strategii marketingowej)
Inne specjalistyczne usługi doradcze (np. w zakresie eksportu, systemy jakości)	Doradztwo związane z prowadzeniem działalności gospodarczej (np. opracowanie strategii eksportowej, audyt systemu jakości)
Doradztwo B+R (np. audyt innowacyjności, ochrona własności intelektualnej)	Doradztwo związane z prowadzeniem prac badawczo-rozwojowych (np. opracowanie agendy badawczej, wystawienie opinii o innowacyjności, analiza opłacalności wdrożenia)
Doradztwo technologiczne (np. audyt technologiczny)	Doradztwo związane z procesami technologicznymi (np. wybór dostawcy technologii, opracowanie procesu wdrożenia technologii)
Doradztwo strategiczne w zakresie modelu biznesowego	Przeprowadzenie analizy Business Model Canvas
Usługi inwestycyjne i najem	
Oferta uzbrojonych terenów inwestycyjnych	Udostępnienie terenów uzbrojonych we wszystkie media, z drogami dojazdowymi

Usługa	Zakres
Pomoc w planowaniu procesów inwestycyjnych (wsparcie prawne, administracyjne)	Przygotowanie i wsparcie firm w przygotowaniu inwestycji (np. uzyskanie pozwoleń administracyjnych, zmiany w MPZP, operaty szacunkowe)
Udostępnianie powierzchni	Udostępnianie powierzchni biurowej, produkcyjnej, magazynowej, laboratoryjnej
Ulgi podatkowe, inwestycyjne	Zwolnienie z podatków związanych z prowadzonymi inwestycjami przedsiębiorstw, udzielane przez Specjalną Strefę Ekonomiczną
Usługi finansowe	
Udzielanie pożyczek inwestycyjnych	Udzielanie pożyczek na budowę zakładu pracy i zakup środków trwałych
Udzielanie pożyczek obrotowych	Udzielanie pożyczek na zakup materiałów i surowców do produkcji
Udzielanie poręczeń	Udzielanie poręczeń na pożyczki obrotowe i inwestycyjne.
Wadia i gwarancje do przetargów	Zabezpieczenie gwarancji podpisania umowy w postępowaniach przetargowych oraz zabezpieczenie prawidłowości wykonanej usługi lub dostawy w umowach
Wsparcie kapitałowe poprzez zakup akcji/udziałów	Zakup udziałów lub akcji spółek w celu podniesienia wartości spółek i przyszłego ich zbycia
Networking	
Budowanie relacji, wydarzenia biznesowe, wsparcie współpracy lokalnych firm	Sieciowanie współpracy pomiędzy przedsiębiorcami (np. informowanie dużych przedsiębiorców o lokalnych firmach, mogących w przyszłości stać się dostawcami/podwykonawcami, wymiana doświadczeń, realizacja wspólnych projektów)
Wspieranie współpracy nauka-biznes, pośrednictwo w kontaktach	Wsparcie firm w zakresie wyboru właściwej jednostki naukowej, pomoc w identyfikacji oczekiwań przedsiębiorstw, pomoc w określeniu zakresu, budżetu i harmonogramu współpracy
Wspólna promocja na targach, w katalogach	Tworzenie zintegrowanych katalogów, prezentujących ofertę przedsiębiorców (w tym również w formie multimedialnej i internetowej) oraz promocja produkowanych przez nich towarów i świadczonych usług
Misje handlowe, giełdy kooperacyjne, poszukiwanie zagranicznych partnerów biznesowych	Organizacja wydarzeń pozwalających na nawiązanie kontaktów biznesowych pomiędzy przedsiębiorcami oraz wsparcie udziału przedsiębiorców w tego typu imprezach – np. targi, wystawy
Grupa zakupowa	Połączenie podmiotów, które dokonują łącznie zakupów, w celu osiągnięcia efektu skali, silniejszej pozycji w negocjacjach z dostawcami oraz uzyskania lepszych warunków handlowych
Wsparcie w procesie rekrutacji	
Pośrednictwo i inne wsparcie w rekrutacji pracowników	Pomoc w znalezieniu pracowników spełniających wymagania pracodawców
Udzielanie dotacji	
Dotacje na otwarcie działalności	Bezzwrotne środki finansowe na zakupy inwestycyjne i środki obrotowe niezbędne do uruchomienia działalności gospodarczej
Dotacje na rozwój działalności (inwestycje)	Bezzwrotne środki finansowe na konkretny cel związany z działalnością przedsiębiorstwa, m.in. rozbudowa przedsiębiorstwa, zakup linii technologicznej, zakup wyposażenia

Usługa	Zakres
Dotacje na B+R	Bezzwrotne środki finansowe na prowadzenie prac badawczo-rozwojowych, zakup infrastruktury do prowadzenia tych prac, ochronę własności intelektualnej.
Dotacje na rozwój eksportu	Bezzwrotne środki finansowe na rozpoczęcie lub rozwój eksportu, m.in. na udział w targach międzynarodowych, promocję na zagranicznych rynkach, dostosowanie wzornictwa do wymagań rynków docelowych, doradztwo w zakresie certyfikacji
Dotacje na usługi rozwojowe (szkoleniowe, doradcze)	Bezzwrotne środki finansowe na szkolenia i studia podyplomowe pracowników oraz kadry zarządzającej przedsiębiorstw, usługi doradcze prowadzące do zaspokojenia potrzeb rozwojowych przedsiębiorstwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy stron internetowych IOB.

Blisko 40% podmiotów z terenu województwa oferuje usługi informacyjne na temat instrumentów finansowych i dotacji na rozwój działalności gospodarczej. Jedna trzecia podmiotów oferuje dotacje na otwarcie działalności gospodarczej. W większości na tę liczbę składają się lokalne grupy działania z obszarów wiejskich. Wspomniane usługi informacyjne współwystępują z oferowaniem (w ramach projektu dofinansowanego ze środków unijnych) dotacji/ pożyczek na otwarcie lub rozwój działalności gospodarczej lub pełnieniem roli partnera w takim projekcie. Podobnie jest w przypadku szkoleń i doradztwa z zakresu zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej w początkowej fazie rozwoju. Wobec powyższego poza okresem i terenem realizacji oraz grupą docelową projektów dofinansowanych ze środków unijnych polegających na udzielaniu dotacji/pożyczek na otwarcie lub rozwój działalności gospodarczej, usługi takie w zasadzie nie są oferowane. Blisko 40% podmiotów oferuje usługi z zakresu networkingu. Budowanie relacji i wsparcie współpracy lokalnych firm, organizacja wydarzeń biznesowych jest domeną instytucji członkowskich, takich jak organizacje pracodawców, izby przemysłowe, organizacje turystyczne i lokalne grupy działania z terenów wiejskich. Aktywne na tym polu są również agencje rozwoju regionalnego. Podobną usługę tyle, że w odniesieniu do budowania relacji ze światem nauki oferują centra transferu technologii.

Usługi finansowe, takie jak: pożyczki obrotowe, poręczenia, wadia i gwarancje, dotacje na B+R, dotacje na rozwój eksportu, dotacje na usługi rozwojowe, są oferowane przez pojedyncze podmioty, jednak w promocję takiej oferty angażują się podmioty partnerskie. Natomiast wsparcie kapitałowe poprzez zakup akcji/udziałów, oferowane przez pięć podmiotów (głównie centra transferu technologii), nie jest obudowane działaniami promocyjnymi większej liczby instytucji.

Mniej niż 10% IOB oferuje usługi z zakresu doradztwa specjalistycznego (np. dotyczące modelu biznesowego, ochrony własności intelektualnej, audytu innowacyjności, audytu technologicznego, badań rynku, certyfikacji). Natomiast usługi związane z eksportem (misje handlowe, giełdy kooperacyjne, poszukiwanie zagranicznych partnerów biznesowych), pracownikami (pośrednictwo i inne wsparcie w rekrutacji) lub najmem powierzchni innych niż biurowe – są oferowane przez mniej niż 5% IOB.

Nieco ponad połowa usług instytucji otoczenia biznesu jest bezpłatna. Najczęściej dotyczy to działań informacyjnych i szkoleniowo-doradczych, gdyż stanowią one uzupełnienie wsparcia finansowego (dotacja lub preferencyjna pożyczka), oferowanego w ramach projektu dofinansowanego ze środków unijnych lub innego zadania publicznego. W pozostałych przypadkach usługi bezpłatne są oferowane członkom organizacji w ramach ich działalności statutowej i są finansowane ze składek członkowskich.

Oferta komercyjna najczęściej obejmuje udostępnianie powierzchni biurowych oraz realizację specjalistycznych szkoleń i doradztwa. Katalog usług świadczonych odpłatnie przez regionalne instytucje

otoczenia biznesu jest bardzo ograniczony. Również liczba instytucji zdolnych do funkcjonowania bez wsparcia publicznego jest niezadawalająca.

Badania przeprowadzone na potrzeby niniejszego Programu wśród przedsiębiorców z województwa kujawsko-pomorskiego wskazały, na które usługi będzie największe zapotrzebowanie w przyszłości. Wytypowano w ten sposób najbardziej pożądane działania, jakie powinny znaleźć się w ofercie systemu wsparcia biznesu. Są to: wyszukiwanie i dobór partnerów na docelowych rynkach zagranicznych, udzielanie preferencyjnych pożyczek na inwestycje, doradztwo w zakresie B+R.

Jako istotne i dotychczas nieoferowane na rynku usług komercyjnych wybrano kolejno: wsparcie prawne /administracyjne w zakresie uzyskania dokumentów uprawniających do wprowadzenia produktu lub usługi na wybrane rynki zagraniczne, doradztwo technologiczne, wsparcie kapitałowe poprzez zakup akcji/ udziałów firmy. W przypadku doradztwa technologicznego eksperci nie zauważają potrzeby dofinansowania usług ze środków publicznych.

Jako stosunkowo mniej ważne – z punktu widzenia prognozowanego zapotrzebowania ze strony MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego – wskazywano następujące usługi: umieszczanie informacji o firmach, ich produktach i usługach w zbiorczych broszurach, katalogach, w tym internetowych, w różnych wersjach językowych, udzielanie poręczeń na pożyczki i kredyty inwestycyjne, wsparcie prawne/ administracyjne w uzyskaniu dokumentów związanych z planowaną inwestycją/usługą inwestora zastępczego oraz pośrednictwo w kontaktach ze środowiskiem naukowym.

Tabela 6. Mocne i słabe strony obecnego modelu zarządzania rozwojem gospodarczym w regionie

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Liczba instytucji z udziałem Województwa i ich szeroki zakres działalności (co stanowi duży potencjał do efektywnego wdrażania polityki rozwoju). • Stosunkowo duża liczba instytucji wsparcia biznesu, funkcjonujących w regionie. • Mnogość podejmowanych inicjatyw probiznesowych (działalność IOB z terenu województwa obejmuje większość obszarów kompetencyjnych związanych ze wsparciem biznesu). • Stosunkowo duża liczba oferowanych instrumentów finansowych, nakierowanych na wsparcie przedsiębiorczości w regionie (szczególnie dla przedsięwzięć bezpiecznych, tzn. o niskim poziomie ryzyka) • Wysoki poziom kompetencji pracowników instytucji wspierających biznes. Gotowość do współpracy ze strony instytucji otoczenia biznesu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Niewystarczająca dotychczasowa aktywność w zakresie koordynacji procesów wpływających na rozwijanie gospodarki regionu. • Brak wyodrębnionego Departamentu w strukturze UMWKP dedykowanego wyłącznie zagadnieniom gospodarczym. • Brak wysoko wyspecjalizowanej jednostki, zajmującej się analizowaniem sytuacji gospodarczej regionu (i mogącej dostarczyć decydentom informacji niezbędnych do podejmowania strategicznych decyzji). • Niewystarczająca ilość rozwiązań systemowych, angażujących do współpracy podmioty działające na rzecz wsparcia biznesu. • Niewystarczająca ilość wspólnych projektów, realizowanych przez instytucje wspierające biznes. • Ograniczenia terytorialne w działalności większości IOB (udzielane przez nie wsparcie często dotyczy podmiotów działających w granicach administracyjnych miast). • Brak jednej bazy danych o ofercie wszystkich podmiotów wspierających gospodarkę.

- Świadomość przedstawicieli Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego dotycząca konieczności wprowadzenia zmian i uporządkowania systemu wsparcia gospodarki.

- Znaczna część funkcjonujących obecnie instytucji nie ma specjalizacji produktowej, co prowadzi do dublowania kompetencji.
- Duża koncentracja instytucji otoczenia biznesu w dwóch największych ośrodkach miejskich regionu (Toruniu i Bydgoszczy) przy jednoczesnym niewystarczającym dostępie do nich na pozostałym terenie województwa.
- Niewystarczająca ilość instrumentów finansowych, skierowanych do inwestycji o wysokim ryzyku.
- Dominujące bierne doradztwo, polegające na czekaniu na klienta – zamiast indywidualnego docierania do firm z ofertą wsparcia.
- Niewystarczająca ilość wysokospecjalistycznych działań wspierających start-upy.

Źródło: opracowane na podstawie analiz własnych oraz wniosków wynikających z „Analizy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa”.

Przeprowadzona diagnoza obecnie funkcjonującego modelu zarządzania rozwojem gospodarczym w regionie wskazuje na szereg wyzwań, z którymi musi zmagać się Samorząd Województwa. Tym samym niezbędne są dalsze przekształcenia ww. systemu, aby efektywnie wspierać rozwój przedsiębiorczości, jak również innych obszarów gospodarki województwa.

Podsumowanie

Podsumowanie dotyczące analizy obecnego modelu instytucjonalnego – kluczowe wnioski:

- Przeprowadzona diagnoza obecnej oferty wsparcia biznesu pokazuje, że w regionie realizowana jest duża liczba inicjatyw probiznesowych, jednak brakuje jednostki, która by je w sposób systemowy koordynowała.
- Wsparcie punktowe w określonych obszarach związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa jest na wysokim poziomie, jednak jego podstawowym mankamentem są ograniczenia terytorialne związane z funkcjonowaniem poszczególnych IOB. Ich działania, często realizowane na wysokim poziomie, niejednokrotnie dublują się.
- Większość instytucji prowadzi działania edukacyjne, szkoleniowe, promocyjne, wspierające internacjonalizację, brokerskie czy też doradcze w zakresie pozyskiwania funduszy. Spowodowane jest to przede wszystkim wyżej wspomnianym zasięgiem działania.
- W większości przypadków instytucje wspierające biznes powołane zostały do podejmowania przedsięwzięć w konkretnym mieście lub na konkretnym terenie, dlatego spektrum ich działań musiało być szerokie, żeby nie tworzyły się luki w systemie wsparcia na danym obszarze.
- Zauważalne są incydentalne działania wspólne większej liczby IOB, ale z punktu widzenia efektywności Programu rozwoju gospodarczego ich ilość jest niewystarczająca.
- Kwestie związane ze współpracą oraz z docieraniem z ofertą poszczególnych instytucji do firm w całym regionie określone zostały przez same IOB jako jeden z kluczowych problemów obecnego systemu

wsparcia. Widoczny jest przede wszystkim brak podmiotu, który dzięki posiadanym kompetencjom i środkom pełniłby rolę lidera dla pozostałych IOB.

- W województwie oferowanych jest wiele instrumentów wsparcia finansowego. Niemniej jednak obszar ten boryka się z dwoma zasadniczymi wyzwaniami. Pierwsze wyzwanie to duże rozproszenie wsparcia finansowego (w szczególności ze środków UE), a co za tym idzie – chaos informacyjny: przedsiębiorcy nie wiedzą, do kogo, po co i kiedy powinni się kierować. Natomiast drugie wyzwanie dotyczy braku, w stosunkowo bogatej ofercie wsparcia, mechanizmów umożliwiających finansowanie działalności o podwyższonym ryzyku.

Kluczowe potrzeby związane z nowym modelem instytucjonalnym zarządzania rozwojem gospodarczym:

- **MI1:** Istotne jest stworzenie platformy do współpracy między instytucjami wspierającymi biznes, jak również wyznaczenie podmiotu, który dzięki posiadanym kompetencjom i środkom pełniłby rolę lidera dla pozostałych IOB.
- **MI2:** Konieczne jest wypracowanie mechanizmów umożliwiających udostępnianie danych i informacji o charakterze gospodarczym, a także powołanie/ rozwój wysoko wyspecjalizowanej jednostki, która na bieżąco rozpoznawałaby potrzeby, problemy, oczekiwania środowiska gospodarczego i naukowego, prowadziłaby działalność analityczną i formułowała rekomendacje w zakresie działań na rzecz rozwoju gospodarczego (adresowane do samorządu województwa, samorządów lokalnych i środowiska gospodarczego).
- **MI3:** Rekomendowane jest wyznaczenie jednostki, która będzie odpowiedzialna za organizowanie, zarządzanie i koordynację aktywności związanej z finansowaniem działalności rozwojowej w regionie (w formie zwrotnego wsparcia finansowego), a także będzie reagowała na pojawiające się w tym zakresie zapotrzebowanie ze strony rynku i oferowała nowoczesne instrumenty wsparcia zwrotnego (tj. będzie działała w tzw. luce rynkowej).
- **MI4:** Niezbędne jest upowszechnienie i uporządkowanie oferty kierowanej do przedsiębiorców przez IOB (np. stworzenie jednej platformy internetowej), co pozwoli na usprawnienie współpracy przedsiębiorców ze stroną publiczną i instytucjami otoczenia biznesu.
- **MI5:** Istnieje potrzeba utworzenia sieci akredytowanych instytucji otoczenia biznesu, działających w formule „one-stop-shop” i oferujących specjalistyczne wsparcie dla firm.
- **MI6:** Istnieje potrzeba utworzenia organizacji, które oferowałyby wsparcie przedsiębiorczości i współpracy samorządów z przedsiębiorcami.

Analiza dostępnego wsparcia przedsiębiorców

Przedsiębiorstwa mogą być wspierane przez różnego rodzaju podmioty i instrumenty. Szczególnie istotne, z punktu widzenia przedsiębiorstw, jest bezpośrednie wsparcie finansowe, którym dysponuje na terenie województwa Urząd Marszałkowski, pełniący rolę Instytucji Zarządzającej dla Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020.

Wsparcie przedsiębiorców przez stronę publiczną

Podstawowym narzędziem wsparcia dla firm z regionu są środki z osi priorytetowej 1 Wzmocnienie

innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu³⁶. Przeanalizowano działania i poddziałania w ramach tej osi, które kierują bezpośrednio wsparcie do MŚP poprzez dotacje – m.in. na pobudzenie aktywności badawczo-rozwojowej przedsiębiorstw oraz przedsiębiorczości akademickiej, jak również te, które kierują pośrednio wsparcie poprzez instytucje otoczenia biznesu, tj. projekty grantowe na działania B+R, usługi doradcze i finansowe na wprowadzenie nowych modeli biznesowych, w tym związane z umiędzynarodowieniem działalności gospodarczej. W opracowaniu uwzględniono również poddziałanie skierowane do jednostek naukowych, które otrzymały wsparcie infrastrukturalne na stworzenie zaplecza naukowego na potrzeby inteligentnych specjalizacji regionu.

Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego zawarł w ramach osi priorytetowej 1 Wzmocnienie innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu łącznie 451 umów, w ramach których udzielił 1 559 515 082 PLN wsparcia (stan na 31.12.2020 r.).

W ramach poddziałania 1.2.1 (Wsparcie procesów badawczo-rozwojowych), 1.3.1 (Wsparcie procesów badawczo-rozwojowych w przedsiębiorstwach akademickich) i 1.6.2 (Dotacje dla innowacyjnych MŚP) podpisano łącznie 415 umów na łączną kwotę dofinansowania UE w wysokości 648 342 474,85 PLN, co stanowiło 41,57% kontraktacji (wartości podpisanych umów) w osi 1 Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020. Beneficjentami podpisanych umów w wyżej wymienionych poddziałaniach jest łącznie 416 przedsiębiorstw, na strukturę których składa się 9 dużych, 80 średnich, 143 małych i 184 mikroprzedsiębiorstw.

Wsparcie dotacyjne

Analiza danych dotyczących umów zawartych przez przedsiębiorstwa wskazuje na trzy główne ośrodki, w których skoncentrowały się projekty. Najwięcej z nich realizowanych jest w Toruniu – 110 projektów, 98 w Bydgoszczy i 25 we Włocławku. Ponadto można zauważyć dużą dysproporcję pomiędzy wskazanymi trzema głównymi ośrodkami a pozostałymi gminami, gdzie liczba realizowanych projektów nie przekracza 20.

Szczegółowa analiza danych pozwoliła na wyodrębnienie liczby zawartych umów i przyznanych firmom środków – w podziale na poszczególne poddziałania w osi priorytetowej 1 Wzmocnienie innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu. W ramach Poddziałania 1.2.1 – Wsparcie procesów badawczo-rozwojowych zawarto 72 umów na łączną kwotę 252 374 613,94 zł. W ramach Poddziałania 1.3.1 – Wsparcie procesów B+R w przedsiębiorstwach akademickich liczba zawartych umów wynosi 59 (93% to mikroprzedsiębiorstwa) na łączną kwotę 51 214 906,50 PLN. Łącznie 284 umowy zawarto w ramach Poddziałania 1.6.2 – Dotacje dla innowacyjnych MŚP, a kwota wsparcia wynosi 344 752 954,41 PLN.

Beneficjentami z największym dofinansowaniem UE w ramach poddziałań 1.2.1, 1.3.1 oraz 1.6.2 są Kujawsko-Pomorska Agencja Innowacji (poddziałanie 1.2.1 – 2 umowy na 67 698 357,24 PLN), Toruńską Agencja Rozwoju Regionalnego (poddziałanie 1.6.2 – 1 umowa na 65 000 000 PLN) oraz Kujawsko-Pomorski Fundusz Pożyczkowy (poddziałanie 1.6.2 – 1 umowa na 50 000 000 PLN).

Działania na rzecz rynku pracy³⁷

W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 wsparcie na rzecz aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych i biernych zawodowo stanowi jedno z podstawowych wyzwań polityki województwa w obszarze rynku pracy. W Osi Priorytetowej 8 „Aktywni na rynku pracy” możliwe jest uzyskanie wsparcia na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej. W ramach

³⁶ Niniejsze opracowanie zostało wykonane na podstawie danych z Departamentu Funduszy Europejskich Wydział Analiz i Ewaluacji Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, stan na 16.01.2020 r.

³⁷ Na podstawie danych z otrzymanych z Departamentu Wdrażania Regionalnego Programu Operacyjnego.

Działania 8.3 „Wsparcie przedsiębiorczości i samozatrudnienia w regionie” zidentyfikowano poniższe projekty:

- projekt nr RPKP.08.03.00-04-0003/19 „WSPARCIE W STARCIE - dotacje na samozatrudnienie dla mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego” realizowany przez Polskie Towarzystwo Ekonomiczne: „Celem projektu jest wzrost na terenie województwa kujawsko-pomorskiego liczby przedsiębiorstw zdolnych do trwałego funkcjonowania o 250 sztuk, w terminie do 30.09.2023 r. poprzez objęcie działaniami szkoleniowymi 236 osób i wsparciem finansowym 250 osób”.
- projekt nr RPKP.08.03.00-04-0001/19 „Dotacja na start – wsparcie przedsiębiorczości i samozatrudnienia w województwie kujawsko-pomorskim” realizowany przez Toruńską Agencję Rozwoju Regionalnego SA: „Celem projektu jest zwiększenie zdolności do samozatrudnienia 180 osób powyżej 29 roku życia z terenu województwa kujawsko – pomorskiego w okresie od 01.07.2020 do 31.03.2022, poprzez działania szkoleniowo-doradcze, bezzwrotną pomoc finansową na rozpoczęcie własnej działalności dla 150 osób i wsparcie pomostowe.

Podsumowując, w ramach powyższych projektów przewidziano wypłatę wsparcia bezzwrotnego w postaci dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej dla 400 osób. Wg stanu na dzień 31.12.2020 r. nie wypłacono żadnej dotacji. Wg stanu na dzień 31.05.2021 r. zgodnie z danymi wykazanymi we wniosku o płatność w ramach projektu nr RPKP.08.03.00-04-0003/19 wypłacono 51 dotacji, natomiast wg stanu na 30.06.2021 r. w ramach projektu nr RPKP.08.03.00-04-0001/19 nie wypłacono żadnej dotacji – zgodnie z danymi wykazanymi we wniosku o płatność – pierwsze dotację mają być wypłacane w 3 kwartale 2021 r

Dostępność wsparcia dla przedsiębiorców w gminach

Nie mniej ważne jest wsparcie niefinansowe, jakie przedsiębiorca może otrzymać ze strony samorządów lokalnych. **Wsparcie przedsiębiorczości przez poszczególne gminy województwa kujawsko-pomorskiego jest bardzo zróżnicowane.** Może to wynikać zarówno ze zróżnicowanego poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego gmin (liczby podmiotów gospodarczych na ich terenie, poziomu dochodów własnych gminy, wskaźnika zatrudnienia, stopy bezrobocia itp.), charakteru gminy (np. turystyczna), jak i z możliwości organizacyjnych w urzędach gmin.

W analizie oceniono gminy pod kątem najczęściej występujących narzędzi wsparcia lokalnych przedsiębiorstw – mających niefinansowy charakter, czyli z pominięciem ulg i zwolnień podatkowych, opłat lokalnych oraz wydatków inwestycyjnych. Są to:

- Organizacja wydarzeń dla przedsiębiorców;
- Działania promocyjno-informacyjne skierowane do przedsiębiorców;
- Wyodrębniona jednostka lub działania w zakresie wsparcia przedsiębiorczości;
- Wyodrębniona jednostka lub działania w zakresie obsługi inwestorów zewnętrznych;
- Bazy przedsiębiorstw funkcjonujących na terenie gminy.

Gminy najczęściej wspierają przedsiębiorczość poprzez proste działania informacyjno-promocyjne, tzn. publikację treści w aktualnościach na stronie internetowej gminy (68% podmiotów). Aż w ponad 30% przypadków gminy nie udostępniają na swoich stronach internetowych żadnych informacji skierowanych do przedsiębiorców. Zdarza się, że jedyną formą wsparcia są wiadomości na temat obowiązkowych działań gminy, dotyczące na przykład rejestracji działalności gospodarczej czy nowych przepisów podatkowych, w tym VAT. **W gminach dbających o rozwój gospodarczy powinien działać aktywnie punkt dla przedsiębiorców. W trakcie badania w co trzeciej gminie odnotowano wyodrębnioną jednostkę lub działania w zakresie obsługi inwestorów zewnętrznych, a mniej niż w co piątej – w zakresie wsparcia przedsiębiorczości. Ponadto badane gminy bardzo rzadko organizują wydarzenia skierowane do przedsiębiorców – podejmuje je mniej niż 10% z nich.**

Ciekawą formą wsparcia lokalnych firm jest baza przedsiębiorców funkcjonujących na terenie gminy, którą prowadzi na swoich stronach internetowych 18% gmin³⁸. W ok. 4,5% badanych gmin zaobserwowano silną współpracę z Lokalnymi Grupami Działania. Wówczas to one przejmują funkcję wspierania lokalnych przedsiębiorstw.

Można założyć, że w części gmin o mniejszym potencjale panuje przekonanie, że ciężar podejmowania działań wspierających przedsiębiorczość przejmują większe ośrodki, a w niewielkich gminach wiejskich, w których nie funkcjonują przedsiębiorstwa większe niż mikro-, takie aktywności są bezzasadne. Niekorzystny jest natomiast fakt, że w gminach, gdzie liczba mieszkańców i przedsiębiorców jest wyższa, brakuje wyodrębnionej jednostki lub działań wspierających przedsiębiorczość.

Podsumowanie

Podsumowanie dotyczące analizy dostępnego wsparcia przedsiębiorców

- Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego, pełniący rolę Instytucji Zarządzającej dla Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020, zawarł w ramach osi priorytetowej 1 Wzmocnienie innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu łącznie 451 umów, w ramach których udzielił 1 559 515 082 PLN wsparcia (stan na 31.12.2020 r.). Łączna liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie na koniec 2020 roku wyniosła 2 093.
- Najwięcej z nich realizowanych jest w Toruniu – 110 projektów, 98 w Bydgoszczy i 25 we Włocławku. Ponadto można zauważyć dużą dysproporcję pomiędzy wskazanymi trzema głównymi ośrodkami a pozostałymi gminami, gdzie liczba realizowanych projektów nie przekracza 20.
- Gminy najczęściej wspierają przedsiębiorczość poprzez proste działania informacyjno-promocyjne, np. publikację treści w aktualnościach na stronie internetowej gminy (68% podmiotów). Aż w ponad 30% przypadków gminy nie udostępniają na swoich stronach internetowych żadnych informacji skierowanych do przedsiębiorców.

Kluczowe potrzeby związane z obszarem

- **DWP1:** Należy przeprowadzić audyt procedur w zakresie oceny wniosków składanych do Regionalnego Programu Operacyjnego oraz wdrożyć wynikające z przeglądu usprawnienia i optymalizacje, w tym przede wszystkim stworzyć odpowiednie narzędzia informatyczne, pozwalające na pełną digitalizację procesu.
- **DWP2:** Należy podejmować działania mające na celu integrowanie informacji o dostępnych instrumentach wsparcia dla przedsiębiorców, oferowanych przez stronę publiczną.
- **DWP3:** Zasadne jest prowadzenie przez stronę publiczną działań na rzecz przedsiębiorców, polegających na dostarczaniu informacji o charakterze społeczno-gospodarczym.

Inteligentne specjalizacje województwa kujawsko-pomorskiego oraz klastry

Inteligentne specjalizacje (IS) są to branże, których rozwój ma zapewnić tworzenie innowacyjnych rozwiązań społeczno-gospodarczych, zwiększenie wartości dodanej gospodarki i podniesienie jej konkurencyjności. Celem stworzenia koncepcji inteligentnych specjalizacji jest wyłonienie obszarów o dużym potencjale, specjalizujących się w wybranych dziedzinach nauki i technologii, pracach badawczo-rozwojowych oraz innowacyjnych przedsięwzięciach, przyczyniających się do rozwoju gospodarczego regionów, jak również

³⁸ Informacje pozyskano na podstawie zawartości stron internetowych gmin w województwie kujawsko-pomorskim, stan na styczeń 2020 r. Łącznie przebadano 131 stron internetowych: 92 strony gmin wiejskich, 35 stron gmin wiejsko-miejskich, w tym strony prowadzone wspólnie z gminami miejskimi, oraz 4 strony gmin miast na prawach powiatu.

wpływającego na ich konkurencyjność w skali krajowej oraz międzynarodowej. Konieczność określenia listy takich specjalizacji dla każdego regionu wynika z wytycznych Komisji Europejskiej – między innymi obejmujących perspektywę finansową 2014-2020.

Istotną rolę w rozwoju regionalnych specjalizacji odgrywają różnego rodzaju sieci współpracy – na przykład klastry, które koncentrują swoją aktywność wokół wspólnych projektów, tworzenia innowacyjnych produktów, usług i technologii. Ich znaczenie związane jest zarówno z liczbą podmiotów, jak i miejsc pracy, jakie generują w regionie. Zidentyfikowanie inteligentnych specjalizacji pozwala skupić inwestycje na badaniach, rozwoju i innowacyjności w obszarach o największym potencjale innowacyjnym i konkurencyjnym kraju oraz regionów – czyli na obszarach, które mogą przynieść gospodarce najwięcej korzyści³⁹. Takie inwestycje przyczynią się do lepszego sprostania największym wyzwaniom społeczno-gospodarczym.

Regionalne inteligentne specjalizacje województwa kujawsko-pomorskiego

Podstawą do wyboru tak rozumianych potencjałów rozwojowych w województwie kujawsko-pomorskim była diagnoza sytuacji oraz analiza strategiczna regionu, przeprowadzona w oparciu o pozyskane dane. Następnie wybrano obszary, które mają szczególnie istotny wpływ na rozwój gospodarczy regionu oraz posiadają rozbudowane zaplecze naukowe, prowadzące wysoko zaawansowane badania, i mogą stanowić podstawę intensywnego rozwoju innowacyjności przedsiębiorstw. Uzyskane wyniki zostały następnie poddane dyskusji na spotkaniach zespołów eksperckich, pracujących nad opracowaniem Strategii. W oparciu o specjalistyczne opinie zdefiniowano najkorzystniejsze obszary, na których powinna skupić się interwencja w latach 2014-2020. Bazując na Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 oraz zgodnie z przeprowadzonymi badaniami pogłębionymi w ramach wybranych obszarów, a także w wyniku prac grup eksperckich wskazano trzy typy inteligentnych specjalizacji:

³⁹ Pander W. i inni, 2014, Wyznaczanie, monitoring i ewaluacji Inteligentnych Specjalizacji, Warszawa.

Rysunek 3. Rodzaje inteligentnych specjalizacji ze względu na sposób ich wyłaniania

	Oparte na wartościach	Oparte na technologiach (horyzontalne)	Inne (przedsiębiorcze odkrywanie)
Charakterystyka podejścia	<p>IS oparte na wartościach to obszary charakteryzujące się pełną dojrzałością zaobserwowaną w regionie.</p> <ul style="list-style-type: none"> W ramach tych obszarów możliwe jest jasne sprecyzowanie konkretnych zasobów gospodarczych i naukowych, wartości, zakresu celów i efektów jakie mogą zostać osiągnięte w danej dziedzinie. IS opartą na wartościach może być „wspierana” przez IS horyzontalne (jedną, więcej niż jedną, wszystkie). 	<p>Są dopełnieniem IS opartych na wartościach i pełnią bardzo istotne role w funkcjonalnej realizacji założeń IS opartych na wartościach:</p> <ul style="list-style-type: none"> Kluczowe znaczenie w ocenie stanu wejściowego (początkowego danej IS) oraz procesie kształtowania stanu końcowego (wyjściowego, pożądanego) i jej wartości; Ma za zadanie podtrzymywać, uzupełniać i wspierać główną wartość IS Efekt inteligentnego sprzężenia/łączenia się wszystkich IS. 	<p>Dziedziny i obszary w ramach procesu przedsiębiorczego odkrywania odnoszą się do trwałego i aktywnego zaangażowania przedsiębiorców w tworzenie regionalnej polityki innowacyjnej.</p> <p>Lokalna gospodarka winna dostarczać informację zwrotną na temat procesów ją kształtujących oraz określać swoje potrzeby. Inteligentna specjalizacja to dziedzina kreatywna i otwarta na zmiany.</p> <p>Podejmowane działania w tym obszarze charakteryzowały się wysoką jakością, użytecznością naukową i gospodarczą.</p>
IS województwa	<p>Zdrowa i bezpieczna żywność Zdrowie i turystyka zdrowotna Transport i mobilność Zaawansowane materiały i narzędzia Dziedzictwo kulturowe i przemysł kreatywny</p>	<p>Technologie informacyjno-komunikacyjne Ekoinnowacje Automatyka przemysłowa</p>	<p>Wyłaniające się IS:</p> <ul style="list-style-type: none"> Produkcja komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych Produkcja urządzeń elektrycznych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Inteligentne specjalizacje województwa kujawsko-pomorskiego. Charakterystyka obszarów inteligentnych specjalizacji dla projektów realizowanych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 – Załącznik do stanowiska Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z 8 czerwca 2016 r.*

Przegląd Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) na poziomie działów pozwolił wyłonić 43 działy, które reprezentują inteligentne specjalizacje w województwie kujawsko-pomorskim. Warto podkreślić, że reprezentują one sektor usługowy i przemysłowy, a więc wpisują się w kierunki zmian strukturalnych, które są odzwierciedleniem trendów i prognoz społeczno-gospodarczych.

W Polsce struktura sektorowa charakteryzuje się wysokim udziałem pracujących w obszarze przemysłowym i usługowym. Natomiast stopień zaawansowania przemian strukturalnych i związana z nim siła struktur regionalnych determinuje zdolności konkurencyjne danego obszaru⁴⁰. Zgodnie z koncepcją IS podstawą i siłą struktur kujawsko-pomorskiej gospodarki mają być wyłonięte inteligentne specjalizacje. Wybór działów PKD, wpisujących się w przyjęte dla województwa kujawsko-pomorskiego inteligentne specjalizacje, umożliwił analizę ich rozwoju pod kątem liczby pracujących⁴¹ oraz pod względem liczby podmiotów⁴² prowadzących działalność.

Przy uwzględnieniu kryterium inteligentnych specjalizacji szczególnie interesujące są zmiany udziału określonych działów w ogólnej liczbie działów zaliczanych do IS. Analiza tych zmian ma istotne znaczenie dla oceny stopnia rozwoju społeczno-gospodarczego kujawsko-pomorskiej gospodarki i jej konkurencyjności⁴³.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że w 2018 r. w podmiotach związanych z inteligentnymi specjalizacjami

⁴⁰ Matuszkiewicz T., Prusek A., 2011, Analiza przekształceń struktury sektorowej pracujących w województwie podkarpackim w układzie powiatowym ze szczególnym uwzględnieniem subregionu mieleckiego, Kraków.

⁴¹ Pracujący dotyczą podmiotów gospodarki narodowej, które objęte były badaniem prowadzonym na formularzu Z-06, tj. bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób.

⁴² Bez osób fizycznych, prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwa rolne.

⁴³ Kwiatkowska W., 2016, Zmiany sektorowej struktury pracujących w Polsce na tle innych krajów Unii Europejskiej 28 w latach 2005-2014, Łódź.

zatrudnionych było 58,9% wszystkich pracujących w regionie⁴⁴. Było to o 1,4% więcej w stosunku do 2015 r.

Spośród wszystkich analizowanych działów⁴⁵, tworzących w województwie kujawsko-pomorskim IS, w 2018 r. w porównaniu do 2015 r. w 2/3 miał miejsce wzrost liczby pracujących. Zdecydowanie największy odnotowały podmioty zaliczane do działu 52 Magazynowanie i działalność usługowa wspomagająca transport, gdzie liczba pracujących wzrosła aż o 132%. Relatywnie duży wzrost liczby pracujących, bo o ponad 20%, odnotowały branże zaliczane do następujących działów:

- Działalność związana z oprogramowaniem i doradztwem w zakresie informatyki oraz działalność powiązana (dział 62);
 - Działalność usługowa związana z wyżywieniem (dział 56);
 - Handel hurtowy i detaliczny pojazdami samochodowymi; naprawa pojazdów samochodowych (dział 45).
- Należy zauważyć, że żaden ze wskazanych działów nie reprezentuje głównego PKD dla wyłonionych w województwie inteligentnych specjalizacji. Wszystkie są działami określonymi jako wspierające, a dział 62 Działalność związana z oprogramowaniem i doradztwem w zakresie informatyki oraz działalność powiązana został przypisany do specjalizacji horyzontalnej Technologii ICT. Korzystnym zjawiskiem jest wzrost liczby pracujących w większości głównych działów PKD wszystkich inteligentnych specjalizacji, z wyjątkiem działów przypisanych do specjalizacji Dziedzictwo kulturowe i przemysły kreatywne, gdzie największy spadek zaobserwowano w działach 58 Działalność wydawnicza i 63 Działalność usługowa w zakresie informacji. W tych obszarach liczba pracujących zmalała o ponad połowę.

Spośród 43 działów PKD, zakwalifikowanych do inteligentnych specjalizacji, w 23 odnotowano wzrost liczby podmiotów w porównaniu z rokiem 2015. Największy, bo niemal 82%, zaobserwowano w dziale Transport lotniczy (dział 51). Należy jednak mieć świadomość, że pod względem liczby zarejestrowanych w nim podmiotów był to najmniej liczny dział spośród wszystkich analizowanych. Około 42% wzrost liczebności podmiotów zanotowano także w dziale 72 Badania naukowe i prace rozwojowe. Znaczący wzrost liczby podmiotów, bo prawie o 33%, miał miejsce w obszarze Działalność związana z oprogramowaniem i doradztwem w zakresie informatyki oraz działalność powiązana (dział 62 Technologie informacyjne i komunikacyjne). Należy zauważyć, że wyżej wskazane działy nie reprezentują głównych PKD dla wyłonionych w województwie inteligentnych specjalizacji. Pierwszy z nich jest określony jako wspierający, drugi został przypisany do specjalizacji horyzontalnej Technologii ICT.

W 2018 r. w porównaniu z 2015 r. w 20 spośród wszystkich działów zaliczanych do IS województwa kujawsko-pomorskiego zaobserwowano zmniejszenie się liczby podmiotów. Przy czym najbardziej odczuwalne zmiany dotyczyły branż związanych z Nadawaniem programów ogólnodostępnych i abonamentowych (technologie informacyjne i komunikacyjne) oraz Produkcją metalu (zaawansowane materiały i narzędzia) – w obu przypadkach spadek liczby podmiotów wyniósł ponad 20%.

Miarą poziomu rozwoju inteligentnych specjalizacji może być ich aktywność w zakresie pozyskiwania dotacji. **Niemal 330 przedsięwzięć wpisujących się w inteligentne specjalizacje zostało współfinansowanych w latach 2014-2020 z RPO WK-P – w ramach Osi 1.**

Najchętniej po dotacje występowały firmy ze specjalizacji: Zaawansowane materiały i narzędzia (24,1%), która przede wszystkim skupia się na innowacyjnych materiałach i tworzywach, wykorzystywanych do nowatorskiej produkcji przedmiotów (maszyn, narzędzi, opakowań itp.). Wsparcie technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT) stanowiło około 16% wszystkich współfinansowanych projektów w zakresie IS. Ta wysoka pozycja usług ICT w zakresie pozyskiwania funduszy jest szczególnie istotna przez wzgląd na to, że

⁴⁴ Pracujący dotyczą podmiotów gospodarki narodowej, które objęte były badaniem prowadzonym na formularzu Z-06, tj. bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób.

⁴⁵ Z uwzględnieniem tajemnicy statystycznej.

w sformułowanej Strategii województwa kujawsko-pomorskiego ten rodzaj IS został sklasyfikowany jako horyzontalny i ma mieć istotną rolę w dopełnieniu i funkcjonalnej realizacji założeń IS opartych na wartościach. Analiza danych obrazujących dominujący zakres interwencji – czyli de facto główne działania, które zostały współfinansowane z funduszy RPO – wskazuje, że interwencja zwykle dotyczyła ogólnych inwestycji produkcyjnych w małych i średnich przedsiębiorstwach (MŚP). **Stosunkowo dużo projektów było skierowanych na inwestycje w infrastrukturę i wyposażenie w MŚP, związane bezpośrednio z działaniami badawczymi i innowacyjnymi, a także na transfer technologii i współpracę między uczelniami a przedsiębiorstwami**, z korzyścią głównie dla MŚP. Te trzy działania stanowiły niemal 3/4 wszystkich zakresów interwencji.

Potencjał do rozszerzenia katalogu inteligentnych specjalizacji

Analiza dynamiki zmian liczby pracujących w działach PKD wskazuje na być może pojawiającą się specjalizację, związaną z produkcją wyrobów elektronicznych i urządzeń elektrycznych. **Znaczny wzrost zatrudnienia zauważa się zarówno w przedsiębiorstwach zajmujących się Produkcją komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych (dział 26) jak i produkcją urządzeń elektrycznych (dział 27)**. Należy podkreślić, że perspektywa 3 lat w przypadku analiz rynku pracy nie jest wystarczająca do uchwycenia tendencji. Dotychczas oba działy były przypisane do specjalizacji horyzontalnej Automatyka przemysłowa. Ponieważ obserwowany jest spadek liczby funkcjonujących podmiotów w tych działach, powinno się przeprowadzić pogłębioną analizę rozwijających się przedsiębiorstw i obserwować dalsze zmiany w celu wyłonienia nowej inteligentnej specjalizacji w województwie kujawsko-pomorskim.

Należy zwrócić uwagę na negatywne zmiany – zarówno pod kątem liczby zatrudnionych, jak i liczby zarejestrowanych przedsiębiorstw, funkcjonujących w ramach specjalizacji Dziedzictwo kulturowe i przemysł kreatywny, prowadzących Działalność wydawniczą (dział 58) i działających w obszarze poligrafia i produkcja zapisanych nośników informacji (dział 18), co być może jest odzwierciedleniem szerszego trendu odchodzenia od materiałów drukowanych na rzecz treści cyfrowych. Te zmiany nie są dostrzegane ani przez badanych przedstawicieli instytucji otoczenia biznesu⁴⁶, ani przez przedsiębiorców, w tym zrzeszonych w klastrach⁴⁷. Badani nie widzą potrzeby rozszerzenia lub zmiany katalogu inteligentnych specjalizacji.

Według badanych wyłonione inteligentne specjalizacje oddają specyfikę rozwojową regionu – na co dowodem ma być fakt, że to właśnie wewnątrz IS powstały klastry. To przekonanie jest podzielane niezależnie od tego, jaki jest poziom i jakość współpracy firm wewnątrz klastra. Samo jego istnienie jest traktowane jako potwierdzenie trafności katalogu inteligentnych specjalizacji – istnienie wpisującego się w nie klastra traktowane jest jako dowód na trafność katalogu. Dzieje się tak niezależnie od dojrzałości, a zwłaszcza żywotności klastrów.

Wprawdzie katalog inteligentnych specjalizacji jest uważany za trafny, ale firmy reprezentujące tylko wybrane IS mają mieć istotne przełożenie na regionalną gospodarkę. Tylko w tych specjalizacjach, w których skupi się wiele podmiotów (przemysł tworzyw sztucznych i mechanika), przedsiębiorstwa zdobywają siłę do budowania własnej pozycji i wzrostu oraz oddziaływania na procesy zachodzące w regionie.

Pozostałe branże, w szczególności przetwórstwo spożywcze i turystyka zdrowotna, mają inny potencjał, ale też inne wyzwania. Problemem dla obu tych specjalizacji jest trudność w utworzeniu łańcucha usług/produkcji przez firmy z danej branży lub branż dopełniających je (w przeciwieństwie do IS: Zaawansowane materiały i narzędzia, gdzie rozwój danego klastra opiera się na zasadzie synergicznego współistnienia). Z kolei dla producentów żywności największe wyzwanie stanowi nieufność i nastawienie na budowanie

⁴⁶ Odwołanie do wywiadów indywidualnych pogłębionych.

⁴⁷ Odwołanie do zogniskowanego wywiadu grupowego oraz indywidualnych wywiadów pogłębionych.

bezpieczeństwa własnych gospodarstw, a nie chęć tworzenia konkurencyjności całego sektora. W obu przypadkach, zdaniem przedsiębiorców, **brakuje wsparcia w postaci przemyślanej i intensywnej promocji regionu jako miejsca oferującego usługi zdrowotne lub produkującego zdrową żywność (a te czynniki mają decydować o specyfice województwa).**

Obserwowana sprzeczność – czyli zmiany zachodzące wewnątrz inteligentnych specjalizacji (wzmacnianie siły ekonomicznej jednych branż, a słabnięcie innych) przy jednoczesnej niezdolności dostrzeżenia tych procesów przez podmioty współtworzące te specjalizacje – prowadzi wniosku, że istotne jest stworzenie mechanizmów, które wzmocniłyby już istniejące inteligentne specjalizacje.

Inicjatywy klastrowe

Klaster to geograficzne skupisko wzajemnie powiązanych firm, wyspecjalizowanych dostawców, jednostek świadczących usługi, firm działających w pokrewnych sektorach i związanych z nimi instytucji w poszczególnych dziedzinach, jednocześnie współdziałających i konkurujących ze sobą⁴⁸. Polskie klastry na tle tego typu podmiotów w Europie to stosunkowo młode organizacje, które dopiero kształtują swoje struktury i modele działania. Rozwój klastrów zasadniczo przyczynia się także do rozwoju lokalnej przedsiębiorczości. W dłuższym horyzoncie czasowym efektem ich funkcjonowania może być zwiększony udział należących do nich przedsiębiorstw w przychodach podatkowych jednostek samorządu terytorialnego.

Koncepcja klastrów i bazującej na nich polityki rozwoju łączy się z koncepcją inteligentnej specjalizacji, która jest promowana przez Komisję Europejską jako sposób na podnoszenie efektywności wydatkowania funduszy strukturalnych oraz zwiększenie synergii między różnymi politykami unijnymi, krajowymi i regionalnymi⁴⁹. Intensyfikacja procesów klastrowych w polskiej gospodarce będzie skutkować podniesieniem jej konkurencyjności i innowacyjności.

W województwie kujawsko-pomorskim w latach 2014-2015 zawiązały się 32 inicjatywy klastrowe, z których 11 prawdopodobnie zakończyło swoją aktywność. Najwięcej zidentyfikowano ich w inteligentnych specjalizacjach: Zdrowie i turystyka zdrowotna, Zdrowa i bezpieczna żywność, Zaawansowane materiały i narzędzia, a także Dziedzictwo kulturowe i przemysły kreatywne. Śledząc jednak działania wszystkich powstałych klastrów, które otrzymały wsparcie ze środków Funduszu Powiązań Kooperacyjnych w latach 2014-2015, można stwierdzić, że tylko 12 z nich ma szansę stać się realnie siłą napędową kujawsko-pomorskiej gospodarki. Są to najbardziej dojrzałe klastry zarówno pod względem długości funkcjonowania, jak i ilości podjętych przedsięwzięć. Należą do nich:

- 3 klastry działające w ramach IS, związane ze zdrową i bezpieczną żywnością;
- 2 klastry działające w ramach IS, związane z dziedzictwem kulturowym i przemysłami kreatywnymi;
- 2 klastry działające w ramach IS, związane z zaawansowanymi materiałami i narzędziami;
- 1 klaster działający w ramach IS, związany z ekoinnowacjami;
- 1 klaster działający w ramach IS, związany z technologiami ICT;
- 3 klastry działające w ramach IS, związane ze zdrowiem i turystyką zdrowotną.

Tabela 7. Klastry funkcjonujące w województwie kujawsko-pomorskim

Inteligentne specjalizacje i powiązane z nimi klastry			
IS	Klaster	Koordynator	Lokalizacja
	Spizarnia Kujawsko-Pomorska	POLDER Sp. z o.o.	Łysomice

⁴⁸ Porter M., 1990, The Competitive Advantage of Nations, Hardcover.

⁴⁹ Dzierżanowski M. (red.), 2012, Kierunki i założenia polityki klastrowej w Polsce do 2020 roku, Warszawa.

Zdrowa i bezpieczna żywność	Agro Klaster Kujawy	Agro Klaster Kujawy – Stowarzyszenie Na Rzecz Innowacji i Rozwoju	Bydgoszcz
	CUIAVIA	Stowarzyszenie Producentów Owoców i Warzyw Cuiavia	Szubin
Dziedzictwo kulturowe i przemysł kreatywne	Klaster BREWSTERA	Fundacja im. Kuby Rumińskiego	Toruń
	Klaster Przemysłów Kreatywnych	Fundacja GAUDEAMUS	Bydgoszcz
Zaawansowane materiały i narzędzia	Bydgoski Klaster Przemysłowy	Stowarzyszenie Bydgoski Klaster Przemysłowy	Bydgoszcz
	Klaster Meblowy Grupa HoReCa	Chairconcept.com Sp. z o.o.	Toruń
Ekoinnowacje	Prosument Klaster OZE	Prosument Klaster OZE	Włocławek
Technologie ICT	Bydgoski Klaster Informatyczny	Stowarzyszenie Bydgoski Klaster Informatyczny	Bydgoszcz
Zdrowie i turystyka zdrowotna	Klaster Turystyki Zdrowotnej	Bydgoski Port Lotniczy S.A.	Białe Błota
	Klaster Turystyki Medycznej I Uzdrowiskowej	Kujawsko-Pomorska Organizacja Pracodawców „Lewiatan”	Toruń
	Dolina Zdrowia	Stowarzyszenie Komisja Zdrojowa	Ciechocinek

Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy zawartości stron internetowych.

Aktywnie działające klastry wywierają widoczny wpływ na rozwój gospodarki i promocję regionu. Przede wszystkim należy zwrócić uwagę na Bydgoski Klaster Przemysłowy. Jest to najdłużej działający i największy klaster o zasięgu krajowym, skupiający ponad 100 przedsiębiorstw z branży narzędziowej i przetwórstwa tworzyw polimerowych. Wśród nich znajduje się również 6 dużych przedsiębiorstw, zatrudniających powyżej 250 pracowników. O potencjale członków klastra świadczy również fakt, że aż siedem z tych przedsiębiorstw znalazło się w ostatnim rankingu Gazele Biznesu 2019 r. Podkreślić należy, że ten podmiot od 2016 r. ma status Krajowego Klastra Kluczowego, oprócz tego posiada tzw. Srebrną Odznakę Doskonałości (ang. Silver Excellence Label), która jest uznawanym międzynarodowym certyfikatem, potwierdzającym dojrzały status tego grona przedsiębiorstw. Od 2017 r. z inicjatywy BKP w Bydgoszczy odbywają się międzynarodowe targi branży narzędziowej i przetwórstwa tworzyw sztucznych INNOFORM. Członkowie klastra aktywnie uczestniczą w inicjowanych projektach, wśród których na szczególną uwagę zasługują przedsięwzięcia związane z internacjonalizacją działalności i projekty realizowane w kooperacji z partnerami spoza Polski (Czech, Słowacji, Słowenii, Niemiec, Portugalii, Włoch i Rumunii). Klaster oddziałuje także na kształtowanie sfery edukacyjnej poprzez nawiązanie bliskiej współpracy ze szkołami średnimi o profilu branżowym oraz z jedyną na terenie województwa kujawsko-pomorskiego uczelnią o charakterze technicznym – Politechniką Bydgoską. Branża narzędziowo-przetwórcza w regionie kujawsko-pomorskim zgodnie z danymi GUS za 2019 rok skupia aż 891 przedsiębiorstw zatrudniających 13 967 osób. Firmy te w 2018 r. odnotowały przychody o wartości łącznej ponad 3 mld PLN. Branża ta zajmuje się produkcją narzędzi do przetwórstwa tworzyw sztucznych i przetwórstwem tworzyw sztucznych (polimerowych). Firmy branży tworzą łańcuch dostawców - posiadają w ofercie zarówno tworzywa polimerowe, jak i dodatki do tworzyw: barwniki, wypełniacze,

modyfikatory. Wytwarzają pełen asortyment narzędzi do przetwórstwa tworzyw i obróbki plastycznej. Przetwórcy produkują szeroką gamę wyrobów metodami wtryskiwania, wytłaczania i rozdmuchiwania.

W obszarze edukacji działa także Bydgoski Klaster Informatyczny (BKI), który ściśle współpracuje z dwiema bydgoskimi uczelniami – wspomnianą już Politechniką Bydgoską oraz Uniwersytetem Kazimierza Wielkiego. Oba klastry aktywnie działają także w obszarze pobudzania innowacyjności przedsiębiorstw zaangażowanych w ich inicjatywy. BKI organizuje np. hackatony, w trakcie których zespoły specjalistów wypracowują nowatorskie rozwiązania, mające szansę znaleźć zastosowanie w gospodarce.

W dziedzinie promocji regionu zauważalną rolę odgrywają klastry działające w obszarach IS Zdrowa i bezpieczna żywność oraz Dziedzictwo kulturowe i przemysł kreatywny. Członkowie Spizarni Kujawsko-Pomorskiej i Agro Klastra Kujawy upowszechniają wiedzę na temat dziedzictwa kulinarnego regionu, aktywnie uczestnicząc w międzynarodowych targach. W ramach IS Dziedzictwo kulturowe i przemysł kreatywny na podkreślenie zasługują działania Klastra Brewstera, który upowszechnia wiedzę m.in. o regionalnych korzeniach przewrotu kopernikańskiego podczas działań artystycznych i popularnonaukowych.

Dla pełnego wykorzystania siły i możliwości klastrów w regionie brakuje właściwych rozwiązań. Klastry nie są rozpoznawane przez Samorząd Województwa jako partner polityki gospodarczej – urzędnicy mają niską świadomość istnienia klastrów i ich potencjalnego wpływu na rozwój regionu oraz rzeczywisty rozwój inteligentnych specjalizacji.

Podsumowanie

Podsumowanie dotyczące inteligentnych specjalizacji oraz klastrów

- Przegląd Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) na poziomie działów pozwolił wyłonić 43 działy, które reprezentują inteligentne specjalizacje w województwie kujawsko-pomorskim.
- W 2018 r. w podmiotach związanych z inteligentnymi specjalizacjami zatrudnionych było 58,9% wszystkich pracujących w regionie. Było to o 1,4% więcej w stosunku do 2015 r. Spośród wszystkich analizowanych działów, tworzących w województwie kujawsko-pomorskim IS, w 2018 r. w stosunku do 2015 r. w 2/3 miał miejsce wzrost liczby pracujących.
- Spośród 43 działów PKD, zakwalifikowanych do Inteligentnych Specjalizacji, w 23 odnotowano wzrost liczby podmiotów w porównaniu z rokiem 2015. Największy, bo niemal 82%, zaobserwowano w dziale Transport lotniczy (dział 51).
- W województwie kujawsko-pomorskim w latach 2014-2015 zawiązały się 32 inicjatywy klastrowe, z których 11 prawdopodobnie zakończyło swoją aktywność. Najwięcej zidentyfikowano ich w inteligentnych specjalizacjach: Zdrowie i turystyka zdrowotna, Zdrowa i bezpieczna żywność, Zaawansowane materiały i narzędzia, a także Dziedzictwo kulturowe i przemysł kreatywny.

Kluczowe potrzeby związane z obszarem

- **ISK1:** Istnieje potrzeba wzmocnienia istniejących specjalizacji na podstawie oceny ich wewnętrznych przemian, w szczególności zmiany liczby osób zatrudnionych, liczby podmiotów przynależących do danej specjalizacji, trendów globalnych wpływających na szanse rozwojowe.
- **ISK2:** Obecnie w regionie nie są dostępne adekwatne formy wspierające rozwój i dojrzewanie klastrów. Istnieje pilna potrzeba wypełnienia tej luki.

Innowacyjność i konkurencyjność regionu

Wzrost konkurencyjności regionów, zdynamizowanie rozwoju z wykorzystaniem ich wewnętrznego potencjału oraz zmniejszanie przestrzennych dysproporcji rozwoju poprzez wyrównywanie szans rozwojowych traktowane są jako podstawowe cele współczesnej koncepcji polityki regionalnej⁵⁰. Strategiczne dla każdego obszaru jest wzmacnianie potencjału innowacyjnego. Innowacyjny region w literaturze przedmiotu utożsamiany jest przeważnie z innowacyjnością funkcjonujących na jego terenie przedsiębiorstw⁵¹. Przedsiębiorstwa bowiem stanowią szczególny zasób, który umożliwia działanie w celu efektywnej alokacji możliwych do zdobycia oraz posiadanych zasobów finansowych, rzeczowych i organizacyjnych, a także ukształtowanie optymalnej konfiguracji przewag konkurencyjnych⁵². Zgodnie z definicją S. Wiąnkowskiego zdolność i motywacja przedsiębiorstw do ustawicznego poszukiwania i wykorzystywania w praktyce wyników prac badawczych i rozwojowych, nowych koncepcji, pomysłów i wynalazków jest innowacyjnością. Badania poziomu innowacyjności przedsiębiorstw na poziomie regionalnym są rozwinięciem analiz innowacyjności, prowadzonych na szczeblu krajowym. Umożliwiają one oceny stanu i trendów zmian przestrzennego zróżnicowania tego zjawiska, w szczególności przydatnych w programowaniu rozwoju obszarów.

Niezależnie od różnic definicyjnych oraz metodologicznych, zastosowanie syntetycznego wskaźnika poziomu innowacyjności przedsiębiorstw umożliwia ocenę dystansu pomiędzy regionami⁵³.

⁵⁰ Bućko J., Sitkowska R., 2008, Analiza porównawcza innowacyjności polskich regionów w 2006 r., [w:] Problemy Eksploatacji, Radom.

⁵¹ Zob. m.in. A. Bąkowski i inni, 2008, Innowacje i transfer technologii: Słownik pojęć, wyd. 2 rozszerzone, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa; J. Skonieczny, A. Świda, Innowacyjność jako czynnik wzrostu konkurencyjności regionu [w:] Problemy gospodarki światowej, red. M. Noga, M. Stawicka, „Prace naukowe Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu”, z. 1191, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2008, s. 602–609.

⁵² Osbert-Pociecha G., 2005, Innowacyjność przedsiębiorstw, [w:] J. Lichtarski (red.), Podstawy nauki o przedsiębiorstwie, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. O. Langego we Wrocławiu, Wrocław.

⁵³ Analiza innowacyjności województwa kujawsko-pomorskiego była badana m.in. przez zespół autorski Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy wraz z pracownikami Wydziału Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Wyniki tego badania zaprezentowano w publikacji „Innowacyjność województwa kujawsko-pomorskiego w 2015 r.”. Materiał ten jest niezwykle użyteczny do analizy porównawczej. W przywołanym opracowaniu jednym z badanych aspektów innowacyjności była innowacyjność przedsiębiorstw. Bazując na tej metodycie, zbadano aktualny poziom innowacyjności województwa kujawsko-pomorskiego. Podstawę badawczą stanowiły dane podchodzące z badań Głównego Urzędu Statystycznego, w tym badania o innowacjach w przemyśle (PNT-02) oraz o innowacjach w sektorze usług (PNT-02u) za lata 2013–2015, 2016–2018 oraz, w przypadku braku danych, za lata 2015–2017, co zostało każdorazowo zaznaczone.

W związku z tym, że Główny Urząd Statystyczny wprowadzał w 2019 r. nową metodykę w badaniu działalności innowacyjnej, zgodną z aktualnymi wytycznymi OECD oraz rekomendacjami Eurostatu, pozwalającą porównywać dane dla Polski w dziedzinie innowacji z innymi państwami, modyfikacji uległy niektóre zmienne i wskaźniki. Zgodnie z tym ujęciem pojawiło się np. nowe pojęcie: innowacje procesów biznesowych, nie bada się natomiast już innowacji organizacyjnych ani marketingowych, dlatego na potrzeby niniejszej publikacji użyto z tego zakresu danych z 2017 r. Zmieniła się także definicja przedsiębiorstw aktywnych innowacyjnie, gdyż w 2015 r. były to przedsiębiorstwa, które wdrożyły innowacje produktowe lub procesowe, w 2018 r. dodatkowo w tej grupie przedsiębiorstw znalazły się te, które wdrożyły innowacje procesów biznesowych. Dlatego też do ukazania obecnego poziomu innowacyjności przedsiębiorstw województwa kujawsko-pomorskiego użyto wskaźnika syntetycznego, który poza tym, że cechuje się przejrzystością, dodatkowo charakteryzuje się małą utratą informacji podczas agregacji danych. Zastosowanie tej metody miało na celu zobrazowanie aktualnej zmienności grupy cech w zbiorze różnych obiektów w jednym roku i odniesienie wyników do sytuacji wcześniejszej. Pod uwagę wzięto zatem, tak jak w 2015 r., 14 zmiennych:

- Nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach na 1 osobę aktywną zawodowo (zł/osobę);
- Udział przedsiębiorstw przemysłowych innowacyjnych (innowacje produktowe lub procesów biznesowych) w ogólnej liczbie przedsiębiorstw przemysłowych (%);
- Udział przedsiębiorstw przemysłowych, które współpracowały w ramach inicjatywy klastrowej w latach 2016–2018, w ogólnej liczbie przedsiębiorstw przemysłowych, współpracujących w zakresie działalności innowacyjnej (%);
- Udział przedsiębiorstw przemysłowych, które wprowadziły innowacje organizacyjne, w ogólnej liczbie przedsiębiorstw przemysłowych (%) (2017 r.);
- Udział przedsiębiorstw przemysłowych, które wprowadziły innowacje marketingowe, w ogólnej liczbie przedsiębiorstw przemysłowych (%) (2017 r.);
- Nakłady na działalność innowacyjną, przypadające na jedno przedsiębiorstwo przemysłowe, które poniosło nakłady na tego typu działalność (ceny bieżące (zł));
- Udział przychodów netto w przedsiębiorstwach przemysłowych ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży ogółem (%);
- Udział przedsiębiorstw przemysłowych, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej w latach 2016–2018, w ogólnej liczbie przedsiębiorstw przemysłowych aktywnych innowacyjnie (%);
- Udział przedsiębiorstw usługowych innowacyjnych (innowacje produktowe lub procesów biznesowych) w ogólnej liczbie przedsiębiorstw usługowych (%);
- Udział przedsiębiorstw usługowych, które poniosły nakłady na innowacje ogółem, w ogólnej liczbie aktywnych innowacyjnie przedsiębiorstw usługowych (%);
- Udział przedsiębiorstw usługowych, które wprowadziły innowacje organizacyjne, w ogólnej liczbie przedsiębiorstw usługowych (%) (2017 r.);
- Udział przedsiębiorstw usługowych, które wprowadziły innowacje marketingowe ogółem, w ogólnej liczbie przedsiębiorstw usługowych (%) (2017 r.);
- Udział przedsiębiorstw z sektora usług, współpracujących w ramach inicjatywy klastrowej, w ogólnej liczbie przedsiębiorstw współpracujących w zakresie działalności innowacyjnej (%);
- Udział przedsiębiorstw usługowych, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej w latach 2016–2018, w ogólnej liczbie przedsiębiorstw usługowych aktywnych innowacyjnie (%).

Przeprowadzone analizy wskazują, że w 2018 r. w województwie kujawsko-pomorskim główne wskaźniki dla przedsiębiorstw usługowych kształtowały się powyżej średniej dla wszystkich województw. Wśród nich znalazły się przede wszystkim te dotyczące udziału przedsiębiorstw usługowych innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw tego typu, współpracy w ramach inicjatywy klastrowej, nakładów poniesionych na innowacje, a także wprowadzonych innowacji organizacyjnych i marketingowych. Spośród 14 zmiennych, branych pod uwagę w analizie innowacyjności przedsiębiorstw w województwie kujawsko-pomorskim, 8 przyjęło wartości poniżej średniej dla województw. Kujawsko-pomorskie prezentowało się słabiej, jeśli chodzi o wskaźniki charakteryzujące innowacyjność przedsiębiorstw przemysłowych. Jedynie udział przedsiębiorstw przemysłowych, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej w latach 2016-2018, w liczbie przedsiębiorstw przemysłowych aktywnych innowacyjnie był wyższy niż średnio we wszystkich województwach.

Uwzględnione w analizie zmienne w sposób najbardziej równomierny rozkładały się w województwach pod względem udziału przedsiębiorstw przemysłowych innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw przemysłowych. Ich udział wahał się od 30,7% do 19,3%. W województwie kujawsko-pomorskim wskaźnik ten wyniósł 23,2%. Równomierny był także rozkład w województwach zmiennej dotyczącej przedsiębiorstw przemysłowych, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej w procencie przedsiębiorstw przemysłowych aktywnych innowacyjnie. Udział ten przyjmował wartości od 42,1% do 27,4%. W kujawsko-pomorskim osiągnął natomiast wartość 36,0%. Największe zróżnicowanie przestrzenne województw dostrzegalne było w 2018 r. w zakresie nakładów na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach przemysłowych na 1 osobę aktywną zawodowo, a także udziału przedsiębiorstw z sektora usług, współpracujących w ramach inicjatywy klastrowej, w ogólnej liczbie przedsiębiorstw współpracujących w zakresie działalności innowacyjnej. Liderami były w tym względzie odpowiednio województwo mazowieckie oraz świętokrzyskie.

Do oceny poziomu innowacyjności przedsiębiorstw województw wykorzystano, analogicznie jak w 2015 r., wskaźnik Z. Zioly. W celu jego wyliczenia najpierw dokonano normalizacji przyjętych mierników empirycznych, a następnie obliczono wielkości wskaźnika syntetycznego dla innowacyjności przedsiębiorstw. Uzyskane wyniki wskazują, że w 2018 r. – podobnie jak w 2015 – liderem innowacyjności przedsiębiorstw było województwo mazowieckie, a województwem o najniższym poziomie innowacyjności przedsiębiorstw województwo warmińsko-mazurskie. W efekcie przeprowadzonego procesu badawczego województwo kujawsko-pomorskie w 2018 r. znalazło się na 10. miejscu w Polsce pod względem syntetycznego wskaźnika innowacyjności przedsiębiorstw. Był to poziom zbliżony do województwa lubuskiego. Mniej innowacyjne były przedsiębiorstwa w województwach: warmińsko-mazurskim, opolskim, świętokrzyskim, podlaskim, wielkopolskim oraz zachodniopomorskim. W 2015 r. województwo kujawsko-pomorskie zajmowało pod tym względem 14. pozycję.

Pomimo że województwo kujawsko-pomorskie charakteryzowało się na tle kraju przeciętnym poziomem innowacyjności przedsiębiorstw, to warte podkreślenia jest, że w porównaniu z 2015 r. zanotowało ono awans nie tylko w rankingu, ale i w przynależności do wyższej grupy poziomu innowacyjności przedsiębiorstw. Wpłynęły na to głównie wskaźniki związane z innowacyjnością przedsiębiorstw usługowych. Szczególnie wysoki był udział przedsiębiorstw współpracujących w ramach inicjatywy klastrowej w ogólnej liczbie przedsiębiorstw współpracujących w zakresie działalności innowacyjnej, który wyniósł w województwie kujawsko-pomorskim 66,7%. Była to druga najwyższa wartość – zaraz po województwie warmińsko-mazurskim, gdzie 84,1% przedsiębiorstw podjęło tego typu współpracę. Stosunkowo wysokie wartości odnotowano również w przypadku poniesionych przez przedsiębiorstwa usługowe nakładów na innowacje, które zrelatywizowano ogólną liczbą aktywnych innowacyjnie przedsiębiorstw usługowych. Wskaźnik ten osiągnął w 2018 r. 56,0%, co sklasyfikowało województwo na 3. miejscu – zaraz po województwie lubuskim

i mazowieckim. Spośród 6 wskaźników, charakteryzujących innowacyjność przedsiębiorstw usługowych, w przypadku 4 województwo kujawsko-pomorskie osiągnęło wartości wyższe niż średnio dla wszystkich województw.

Natomiast cechami, które wpłynęły na to, że województwo kujawsko-pomorskie – pomimo awansu poziomu innowacyjności przedsiębiorstw – wciąż nie znajduje się w gronie liderów, są głównie niskie wartości wskaźników charakteryzujących innowacyjność przedsiębiorstw przemysłowych. Badane województwo niekorzystnie wyróżnia się na tle innych województw pod względem niskiego udziału przedsiębiorstw przemysłowych, które wprowadziły innowacje marketingowe, w ogólnej liczbie przedsiębiorstw przemysłowych (o niemal 5% mniej niż w województwie świętokrzyskim o najwyższym udziale), udziału przedsiębiorstw przemysłowych, które wprowadziły innowacje organizacyjne, w ogólnej liczbie przedsiębiorstw przemysłowych (4% mniej niż w województwie mazowieckim), a także pod względem nakładów na działalność innowacyjną, przypadających na jedno przedsiębiorstwo przemysłowe, które poniosło nakłady na tego typu działalność – ponad 9,3 tys. PLN mniej niż w województwie łódzkim, które osiągnęło najwyższą wartość.

Tabela 8. Zestawienie mierników innowacyjności przedsiębiorstw według województw w 2018 r.

Innowacyjność przedsiębiorstw														
Województwo	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
Dolnośląskie	1331,0	20,7	43,1	8,7	6,3	3752,7	7,2	38,0	24,8	36,8	5,6	3,5	49,3	14,0
Kujawsko-pomorskie	942,0	23,2	35,3	6,4	5,0	2426,6	6,3	36,0	18,8	56,0	6,9	4,7	66,7	15,2
Lubelskie	#	30,7	92,1	5,8	7,6	3350,3	4,9	27,4	19,1	39,7	5,0	3,6	66,7	16,8
Lubuskie	1021,0	22,8	42,6	7,2	6,1	3940,3	12,8	30,8	13,3	80,9	5,1	3,0	25,0	18,0
Łódzkie	3359,0	20,6	50,0	6,8	5,8	11747,7	9,2	29,3	11,1	35,7	8,7	13,4	26,1	11,1
Małopolskie	2550,0	24,9	33,3	9,0	8,7	5571,0	12,1	39,3	19,4	44,5	5,8	5,9	31,3	20,5
Mazowieckie	4488,0	27,0	25,8	10,4	9,8	5020,7	10,3	41,7	27,5	56,3	9,5	8,4	9,9	19,7
Opolskie	1299,0	23,7	12,0	8,0	8,9	2612,4	8,0	34,7	18,7	27,5	4,2	8,4	–	5,2
Podkarpackie	#	29,0	53,6	7,1	7,7	#	9,0	40,8	10,3	43,0	11,3	9,1	24,2	19,2
Podlaskie	549,0	20,6	68,1	8,5	9,6	2449,5	6,5	30,5	26,2	37,9	2,1	9,6	6,3	11,0
Pomorskie	2166,0	26,7	36,4	9,8	7,2	4355,2	9,8	32,0	24,4	45,4	7,9	8,8	38,7	24,3
Śląskie	2006,0	25,5	25,5	8,3	6,8	4665,9	8,8	42,1	15,6	47,7	7,7	8,5	24,4	14,8
Świętokrzyskie	#	19,3	51,5	8,0	9,9	#	4,5	33,8	9,3	48,3	2,4	2,4	84,1	8,3
Warmińsko-mazurskie	569,0	20,5	63,8	5,3	6,5	1839,6	8,9	29,4	9,3	41,8	2,1	3,2	15,4	16,5
Wielkopolskie	1559,0	21,3	26,9	9,3	8,8	3481,2	10,0	32,0	16,6	42,9	4,7	4,4	15,7	15,7
Zachodniopomorskie	824,0	23,8	41,2	9,1	4,2	4708,7	3,2	36,0	16,5	55,9	5,5	3,2	53,1	15,3
<i>Średnia arytmetyczna</i>	<i>1635,4</i>	<i>23,8</i>	<i>43,8</i>	<i>8,0</i>	<i>7,4</i>	<i>4177,0</i>	<i>8,2</i>	<i>34,6</i>	<i>17,6</i>	<i>46,3</i>	<i>5,9</i>	<i>6,3</i>	<i>33,6</i>	<i>15,4</i>
<i>Odchylenie standardowe</i>	<i>1076,5</i>	<i>3,2</i>	<i>18,9</i>	<i>1,4</i>	<i>1,7</i>	<i>2250,4</i>	<i>2,6</i>	<i>4,6</i>	<i>5,8</i>	<i>11,7</i>	<i>2,6</i>	<i>3,1</i>	<i>23,4</i>	<i>4,6</i>
<i>Współczynnik zmienności</i>	<i>0,7</i>	<i>0,1</i>	<i>0,4</i>	<i>0,2</i>	<i>0,2</i>	<i>0,5</i>	<i>0,3</i>	<i>0,1</i>	<i>0,3</i>	<i>0,3</i>	<i>0,4</i>	<i>0,5</i>	<i>0,7</i>	<i>0,3</i>

1. Nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach na 1 osobę aktywną zawodowo (zł/osobę); 2. Udział przedsiębiorstw przemysłowych innowacyjnych (innowacje produktowe lub procesów biznesowych) w ogólnej liczbie przedsiębiorstw przemysłowych (%); 3. Udział przedsiębiorstw przemysłowych, które współpracowały w ramach inicjatywy klastrowej w latach 2016-2018, w ogólnej liczbie przedsiębiorstw przemysłowych, współpracujących w zakresie działalności innowacyjnej (%); 4. Udział przedsiębiorstw przemysłowych, które wprowadziły innowacje organizacyjne, w ogólnej liczbie przedsiębiorstw przemysłowych (%) (2017 r.); 5. Udział przedsiębiorstw przemysłowych, które wprowadziły innowacje marketingowe, w ogólnej liczbie przedsiębiorstw przemysłowych (%) (2017 r.); 6. Nakłady na działalność innowacyjną, przypadające na jedno przedsiębiorstwo przemysłowe, które poniosło nakłady na tego typu działalność (ceny bieżące) (zł); 7. Udział przychodów netto w przedsiębiorstwach przemysłowych ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży ogółem (%); 8. Udział przedsiębiorstw przemysłowych, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej w latach 2016-2018, w ogólnej liczbie przedsiębiorstw przemysłowych aktywnych innowacyjnie (%); 9. Udział przedsiębiorstw usługowych innowacyjnych (innowacje produktowe lub procesów biznesowych) w ogólnej liczbie przedsiębiorstw usługowych (%); 10. Udział przedsiębiorstw usługowych, które poniosły nakłady na innowacje ogółem, w ogólnej liczbie aktywnych innowacyjnie przedsiębiorstw usługowych (%); 11. Udział przedsiębiorstw usługowych, które wprowadziły innowacje organizacyjne, w ogólnej liczbie przedsiębiorstw usługowych (%) (2017 r.); 12. Udział przedsiębiorstw usługowych, które wprowadziły innowacje marketingowe ogółem, w ogólnej liczbie przedsiębiorstw usługowych (%) (2017 r.); 13. Udział przedsiębiorstw z sektora usług, współpracujących w ramach inicjatywy klastrowej, w ogólnej liczbie przedsiębiorstw współpracujących w zakresie działalności innowacyjnej (%); 14. Udział przedsiębiorstw usługowych, które

współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej w latach 2016-2018, w ogólnej liczbie przedsiębiorstw usługowych aktywnych innowacyjnie; „#” – tajemnica statystyczna.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Podsumowanie

Podsumowanie dotyczące innowacyjności i konkurencyjności regionu

- Województwo kujawsko-pomorskie charakteryzowało się na tle kraju przeciętnym poziomem innowacyjności przedsiębiorstw. Spośród 14 zmiennych, branych pod uwagę w analizie innowacyjności przedsiębiorstw w województwie kujawsko-pomorskim, 8 przyjęło wartości poniżej średniej dla województw. Kujawsko-pomorskie prezentowało się słabiej jeśli chodzi o wskaźniki charakteryzujące innowacyjność przedsiębiorstw przemysłowych.

Kluczowe potrzeby związane z obszarem

- **IK1:** Należy zadbać o rozwój kompetencji cyfrowych i technologicznych w przedsiębiorstwach.
- **IK2:** Niezbędne jest podjęcie działań na rzecz zwiększania poziomu innowacyjności przedsiębiorstw (w tym innowacji produktowej, produkcyjnej, organizacyjnej).
- **IK3:** Powinno się utrzymać dotychczasowe formy wsparcia dotacyjnego na prowadzenie prac badawczo-rozwojowych, jednocześnie oferując instrumenty finansowe na etap uruchamiania produkcji. Dostępność rynkowa instrumentów powinna być skoordynowana w czasie.

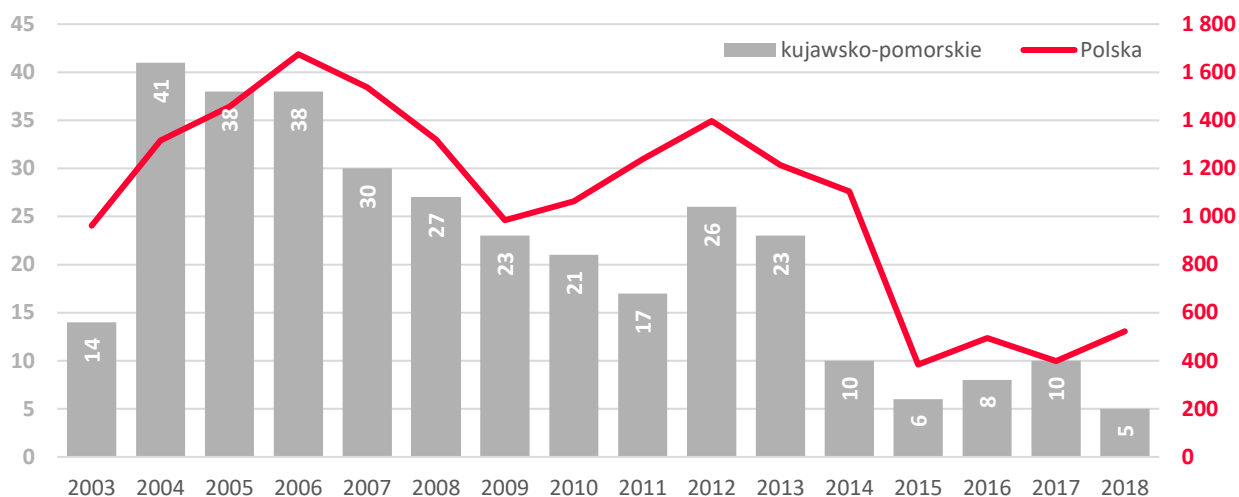
Potencjał inwestycyjny

Aktywność inwestycyjna w regionie stała się jednym z trzech obszarów zainteresowania twórców analiz, powstających na potrzeby opracowania Programu rozwoju gospodarczego w ramach projektu pt. „Usytuowanie na poziomie samorządów lokalnych instrumentów wsparcia dla MŚP, działających w oparciu o model wielopoziomowego zarządzania regionem” (Regiogmina), realizowanego przez Województwo Kujawsko-Pomorskie, Szkołę Główną Handlową w Warszawie i Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, finansowanego z Narodowego Centrum Badań i Rozwoju. Zaprojektowanie adekwatnych instrumentów wsparcia zagranicznych inwestorów w podjęciu inwestycji na terytorium województwa oraz wsparcie lokalnych firm w dalszym rozwoju wymaga sporządzenia diagnozy stanu obecnego, w tym także ujęcia perspektywy historycznej. W ramach projektu wypracowano dokument pt. „Analiza inwestycyjna gospodarki województwa”, w którym zbadano główne uwarunkowania budowania atrakcyjności inwestycyjnej regionu kujawsko-pomorskiego.

Inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim

W celu skutecznej identyfikacji potencjału inwestycyjnego województwa kujawsko-pomorskiego zbadano szereg czynników obrazujących jego obecną sytuację. Jednym z wskaźników jest korelacja inwestycji zagranicznych na przestrzeni lat z analogiczną wskazywaną dla całej Polski. Liczba spółek powstających w kujawsko-pomorskim spadła z 41 w 2004 r. do 5 w 2018 r. Należy również zauważyć, że w województwie rejestrowane jest od 1 do 3% wszystkich polskich działalności z kapitałem zagranicznym, co pozwala sądzić, że region nie jest najbardziej atrakcyjnym w obszarze do inwestowania.

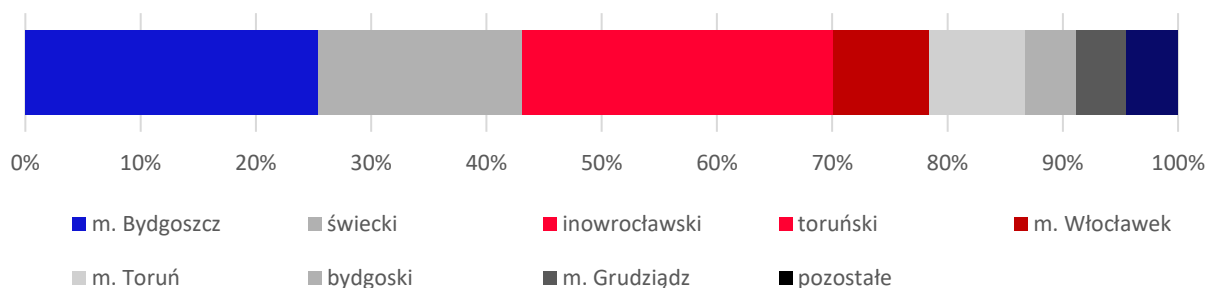
Wykres 6. Nowo powstałe spółki z kapitałem zagranicznym w latach 2003-2018, Polska i województwo kujawsko-pomorskie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych.

W kujawsko-pomorskim najwięcej kapitału zagranicznego przyciągnęły w 2018 r. powiaty: m. Bydgoszcz (25%), świecki (18%), inowrocławski (15%), toruński (12%), m. Włocławek (8%), m. Toruń (8%), bydgoski (4%) i grudziądzki (4%). Udział procentowy w poprzednich latach był zbliżony.

Wykres 7. Rozkład kapitału zagranicznego w 2018 r. w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego

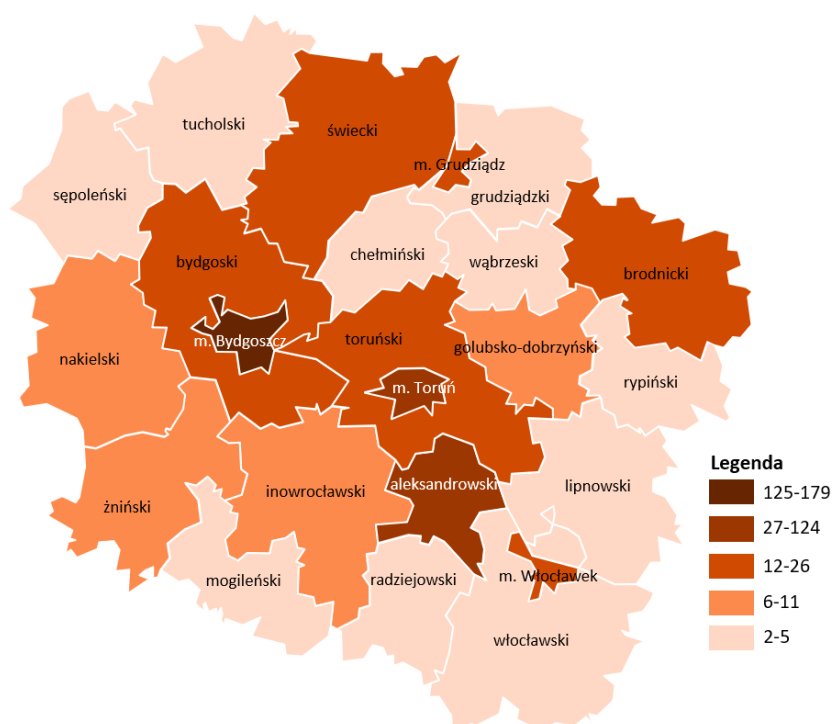
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych.

Wzrasta liczba inwestycji, w których większość kapitału stanowi własność zagraniczną – bez względu na sektor własności, charakter prowadzonej działalności oraz wielkość przedsiębiorstwa. Liczba działalności gospodarczych o powyższej charakterystyce, rejestrujących się co roku, rośnie – z 74 w 2015 r. do 220 w 2019 r. Większość z nich należy do sektora MŚP, gdzie 96% stanowią mikroprzedsiębiorstwa, 3% małe i 1% średnie firmy. Dwa z pięciu średnich przedsiębiorstw działają w branży produkcji papieru, tektury i opakowań z tych materiałów. Około 9% wszystkich powyższych firm jest własnością mieszaną w sektorze prywatnym, z przewagą własności zagranicznej. Ponad 90% jest w całości własnością zagraniczną.

Analizując formę prawną, można dostrzec, że zdecydowaną większość stanowią osoby fizyczne, prowadzące działalność gospodarczą (59%). Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością stanowią 37%, a spółki komandytowe 4% przedsiębiorstw zarejestrowanych w latach 2015-2019.

Najwięcej kapitału przyciągają Bydgoszcz i Toruń, przy czym niemal tylko w nich tworzone są inwestycje z zakresu informacji i komunikacji oraz działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej. Należy wyróżnić również Aleksandrów Kujawski, w którym ulokowało się między innymi 101 firm budowlanych oraz 7 związanych z produkcją i sprzedażą energii elektrycznej (jedyne tego typu inwestycje w regionie).

Rysunek 4. Rozkład nowo zarejestrowanych przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

Pod względem segmentów branż największą popularnością cieszą się: przetwórstwo przemysłowe (30%), budownictwo (21%), działalność w zakresie zakwaterowania i usług gastronomicznych (21%) oraz w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca (17%). Zdecydowanie mniejszy udział, wynoszący po 4%, mają: sprzedaż hurtowa i detaliczna, naprawa pojazdów samochodowych i motocykli, działalność profesjonalna, naukowa i techniczna oraz transport i gospodarka magazynowa.

Dostępność terenów inwestycyjnych

W bazie Kujawsko-Pomorskiego Centrum Obsługi Inwestora dostępnych jest 224 tereny inwestycyjne. Maksymalna powierzchnia w ramach jednego terenu w województwie wynosi 484,95 ha, natomiast najmniejsze powierzchnie są mniejsze niż jeden ar. Średnia powierzchnia dostępnych terenów to nieco ponad 11 ha (mediana 3,31 ha). Dostępne tereny inwestycyjne są w znacznym stopniu uzbrojone w energię elektryczną – 84% posiada do niej dostęp lub istnieje możliwość zainstalowania takiego przyłącza. W przypadku uzbrojenia w kanalizację sanitarną odsetek ten wynosi 71%. Jednie około połowa terenów (52%) uzbrojona jest w sieć gazową lub ma możliwość instalacji przyłącza gazowego. W poszczególnych gminach występują różnice w ilości i jakości terenów inwestycyjnych, jednak oferta kujawsko-pomorskiego jest warta uwagi i wpływa pozytywnie na postrzeganie atrakcyjności inwestycyjnej regionu.

Największymi terenami inwestycyjnymi są:

- **Dźwierzno (484,95 ha)** – znajduje się w gminie wiejskiej Chełmża, jest największym terenem inwestycyjnym – z możliwością powiększenia o dodatkowe 100 ha. Ze względu na unikalność obszar ten został objęty patronatem PSSE. Charakteryzuje się wysoką atrakcyjnością inwestycyjną – jest dobrze skomunikowany, co daje dostęp do rynków zbytu, zaplecza siły roboczej oraz materiałów produkcyjnych. Teren jest częściowo uzbrojony, z dostępem do elektryczności, ale nie ma dostępu do gazu i kanalizacji sanitarnych. Kolejnym minusem jest brak infrastruktury wspierającej transport ciężarowy. Jest to całkowita własność Skarbu Państwa.

- **Brzeska Strefa Gospodarcza (łącznie pow. 400 ha)** - Brzeska Strefa Gospodarcza – na terenie Gminy Brześć Kujawski leżą tereny inwestycyjne Brzeskiej Strefy Gospodarczej o pow. powyżej 400 ha. bardzo dobrze skomunikowane (autostrada A1, sieć dróg krajowych DK 62 i DK 91, wojewódzkich, powiatowych i gminnych) oraz wyposażone w pełną infrastrukturę techniczną - sieć gazową, energetyczną, wodno-kanalizacyjną i światłowodową oraz drogi technologiczne wraz z oświetleniem. Nieopodal położone są również tereny inwestycyjne w Kowalu oraz Lubieniu.”
- **Wałycz (185,16 ha)** – znajduje się w gminie Ryńsk. W jego skład wchodzi dwa tereny (105,72 ha i 79,44 ha), z możliwością powiększenia. Większy obszar ma bezpośredni dostęp do aktywnej boczniczy kolejowej oraz stacji kolejowej Wąbrzeźno. Tereny są w pełni uzbrojone w energię elektryczną, gaz i kanalizację, ale przebiegające przez ich powierzchnię linie energetyczne stanowią przeszkodę budowlaną. Wałycz znajduje się niedaleko autostrady A1 i w znacznym dystansie od najbliższego miasta wojewódzkiego (50 km).
- **Łabędź (149 ha)** – teren inwestycyjny zlokalizowany również w gminie Ryńsk, obecnie nieużytek. W pełni uzbrojony, znajduje się w odległości 15 km od autostrady i 80 km od miasta wojewódzkiego. Przeszkodą na powierzchni obszaru są przebiegające linie energetyczne oraz brak miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Bez możliwości powiększenia terenu.
- **Goryszewo-Mogilno (136,5 ha)** – teren inwestycyjny w gminie Mogilno. Położony przy drodze krajowej nr 15, łączącej Poznań z Toruniem, co zwiększa jego atrakcyjność. Jest uzbrojony w energię elektryczną i kanalizację sanitarną, bez dostępu do gazu.
- **Kowalewo (108,15 ha)** – teren inwestycyjny w gminie Szubin. Przylega do drogi ekspresowej S5, nie jest uzbrojony, posiada liczne przeszkody na swojej powierzchni – linie energetyczne oraz tereny leśne. Ponadto występują tam ograniczenia ekologiczne, wynikające z bezpośredniego sąsiedztwa z obszarem Natura 2000. Istnieje możliwość powiększenia terenu, a także jego uzbrojenia – przyłącza do sieci elektrycznej, gazowej, kanalizacyjnej i telefonicznej znajdują się w promieniu 500 metrów.

Najwięcej terenów inwestycyjnych znajduje się w następujących powiatach (Tabela 9).

Tabela 9. Dane dotyczące terenów inwestycyjnych w wybranych powiatach

Powiat		m. Toruń	włocławski	inowrocławski	m. Bydgoszcz	wąbrzeski	toruński
Powierzchnia [ha]	Minimalna	0,2	0,2	0,1	0,12	0,15	1,36
	Maksymalna	22,38	72	40	82,46	185,16	484,95
Uzbrojenie	Energia elektryczna	96%	97%	59%	100%	85%	91%
	Sieć gazowa	18%	68%	34%	90%	67%	61%
	Kanalizacja sanitarna	73%	71%	56%	100%	41%	43%
Obecne użytkowanie	Rolne	24%	39%	31%	0%	7%	0%
	Przemysłowe	0%	8%	3%	24%	67%	30%
	Nieużytek	12%	53%	66%	72%	26%	70%
	Inne	65%	0%	0%	3%	0%	0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Kujawsko-Pomorskiego Centrum Obsługi Inwestora.

Jedną z barier do przeprowadzenia inwestycji w obrębie województwa jest przeciętny poziom uzbrojenia – 16% terenów nie ma dostępu do energii elektrycznej, a około 30% do kanalizacji sanitarnej, co niemal wyklucza je z możliwości przyjęcia inwestycji. Tylko niewielka liczba z nich znajduje się w preferencyjnych

lokalizacjach z gotową infrastrukturą (parki przemysłowe). 65% gmin deklaruje, że w ich granicach znajdują się tereny inwestycyjne, niezależnie od formy własności, co wskazuje na koncentrację dostępnych obszarów. Widoczne jest to również w danych – w niektórych powiatach znajduje się kilkadziesiąt terenów, a niektóre mają do dyspozycji jedynie kilka.

Gminy wskazały, że 94% terenów jest uzbrojonych lub posiada możliwość wykonania przyłącza. Zgodnie z danymi dotyczącymi terenów inwestycyjnych – w województwie w samą energię elektryczną uzbrojone jest jedynie 84% z nich. Rozbieżność może wynikać z przekonania gminy, że opcjonalna realizacja przyłącza wskazuje na obecność infrastruktury sieci energetycznej, gazowej czy kanalizacyjnej w nieokreślonej odległości od terenu. W rzeczywistości teren, który wymaga istotnych nakładów na zapewnienie przyłącza, nie jest uzbrojony ani gotowy do inwestycji.

Na terenie województwa działa 12 parków przemysłowych. Parki Przemysłowo-Technologiczne posiadają tę samą funkcję – zarządzanie specjalnymi terenami gospodarczymi należącymi częściowo do Pomorskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Podstawą ich działalności jest udostępnianie gruntów poprzez sprzedaż lub dzierżawę zainteresowanym inwestorom, a także wspieranie ich w procesie pozyskania niezbędnych decyzji i pozwoleń. Dodatkowo niektóre z Parków (w Solcu Kujawskim, Grudziądzu, Bydgoszczy i Toruniu) posiadają Inkubatory Przedsiębiorczości, w których możliwe jest wynajmowanie przestrzeni biurowych przez rozpoczynające działalność gospodarczą podmioty.

Rysunek 5. Parki technologiczne i przemysłowe w województwie kujawsko-pomorskim

Źródło: Opracowanie własne

Parki Przemysłowo-Technologiczne różnią się pomiędzy sobą własnością i sposobem zarządzania. Większość z nich należy do danego urzędu gminy i jest kontrolowana przez wyznaczoną do tego jednostkę w ramach jego struktury. Wyjątkami są: Bydgoski Park Przemysłowo-Technologiczny, który jest formą spółki z większością udziałów należących do Urzędu Miasta Bydgoszczy; Toruński Park Technologiczny powstały

z inicjatywy i zarządzany przez TARR S.A. oraz Grudziądzki Park Przemysłowy będący spółką pomiędzy Gminą-Miastem Grudziądz oraz OPEC Grudziądz Sp. z o.o.

Motywacje do podejmowania działalności i branże o największym potencjale inwestycyjnym

Istnieje szereg kryteriów, na które inwestorzy zwracają uwagę podczas analizy atrakcyjności inwestycyjnej regionu. Ich znaczenie różni się w zależności od profilu przedsiębiorstwa, jednak można podzielić je na kilka grup:

- Związane z kosztami prowadzenia działalności (dostępność zachęt inwestycyjnych, koszty pracy, koszty uruchomienia przedsiębiorstwa, koszty stałe prowadzenia działalności);
- Związane z miejscem prowadzenia działalności (dostępność terenów inwestycyjnych wysokiej jakości, infrastruktura, dostępność nieruchomości pod inwestycje);
- Związane z zasobami ludzkimi (liczba dostępnych wykwalifikowanych i niewykwalifikowanych pracowników, kompetencje, umiejętności, wykształcenie, znajomość języków);
- Związane z możliwością rozwoju biznesu (sieć potencjalnych klientów, sieć potencjalnych podwykonawców, wsparcie w zakresie eksportu towarów);
- Związane z otoczeniem inwestycji (ogólny klimat inwestycyjny, współpraca z władzami samorządowymi, stan środowiska naturalnego, marka regionu).

Potencjał inwestycyjny jest wypadkową wielu czynników o podłożu gospodarczym, społecznym, technicznym, instytucjonalnym i infrastrukturalnym. Ich wpływ jest różny dla poszczególnych branż i nie pozwala jednoznacznie określić wagi danego czynnika dla wszystkich sektorów biznesowych. Dodatkowo sytuacja ulegnie trudnej do określenia zmianie w wyniku pandemii wirusa SARS-CoV2. Czas jej trwania jest niemożliwy do przewidzenia, podobnie jak wynikające z niej konsekwencje dla poszczególnych branż.

Wyłonić można pięć branż o szczególnie wysokim prognozowanym potencjale inwestycyjnym. Zaliczają się do nich:

	Branża IT (B+R, centra deweloperskie, BPO)
	Branża papiernicza
	Branża przetwórstwa spożywczego
	Branża tworzyw sztucznych
	Branża turystyczna

W dalszej części analizy określenie potencjału zostało dostosowane do charakterystyki branży, szczególnie w obliczu zmian gospodarek światowych oraz przewidywanych trendów. Dodatkowo wzięto pod uwagę obecną pozycję branży w kraju i województwie, historyczną działalność podmiotów branżowych w regionie, przewagi konkurencyjne województwa kujawsko-pomorskiego dla branży, otoczenie branży w regionie i lokalne uwarunkowania jej rozwoju.

Branża IT (B+R, centra deweloperskie, BPO)

Przewagi województwa związane z rozwojem branży

Niskie koszty pracy, edukacja informatyczna absolwentów szkół, istniejąca powierzchnia inwestycyjna, infrastruktura transportowa oraz działania władz lokalnych, skierowane do inwestorów z branży.

Lokalne uwarunkowania rozwoju branży

Ze względu na jej specyfikę, która wymaga wykwalifikowanej kadry, inwestycje lokalizowane są najczęściej w głównych ośrodkach miejskich, np. miastach wojewódzkich; z biegiem czasu i rozwojem dydaktyki na atrakcyjności zyskują inne miasta, np. Włocławek, Grudziądz i Inowrocław.

Branża papiernicza

Przewagi województwa związane z rozwojem branży

Historycznie wiodący region w branży papierniczej, istniejące łańcuchy dostaw oraz firmy wspierające ich działalność, bliskość rynków zbytu.

Lokalne uwarunkowania rozwoju branży

Ważnym czynnikiem jest wielkość planowanej inwestycji; przy dużych będą preferowane rozległe tereny inwestycyjne – np. w okolicach Grudziądza, przy mniejszych lokalizacja nie jest ograniczana geograficznie i mogą być one rozproszone.

Branża przetwórstwa spożywczego

Przewagi województwa związane z rozwojem branży

Duża produkcja rolna oraz dogodna lokalizacja w skali krajowej i europejskiej pod kątem potencjalnych rynków zbytu.

Lokalne uwarunkowania rozwoju branży

Całe kujawsko-pomorskie stanowi dobrą lokalizację dla tego typu biznesu, bez ograniczeń do terenu konkretnych powiatów i gmin.

Branża tworzyw sztucznych

Przewagi województwa związane z rozwojem branży

Historyczne uwarunkowania biznesu, dostępność wykwalifikowanej i doświadczonej kadry, relatywnie niskie koszty pracy, istnienie Bydgoskiego Klastra Przemysłowego.

Lokalne uwarunkowania rozwoju branży

Doświadczenia pokazują, że przemysł tworzyw sztucznych preferuje lokalizacje w parkach przemysłowych lub na terenach przeznaczonych do prowadzenia działalności przemysłowej, więc wybór pada na gminy, gdzie takie struktury istnieją. Ważnym czynnikiem jest również obecność odbiorców produktów z tworzyw sztucznych (w szczególności z branży spożywczej), dlatego inwestorzy będą zainteresowani lokowaniem produkcji w ich pobliżu. Wskazać można m.in. okolice Bydgoszczy (Drobex, Jutrzenka) i Włocławka (Bakalland).

Branża turystyczna

Przewagi województwa związane z rozwojem branży

Istnienie infrastruktury dla aktywnej turystyki, istnienie ośrodków turystyki zdrowotnej, pomniki przyrody oraz krajobraz regionu – bogaty

w jeziora, lasy, parki krajobrazowe, budynki historyczne; wpisana na listę Światowego Dziedzictwa UNESCO Starówka w Toruniu, infrastruktura drogowa i lotnicza.

Lokalne uwarunkowania rozwoju branży

Więcej przewag dla turystyki klasycznej posiada północna i centralna część województwa, a turystyka uzdrowiskowa może rozwijać się w okolicy Ciechocinka, Inowrocławia i Wieńca.

Przewagi konkurencyjne i bariery

Przewagi konkurencyjne (mocne strony) regionu można podzielić na cztery zasadnicze grupy, stanowiące uwarunkowania poziomu atrakcyjności inwestycyjnej:

Grupy przewag	Przewagi w ramach grupy
 <p>Lokalizacyjne</p>	<p>Centralne położenie – relatywnie niewielka odległość od głównych ośrodków miejskich w Polsce. Istotną przewagą konkurencyjną regionu jest położenie województwa kujawsko-pomorskiego na przecięciu istotnych dla Polski szlaków transportowych. Taka lokalizacja sprawia, że działające tu podmioty mają do pokonania stosunkowo niewielki dystans i łatwy dojazd do największych polskich miast – Warszawy, Poznania, Gdańska, Gdyni i Łodzi, a także podobną odległość do dalej położonych ośrodków – Krakowa, Wrocławia, Białegostoku, Szczecina. Taka lokalizacja zmniejsza koszty oraz ułatwia planowanie transportu, a także pozwala szybko reagować na sytuacje wymagające przetrzutu środków do miejsca zdarzenia.</p> <p>Położenie na szlaku pomiędzy państwami Europy Wschodniej i Europy Zachodniej. Istotnym atutem województwa jest jego położenie w centralnej części Europy, dzięki czemu odległość do największych europejskich stolic jest korzystna z punktu widzenia logistyki i transportu. Dodatkowo województwo znajduje się w niewielkiej odległości od bardzo silnego rynku zbytu, jakim są Niemcy i największe miasto tego kraju – Berlin.</p> <p>Główna rzeka przepływająca przez teren województwa. Najdłuższa rzeka w Polsce – Wisła – łączy cztery największe ośrodki miejskie na terenie województwa: Włocławek, Toruń, Bydgoszcz oraz Grudziądz. Historycznie wszystkie te miasta stanowiły ośrodki handlowe, funkcjonujące dzięki żegludze śródlądowej po rzece. Chociaż obecnie Wisła jest rzadko używana jako droga spławna (ze względu na postępujący, systematyczny proces deklasacji), jej korytem przebiega europejski korytarz transportowy E40, łączący Morze Bałtyckie z Morzem Czarnym (Gdańsk – Odessa).</p> <p>Korzystne dla inwestycji ukształtowanie terenu. W województwie kujawsko-pomorskim występują niewielkie różnice względne w wysokości terenu. Większą jego część zajmują płaskie i faliste równiny, cechujące się niewielkimi różnicami wysokości. W regionach północnych i wschodnich znajdują się obszary pagórkowate. Jest to korzystne ukształtowanie terenu pod potencjalne inwestycje, ponieważ nie wymaga większych prac, związanych z jego wyrównaniem (makroniwelacją) i dostosowaniem do potrzeb wielkopowierzchniowych budynków magazynowych i przemysłowych. Odpowiada temu również niewielkie nachylenie terenu, w większości około 2°.</p>

Infrastrukturalno-transportowe

Dostęp do autostrady Amber One (A1) oraz sieć połączeń drogowych. Autostrada A1 pełni główną rolę w zapewnieniu dostępności zewnętrznej województwa w systemie transportu samochodowego. Z jednej strony – zapewnia ona szybki dostęp do portów morskich w Gdańsku i Gdyni, z drugiej – gwarantuje komfortowe połączenie z centralną częścią kraju oraz południowymi województwami. Podobną funkcję pełni obecnie również droga krajowa nr 5 (DK5) – wraz z biegnącą w jej śladzie drogą S5 (obecnie w fazie realizacji), która stanowi bezpośrednie połączenie północnych województw z Dolnym Śląskiem oraz Wielkopolską. Jest ona uzupełnieniem dla autostrad A1 i A2.

Bogata sieć kolejowa. Dostęp do kolei pasażerskiej mają wszystkie największe miasta regionu: Bydgoszcz, Toruń, Grudziądz, Włocławek oraz Inowrocław. Ponadto na terenie województwa istnieje gęsta sieć połączeń kolei towarowej, która jest ciągle rozbudowywana. Przykładowo: zgodnie z planami Bydgoskiego Parku Przemysłowo-Technologicznego (BPPT) – na jego terenie wkrótce powstanie bocznica kolejowa wraz z dworcem multimodalnym, pozwalającym na przeladunek towarów.

Dostępność zróżnicowanych terenów inwestycyjnych. Czynnikiem podnoszącym znacznie atrakcyjność inwestycyjną regionu jest różnorodność terenów inwestycyjnych, będących własnością gmin i powiatów, a także Skarbu Państwa. Największy obszar zajmuje powierzchnię niemal 500 ha i jest możliwość jego powiększenia o kolejne 100 ha, natomiast najmniejszy ma powierzchnię poniżej 1 ara. Tereny inwestycyjne w znacznej większości mają dostęp do przyłącza elektrycznego i kanalizacji sanitarnej, a około połowa z nich uzbrojona jest w sieć gazową lub posiada możliwość jej instalacji.

Formalno-prawne i organizacyjne

Aktywnie działające instytucje otoczenia biznesu. IOB w województwie kujawsko-pomorskim świadczą na rzecz przedsiębiorców szereg usług (łącznie zidentyfikowano ponad 30), m.in.: doradztwo, wsparcie w rekrutacji pracowników, sieciowanie i wspieranie współpracy pomiędzy przedsiębiorcami oraz przedsiębiorcami a światem nauki, usługi szkoleniowe, wsparcie w założeniu oraz pierwszych etapach prowadzenia działalności gospodarczej (inkubacja i akceleracja). IOB są również podmiotami, które udzielają dotacji przedsiębiorstwom, w ramach projektów o charakterze grantowym.

Relatywnie korzystne minimalne wartości inwestycji, pozwalające na otrzymanie wsparcia. Zgodnie z mapą pomocy regionalnej, w województwie kujawsko-pomorskim intensywność pomocy wynosi 35% kosztów kwalifikowanych. Ponadto, dzięki bonusowi za wielkość firmy, pomoc dla średnich przedsiębiorstw sięga 45%, a dla małych 55% kosztów kwalifikowalnych.

Ze względu na relatywnie wyższy poziom bezrobocia niż w innych regionach Polski minimalna wartość inwestycji, pozwalająca na otrzymanie wsparcia, jest znacząco niższa niż w innych województwach. Dodatkowo w Chełmnie, Grudziądzu, Inowrocławiu, Nakle nad Notecią, Rypinie i Włocławku oraz w okolicach tych miast przyjęto parametry, takie jak dla obszarów z najwyższym bezrobociem, czyli 10 mln PLN dla dużych, 2 mln PLN dla średnich, 0,5 mln PLN dla małych i 0,2 mln PLN dla mikrofirm. Minimalne nakłady także są relatywnie niskie dla sektora usług B+R/BPO i wynoszą tyle ile dla małych firm w danym powiecie.

Relatywnie niskie koszty pracy. Bardzo istotną przewagą przy wyborze kujawsko-pomorskiego jako lokalizacji biznesu są relatywnie niskie koszty pracy. Obecnie

Spółeczno- gospodarcze

w regionie wysokość średnich zarobków kształtuje się na poziomie 80% średniej krajowej. Wyjątkami są okolice Bydgoszczy i Torunia, w których przeciętne wynagrodzenie brutto jest bardzo zbliżone do średniej krajowej. Z drugiej strony w niektórych powiatach – tucholskim, lipnowskim i radziejowskim – średnie wynagrodzenie osiąga wartość poniżej 75% średniej krajowej.

Silna marka miast wojewódzkich, związana z historią. Region posiada bogatą historię, którą można poznać dzięki jej pomnikom – zrekonstruowanej osadzie Biskupin, Staremu i Nowemu Miastu Toruń czy też Chełmnu, które pozostało w niemal niezmienionej formie jako miasto lokacyjne od XIII wieku. Oprócz walorów historycznych istotne są również czynniki związane z dostępnością usług społecznych i kulturalnych. W miastach wojewódzkich znajdują się obiekty umożliwiające spędzanie wolnego czasu w kinach, teatrach, w interesujących lokalizacjach.

Bogate tradycje przemysłowe regionu. Okolice Torunia i Bydgoszczy oraz Włocławek mogą pochwalić się tego typu tradycjami – od wielu lat stanowiły centra przemysłu, w których duża część mieszkańców pracowała w fabrykach. Historycznie ważnymi zakładami pracy były m.in. ELANA S.A., Pojazdy Szynowe Pesa Bydgoszcz (pierwotnie Zakłady Naprawcze Kolei Wschodniej Bydgoszcz), Zakład Przemysłu Spirytusowego Polmos Toruń, Toruńskie Zakłady Chemii Nieorganicznej „Polchem”, Bydgoskie Zakłady Elektromechaniczne „Belma”, Kujawska Fabryka Manometrów we Włocławku (dziś WIK A Polska), Fabryka Lin i Drutu Drumet, Zakłady Azotowe Włocławek (dziś Anwil S.A. Grupa Orlen), Włocławskie Zakłady Ceramiki Stołowej, Delecta (wcześniej: „Ferd. Bohm & Co. Fabryka Cykorji we Włocławku”, obecnie: Bakalland SA.), Zakłady Celulozowo-Papiernicze im. Juliana Marchlewskiego i inne. Wiele z nich istniało jeszcze przed II wojną światową, ale przeżywały swój prawdziwy rozkwit w trakcie wczesnych lat powojennych i w czasach PRL-u. Część z nich nie istnieje bądź przekształciła się na przestrzeni lat. Jednak nazwy te zapisały się w historii miast i świadomości ludzi, którzy szanują zawody związane z produkcją przemysłową i są zainteresowani podjęciem tego typu pracy. Ponadto w regionie, oprócz kultury pracy, wykształcił się również know-how związany z działalnością przemysłową, stanowiący istotny kapitał regionu.

W dalszej części opracowania analizie poddano główne bariery inwestycyjne w województwie kujawsko-pomorskim. Bariery nie należy traktować jako przeciwieństwa przewag konkurencyjnych, czyli czynników osłabiających pozycję konkurencyjną województwa kujawsko-pomorskiego w porównaniu do innych województw. W niniejszym dokumencie bariery są rozumiane jako czynniki sprawiające, że istniejący potencjał regionu oraz jego przewagi konkurencyjne, określone w poprzedniej części rozdziału, nie mogą być w pełni wykorzystane do budowania atrakcyjności inwestycyjnej. Określenie głównych barier pozwoli na wypracowanie rekomendacji w zakresie koordynacji polityki inwestycyjnej województwa kujawsko-pomorskiego, których celem będzie likwidacja zidentyfikowanych barier lub zmniejszenie ich uciążliwości, a w konsekwencji – pełniejsze wykorzystanie potencjału regionu. Bariery zostały podzielone na cztery typy, w zależności od ich źródła oraz możliwości oddziaływania na ich niwelowanie przez Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Typ bariery	Źródło bariery
Regionalne	Wynikające z funkcjonowania UMWKP lub jednostek zależnych i spółek in-house, realizujących działania na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego, inwestycyjnego i eksportowego województwa

Bariery, na które UMWKP ma wpływ bezpośredni, ponieważ jest podmiotem decyzyjnym w sprawach, których bariery te dotyczą

Stosunkowo niski poziom wydatkowania środków z Regionalnego Programu Operacyjnego (RPO). Dane dotyczące certyfikacji wydatków wskazują, że pod względem realizacji zasady n+3 (konieczności zadeklarowania do Komisji Europejskiej kwoty wydatków najpóźniej w ciągu trzech kolejnych lat) województwo kujawsko-pomorskie jest jednym z województw o najniższym wskaźniku wykonania celu n+3 (13. pozycja w kraju, wartość dla regionu wyniosła 73%). Niższy wynik uzyskały tylko województwa świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie oraz podlaskie. W toku prowadzonych badań zidentyfikowano inne bariery wynikające z procedur ocen wniosków. Zaliczyć do nich należy w szczególności:

- **Zbytne rozproszenie konkursów w ramach RPO;**
- **Opóźnienia w obsłudze wniosków o dofinansowanie z Funduszy Europejskich;**
- **Niedostosowane wybranych kryteriów oceny wniosków** (np. przedsiębiorcy będący respondentami w badaniu zwracali uwagę na wymóg wzrostu zatrudnienia dla projektów innowacyjnych, które w dużej mierze polegają na automatyzacji procesów produkcyjnych).

Nierównomierne rozłożenie inwestycji związanych z infrastrukturą. Charakter sieci osadniczej województwa, jego kształt i wielkość oraz dośrodkowy układ komunikacyjnych stanowią predyspozycje do budowania efektywnych powiązań pomiędzy stolicami województwa a jego całym obszarem. Jednak pomimo to w przestrzeni województwa występują obszary peryferyjne, z których jest relatywnie długi dojazd (lub jego brak) do Bydgoszczy lub Torunia. Są to obszary powiatów brodnickiego i rypińskiego, południowa część powiatu włocławskiego oraz środkowo-wschodnia część radziejowskiego, północna część powiatu grudziądzkiego, pogranicze powiatów świeckiego i tucholskiego (oraz zapewne północne krańce tych powiatów), środkowa i północna część powiatu sępoleńskiego, obszar gmin Strzelno i Jeziora Wielkie oraz południowo-zachodnia część powiatu żnińskiego. Należy również wspomnieć o niewielkim obszarze leżącym w centralnej części województwa, w trójkącie Bydgoszcz – Toruń – Inowrocław (gmina Rojewo). Z zebranych do tej pory danych wynika, że pomimo bliskiego położenia teren ten należy uznać za peryferyjny, gdyż nie funkcjonuje tam w ogóle transport publiczny, dzięki któremu można dojechać do Bydgoszczy lub Torunia.

Lokalne	Wynikające z działalności gmin położonych w województwie kujawsko-pomorskim – w kontekście obsługi inwestora i przedsiębiorcy
---------	---

Bariery, na które UMWKP ma wpływ pośredni – może prowadzić działania wspomagające i katalizujące oraz wspierać gminy w rozwiązaniu istniejących problemów, jednak podmiotem decyzyjnym pozostają gminy

Brak realnej współpracy pomiędzy gminami. Oferta inwestycyjna poszczególnych gmin jest często komplementarna – nawet jeżeli dana gmina nie jest w stanie zapewnić zainteresowanym odpowiedniego terenu pod inwestycje (bez względu na czynnik sprawiający, że nie może ona zostać tam ulokowana), istnieje duże prawdopodobieństwo, że w województwie można znaleźć miejsce spełniające wszystkie wymagania inwestora. Istotna jest współpraca pomiędzy gminami, znajomość oferty innych gmin oraz dobre relacje pomiędzy pracownikami samorządu gminnego, zajmującymi się obsługą inwestorów. Dzięki temu nawet jeżeli pozostanie inwestora w gminie okaże się niemożliwe, istnieje szansa na zatrzymanie go w regionie.

Brak określonych standardów dotyczących obsługi inwestora i nieprzygotowane do obsługi inwestora kadry. W niewielu gminach funkcjonują odpowiednie komórki/ jednostki, odpowiedzialne za obsługę

inwestorów, zazwyczaj jest to działalność prowadzona ad hoc przez pracowników zajmujących się przynajmniej kilkoma obszarami merytorycznymi w ramach polityki lokalnej. Ograniczona możliwość poświęcenia czasu na kwestie związane z inwestycjami i przedsiębiorcami sprawia, że w takich gminach polityka inwestycyjna jest prowadzona w sposób reaktywny – jedynie wówczas, gdy dzięki impulsowi PSSE lub KP COIIE pojawia się możliwość pozyskania inwestora. Ponadto w badaniu CAWI blisko 20% gmin stwierdziło, że w ogóle nie zatrudnia osób odpowiedzialnych za obsługę inwestorów. Należy docenić starania KP COIIE, które obecnie prowadzi we współpracy z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji działania mające na celu wdrożenie standardów obsługi inwestora w gminach regionu.

Problemy w obsłudze inwestora obcojęzycznego w gminach. W większości gmin w regionie nie ma możliwości prowadzenia negocjacji w języku innym niż polski, co często uniemożliwia pozyskanie inwestorów zagranicznych.

Brak oferty dla inwestorów w niektórych gminach. Zwłaszcza gminy o dominującym charakterze rolniczym nie posiadają terenów pod potencjalne inwestycje. Chociaż w przypadku gmin, w których jednostka nie posiada własnych terenów lub prowadzenie działalności produkcyjnej jest ograniczone ze względu na występowanie przyrodniczych obszarów chronionych, brak terenów pod inwestycje jest uzasadniona, to jednak większość gmin nie potrafi wykorzystać potencjału wynikającego z posiadania nieużytków rolnych i innych obszarów, które mogłyby stać się terenami inwestycyjnymi.

Brak odpowiednich form promocji oferty inwestycyjnej gminy. Promocja oferty inwestycyjnej poszczególnych gmin z województwa kujawsko-pomorskiego jest niewystarczająca. Niewiele z nich ma na swoich stronach internetowych zakładki z informacjami dla inwestorów/przedsiębiorców, ale ich dostępność w języku innym niż polski jest marginalna. Ponadto zauważalny jest brak materiałów audiowizualnych wspierających użytkownika – np. filmów promocyjnych, zdjęć lotniczych, wyszukiwarki dostępnych terenów według spersonalizowanych kryteriów itp.

Ponadregionalne	Ogólna polityka państwa, decyzje polityczne na szczeblu centralnym, dyrektywy Unii Europejskiej
------------------------	---

Bariery, na które UMWKP nie ma wpływu

Do podstawowych barier o charakterze ponadregionalnym należy zaliczyć należy fakt, że od 2021 r. funkcjonować będzie nowa umowa partnerstwa, co stwarza **konieczność strategicznego zaplanowania wydatkowania środków z Unii Europejskiej** na lata 2021-2027. Obecnie wiadomo, że inteligentny wzrost gospodarczy, sprzyjający włączeniu społecznemu, będzie stanowił jeden z priorytetów nowej perspektywy, a w jego ramach dofinansowane będą projekty związane z konkurencyjnością na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia oraz spójności gospodarczej i spójności terytorialnej.

Jedną z podstawowych barier inwestycyjnych o charakterze ponadregionalnym, wskazywaną podczas badania, jest ponadto **niejasny – według gmin i potencjalnych inwestorów – podział kompetencji pomiędzy Pomorską Specjalną Strefą Ekonomiczną (PSSE) oraz Kujawsko-Pomorskim Centrum Obsługi Inwestora (KP COI)**. Jest to dostrzegane zarówno przez przedsiębiorców, dla których istnienie obu podmiotów jest niezrozumiałe, jak i przez gminy, na które nałożono więcej obowiązków związanych z raportowaniem o terenach inwestycyjnych – raz do jednego podmiotu, raz do drugiego, przy czym wymagają one odrębnych form opisu. Należy dążyć do możliwego poszerzenia współpracy pomiędzy tymi dwoma podmiotami, która pozwoli na osiągnięcie efektu synergii.

PSSE współpracuje ściśle z Polską Agencją Inwestycji i Handlu, co sprawia, że posiada narzędzia właściwe do prowadzenia działań nakierowanych na przyjęcie do regionu nowych inwestorów, zwłaszcza zagranicznych. W odniesieniu do Pomorskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej koniecznością jest redefinicja podziału zadań

i zasad współpracy pomiędzy SSE i KP COI. KP COI, jako instytucja związana z województwem i działająca na jego obszarze, ma duży potencjał do wspierania inwestorów regionalnych (np. firm regionalnych, rodzinnych – które dzięki sukcesowi komercyjnemu poszerzają swoją działalność i mają potrzeby związane z jej dalszym rozwojem, takie jak znalezienie odpowiedniej przestrzeni biurowej bądź małego terenu inwestycyjnego). Ponadto – jak wskazano w poprzedniej części opracowania – istotnymi podmiotami, wpływającymi na atrakcyjność inwestycyjną województwa, są poszczególne gminy. Jednakże urzędy gmin wykazują obecnie zróżnicowany (często niesatysfakcjonujący) poziom obsługi inwestora i przedsiębiorcy. Biorąc pod uwagę doświadczenia i relacje, KP COI jest predestynowane do roli katalizatora rozwoju gmin w zakresie obsługi inwestycyjnej – jako podmiot wspierający podnoszenie jakości obsługi w gminach, rekomendujący właściwe rozwiązania, współpracujący z gminami w celu przygotowania jak najlepszej oferty inwestycyjnej.

O charakterze społeczno-gospodarczym

Trendy społeczne, gospodarcze i demograficzne występujące w całym kraju, mające wpływ na rozwój inwestycyjny poszczególnych regionów

Bariery, na które UMWKP ma niewielki wpływ. Są to zjawiska, których negatywne skutki można jedynie łagodzić poprzez strategiczną i długofalową politykę publiczną i regionalną

Jednym z głównych problemów o charakterze społeczno-gospodarczym, z którymi boryka się województwo kujawsko-pomorskie, jest **odpływ ludności**. Problem dotyczy nie tylko tego regionu – zmagają się z nim wszystkie województwa, niemające w swoich granicach miast wysoko rozwiniętych pod kątem przemysłowym bądź usługowym. W rankingu województw kujawsko-pomorskie zajmuje niekorzystną, bo 11. pozycję w kategorii migracji wewnątrz krajowych i 10. w kategorii migracji zewnętrznych.

Kolejnym czynnikiem wpływającym na postrzeganie regionu jest sytuacja związana z wiekiem potencjalnych pracowników, co wynika ze **starzenia się społeczeństwa**. Firmy preferują zatrudnianie osób w sile wieku – mających doświadczenie danej dziedzinie, lecz zdrowych i w pełni sił fizycznych oraz możliwości umysłowych. Mimo stopniowej akceptacji osób starszych w miejscu pracy oraz szeroko zakrojonych kampanii społecznych, wspierających tego typu działania, jest to dość nowy trend. Struktura wieku ludności nie jest zatem czynnikiem korzystnie wpływającym na inwestycje w regionie.

Kolejną zidentyfikowaną barierą jest **niekorzystna struktura wykształcenia**. Kujawsko-pomorskie pod względem wykształcenia ludności wypada na tle Polski przeciętnie. Wskaźniki są nieznacznie przesunięte w stronę wykształcenia podstawowego oraz zasadniczego zawodowego. Większa różnica widoczna jest w przypadku wykształcenia wyższego, które posiada o 5% mniej populacji niż przeciętnie w Polsce. Jednakże przewaga wykształcenia zawodowego może być rozpatrywana jako potencjał w zakresie dostępności na rynku pracy pracowników fizycznych o praktycznym przygotowaniu w określonych grupach zawodów.

Istotnym elementem, kształtującym atrakcyjność inwestycyjną regionów we współczesnym świecie, są uwarunkowania środowiskowe. **Problemy związane z degradacją środowiska naturalnego** i poszukiwaniem satysfakcjonujących rozwiązań, mających na celu łagodzenie zmian klimatycznych, stają się obecnie jednym z najważniejszych globalnych wyzwań współczesnego świata, którymi interesują się zarówno społeczeństwa, jak i instytucje publiczne oraz podmioty prywatne. W województwie kujawsko-pomorskim na pierwszy plan wysuwają się zagadnienia dotyczące zasobów wodnych, czyli przede wszystkim degradacja Wisły, uzdatnianie wody opadowej, retencja i związane z tym stopowienie regionu.

Podsumowanie

Podsumowanie dotyczące analizy potencjału inwestycyjnego

- Trendy dotyczące inwestycji zagranicznych w regionie są zbliżone do trendów ogólnopolskich.

- Kumulacja kapitału zagranicznego na terenie województwa następuje w powiatach: miasto Bydgoszcz, świeckim, inowrocławskim oraz toruńskim (łącznie ok. 70% całego kapitału ulokowano w wymienionych powiatach).
- W latach 2012-2015 nastąpiło załamanie związane ze spadkiem kapitału zagranicznego w regionie, jednak od 2016 r. następuje ciągły wzrost wartości kapitału zagranicznego w województwie kujawsko-pomorskim.
- 96% firm z kapitałem zagranicznym w regionie, które rozpoczęły działalność w latach 2015-2018, to mikroprzedsiębiorstwa.
- Najwięcej firm z przewagą kapitału zagranicznego, założonych w latach 2015-2018 r. na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, jako swoją główną branżę wskazało budownictwo oraz handel hurtowy i detaliczny.
- Na terenie województwa funkcjonuje 12 parków przemysłowych.
- Gminy nie wykorzystują w pełni potencjału związanego z inwestycjami zagranicznymi, nie mają przeznaczonych dla inwestorów zakładek na stronach internetowych urzędu, nie zatrudniają kadr odpowiedzialnych tylko za obsługę inwestorów i przedsiębiorców (często ta funkcja jest łączona z innymi obowiązkami służbowymi, co znacząco ogranicza skuteczność takich pracowników), stosują niewiele zachęt o charakterze finansowym, fiskalnym, koordynacyjno-promocyjnym czy informacyjnym.
- W województwie kujawsko-pomorskim znajduje się wiele terenów inwestycyjnych o różnym położeniu geograficznym, różnej powierzchni, różnym stopniu przygotowania do podjęcia inwestora – część z nich wymaga uzbrojenia. Ponadto w regionie zlokalizowany jest unikalny w skali Polski obszar Dźwierzna o powierzchni ok. 485 ha. Różnorodność terenów stanowi atut województwa.
- Tereny inwestycyjne w województwie powinny być promowane w Internecie poprzez ciągłą rozbudowę bazy informacyjnej opracowywanej przez KP COI we współpracy z poszczególnymi gminami, dzięki czemu potencjalni inwestorzy będą mogli samodzielnie zapoznać się z taką ofertą.
- Branżami o największym potencjale są w szczególności: branża IT (B+R, centra deweloperskie, BPO), branża papiernicza, branża przetwórstwa spożywczego, branża tworzyw sztucznych, branża turystyczna (z zastrzeżeniem, że analizy dokonano przed wybuchem pandemii wirusa SARS-CoV-2).
- Do kluczowych przewag konkurencyjnych regionu zaliczyć należy: położenie geograficzne w centralnej części kraju, niższe koszty pracy w stosunku do innych regionów, dostępność zróżnicowanych terenów inwestycyjnych, aktywnie działające instytucje otoczenia biznesu.
- Do głównych barier w wykorzystaniu potencjału inwestycyjnego zaliczyć należy: niewystarczające zachęty inwestycyjne i niedostosowanie ich do potrzeb, stosunkowo niski poziom wydatkowania środków z Regionalnego Programu Operacyjnego, zniechęcający do dalszych inwestycji, duże rozproszenie instytucji wspierających przedsiębiorców i inwestorów, niewystarczający poziom obsługi inwestora w gminach.

Kluczowe potrzeby związane z obszarem

- **PI1:** Niezbędne jest stworzenie systemu wsparcia gmin w przygotowaniu (uzbrojeniu) terenów do przyjęcia inwestorów oraz w promocji z wykorzystaniem Internetu.
- **PI2:** Dostrzega się konieczność gromadzenia danych związanych z terenami inwestycyjnymi, które mogą w łatwy sposób zostać pozyskane przez podmioty zainteresowane podjęciem/przeniesieniem działalności.

- **PI3:** Należy podjąć działania na rzecz podniesienia standardu obsługi inwestorów przez pracowników urzędów gminy, m.in. poprzez szkolenia, dzielenie się wiedzą, wizyty studyjne.
- **PI4:** Istotna jest kompleksowa promocja regionu jako miejsca przyjaznego do życia oraz do inwestowania, połączona z promocją w mediach społecznościowych.
- **PI5:** Należy kontynuować uczestnictwo w targach umożliwiających promocję województwa w kraju i za granicą.

Potencjał eksportowy

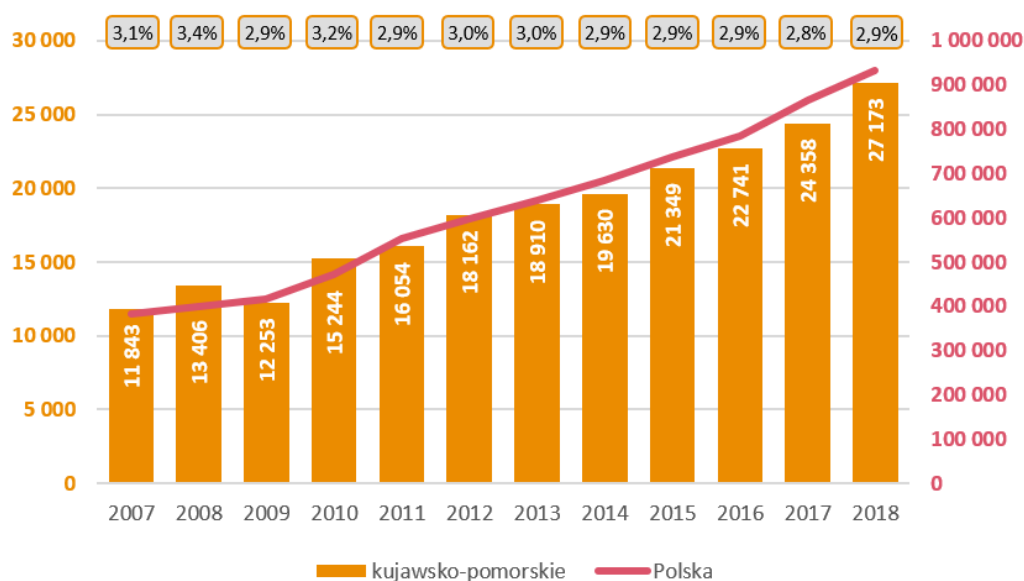
Rozwój działalności eksportowej kujawsko-pomorskich przedsiębiorstw jest jednym z celów wskazanych w Priorytecie „Konkurencyjna Gospodarka”, określonym w Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego 2020, Planie Modernizacji 2020+. W dokumencie wskazano, że priorytet ten ma na celu „zwiększenie potencjału regionalnej gospodarki, tak aby efektywnie konkurowała na rynkach międzynarodowych, np.: wzrostu liczby podmiotów eksportujących swoje produkty i usługi”. W związku z tym aktywność eksportowa w regionie stała się jednym z trzech obszarów analiz prowadzonych na potrzeby opracowania Programu rozwoju gospodarczego, tworzono go w ramach projektu pn. „Usytuowanie na poziomie samorządów lokalnych instrumentów wsparcia dla MŚP, działających w oparciu o model wielopoziomowego zarządzania regionem” (Regiogmina), realizowanego przez Województwo Kujawsko-Pomorskie, Szkołę Główną Handlową w Warszawie i Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, finansowanego z Narodowego Centrum Badań i Rozwoju. Zaprojektowanie adekwatnych instrumentów wsparcia przedsiębiorstw w zakresie prowadzenia działalności eksportowej wymaga sporządzenia diagnozy stanu obecnego, w tym także ujęcia perspektywy historycznej. W ramach projektu wypracowano dokument pt. „Analiza eksportowa gospodarki województwa”, w którym badaniu poddano obecną sytuację eksportową w województwie kujawsko-pomorskim, dokonano prognozy zjawisk i procesów oraz opracowano wnioski i rekomendacje. Głównym celem analizy było wypracowanie założeń do stworzenia Programu rozwoju gospodarczego – w wymiarze związanym ze wsparciem eksporterów i działalności eksportowej, prowadzonej przez podmioty z województwa kujawsko-pomorskiego, ze szczególnym uwzględnieniem małych i średnich przedsiębiorstw.

Eksport w województwie kujawsko-pomorskim w latach historycznych

Analizie poddano eksport w województwie w latach 2007-2018. Na podstawie danych historycznych zobrazowane zostały główne trendy i procesy zachodzące w strukturze eksportu z województwa. Do badanych aspektów należały: wartość eksportu, liczba eksporterów, udział wartości eksportu w PKB, główne branże eksportowe. Dane dotyczące regionu zostały zestawione z danymi z Polski i innych województw. Osobnej, pogłębionej analizie poddano działalność eksportową sektora MŚP w województwie.

Eksport w województwie kujawsko-pomorskim rozwija się z roku na rok – wskaźnikami rozwoju są wzrosty wartości eksportowanych towarów i usług oraz liczby eksporterów. W ciągu 12 lat wartość towarów wysyłanych za granicę z województwa kujawsko-pomorskiego wzrosła o **129%** i wyniosła w 2018 r. **27,173 mld PLN**, a liczba podmiotów prowadzących działalność eksportową zwiększyła się o **57%**, w 2018 r. było to **1662 eksporterów**.

Wykres 8. Województwo kujawsko-pomorskie i Polska: Wartość eksportu w latach 2017-2018 (w mln PLN) wraz z udziałem wartości eksportu z województwa w eksporcie krajowym

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych KAS.

Tabela 10. Udział liczby eksporterów z województwa kujawsko-pomorskiego w liczbie eksporterów w Polsce

Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Liczba eksporterów z województwa	1059	1004	1032	1054	1283	1505	1611	1509	1536	1593	1620	1662
Udział liczby eksporterów z województwa w liczbie eksporterów z Polski	4,05%	3,98%	4,07%	3,98%	4,06%	4,10%	4,10%	4,03%	4,01%	4,03%	3,90%	3,90%

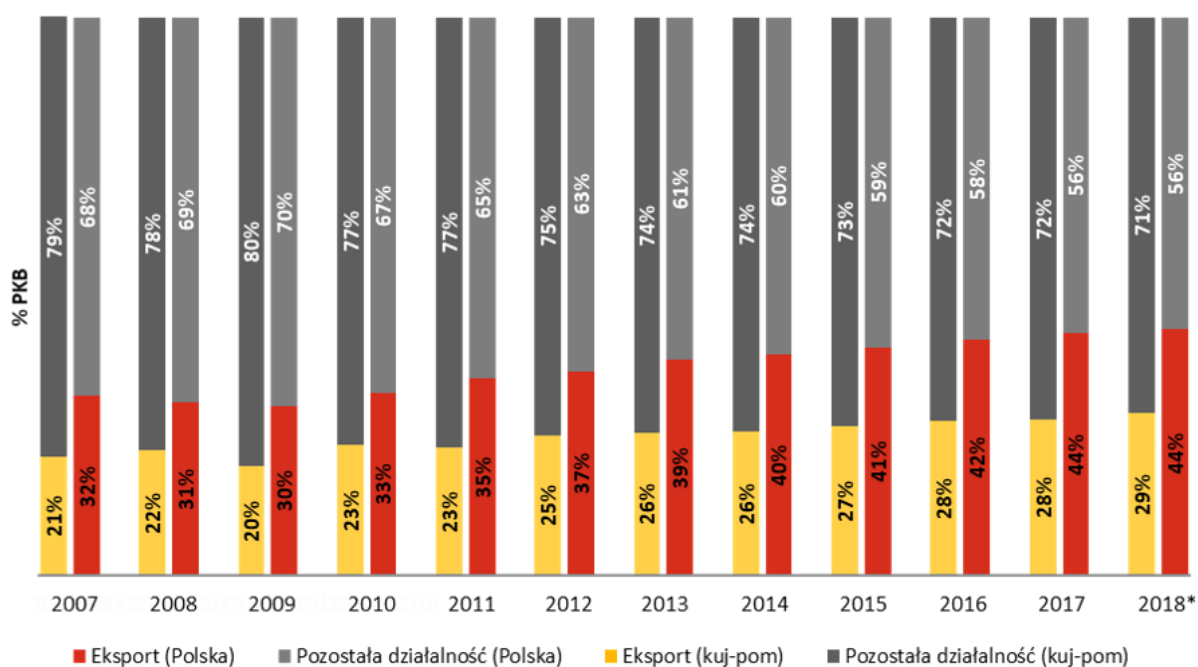
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KAS.

Dynamiczny rozwój eksportu w regionie był jednak niższy niż rozwój w skali kraju – w Polsce wartość eksportu wzrosła w badanym okresie o 148%, a w ciągu tych 12 lat udział eksportu z regionu w eksporcie z Polski spadł z 3,1% do 2,9%, oscylując wokół tego poziomu w ostatnich latach. Zmniejszeniu uległ także udział eksporterów z województwa w ich krajowej liczbie – z 4,05% w 2007 r. do 3,9% w 2018 r.

Porównanie udziału wartości eksportu i udziału liczby eksporterów z regionu prowadzi do wniosku, że w ostatnich latach udział liczby podmiotów eksportujących jest o około 1 pkt procentowy wyższy niż udział wartości eksportowanych towarów i usług w wartości eksportu Polski. Oznacza to, że średnia wartość eksportu przypadająca na przedsiębiorstwo jest niższa, a sama działalność bardziej rozproszona. Zjawisko należy jednak traktować jako szansę – łatwiej jest rozwinąć działalność eksportową, niż ją rozpocząć.

Rozwój eksportu w województwie przekładał się również na wzrost udziału wartości eksportu w PKB województwa – w ciągu 12 lat wyniósł on **7 pkt. procentowych**, osiągając wartość **29% w 2018 r.**

Wykres 9. Udział eksportu w PKB województwa kujawsko-pomorskiego oraz Polski (%)

* W 2018 r. dla PKB województwa kujawsko-pomorskiego przyjęto dane szacunkowe z Banku Danych Lokalnych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KAS.

Podobnie jednak jak w przypadku innych wskaźników, w porównaniu do Polski wzrost w województwie był mniejszy. Udział eksportu w PKB Polski w latach 2007-2018 wzrósł o 12 pkt. procentowych i w 2018 r. osiągnął wartość 44%. Wskaźnik udziału wartości eksportu w PKB obrazuje otwartość gospodarki i poziom internacjonalizacji – pomimo stałego wzrostu wskaźnika województwo wciąż pozostaje na niskim poziomie umiędzynarodowienia.

Główne działalności eksportowe w województwie kujawsko-pomorskim

W poniższych tabelach przedstawiono pięć głównych obszarów działalności eksportowych w województwie – w ujęciu wartości eksportu i w ujęciu liczby podmiotów eksportujących.

Tabela 11. Działalności o największej wartości eksportu z województwa w 2018 r.

Główna działalność (wg PKD)	Wartość eksportu w 2018 r. (mln PLN)
Produkcja wyrobów z tworzyw sztucznych	2 222
Produkcja masy włóknistej, papieru i tektury	1 989
Produkcja elektronicznego sprzętu powszechnego użytku	1 699
Produkcja podstawowych chemikaliów, nawozów i związków azotowych, tworzyw sztucznych i kauczuku syntetycznego w formach podstawowych	1 592
Produkcja mebli	1 430

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych KAS.

Tabela 12. Działalności o największej liczbie eksporterów w województwie w 2018 r.

Główna działalność (wg PKD)	Liczba eksporterów w 2018 r.
Transport drogowy towarów i działalność usługowa związana z przewodnikami	122
Produkcja wyrobów z tworzyw sztucznych	94
Pozostała wyspecjalizowana sprzedaż hurtowa	94
Sprzedaż hurtowa niewyspecjalizowana	77
Sprzedaż hurtowa maszyn, urządzeń i dodatkowego wyposażenia	74

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KAS.

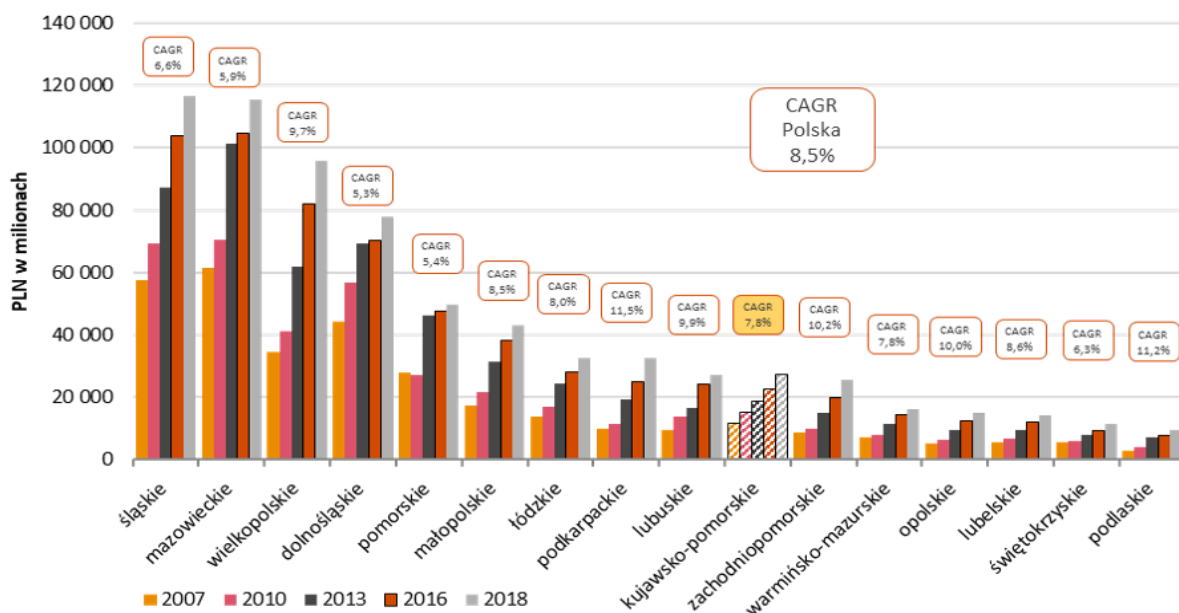
Liczba eksporterów z branży transportu drogowego towarów w ciągu 12 lat zwiększyła się ponad czterokrotnie. Jest to także branża, która skupia największą liczbę eksporterów w skali kraju. Podobnej dynamiki wzrostu liczby podmiotów doświadczyła jedynie branża sprzedaży detalicznej, prowadzonej poza siecią sklepową, straganami i targowiskami (48 podmiotów w 2018 r.), która realizuje całą działalność handlową poprzez kanały internetowe (e-commerce). Sprzedaż zagraniczna prowadzona tą drogą określana jest mianem e-eksportu i stanowi jeden z najbardziej perspektywicznych sposobów eksportu, który globalnie zwiększa swoje udziały w rynku. Wzrost e-eksportu w regionie jest jednak wciąż niższy niż w skali kraju, gdzie liczba eksporterów wzrosła ponad pięciokrotnie.

Wysoką dynamiką wzrostu wartości eksportu cechowały się branże produkcji maszyn specjalnego przeznaczenia (dziewięciokrotny wzrost) oraz produkcji wyrobów z papieru i tektury (siedmiokrotny wzrost), co jest szczególnie zadowalającym wynikiem ze względu na historię przemysłową regionu oraz lokalne uwarunkowania.

Eksport z województwa kujawsko-pomorskiego w porównaniu do innych województw

Województwo kujawsko-pomorskie pod względem większości wskaźników ekonomicznych plasuje się poniżej średniej krajowej. Podobna tendencja obserwowana jest w przypadku sytuacji eksportowej województwa: kujawsko-pomorskie zajmuje 10. lokatę wśród polskich województw – zarówno jeśli chodzi o liczbę eksporterów, jak i o wartości eksportowanych towarów i usług.

Wykres 10. Wartość eksportu w województwie kujawsko-pomorskim na tle innych województw, wraz ze średniorocznym wskaźnikiem wzrostu wartości eksportu

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KAS.

W 2007 r. województwo zajmowało ósmą pozycję w rankingu, jednak w ciągu 12 lat zaliczyło spadek o dwie pozycje. Powodem tego był wolniejszy rozwój kujawsko-pomorskiego niż województw konkurujących – podkarpackiego i lubuskiego. Województwo zajmujące 11. pozycję, czyli zachodniopomorskie, również charakteryzuje się wyższym wskaźnikiem średniorocznego wzrostu wartości eksportu, zatem jeżeli kujawsko-pomorskie chce pozostać konkurencyjne albo chociaż utrzymać obecną pozycję, zmuszone jest do zwiększenia tempa wzrostu wartości eksportu.

Specjalności eksportowe województwa

Specjalności eksportowe można definiować na dwa sposoby – jako aktualnie wiodące branże w regionie lub jako branże mogące być podstawą do rozwoju działalności eksportowej. W celu wyłonienia specjalności eksportowych konieczna była synteza obu sposobów, aby uzyskać wyniki, które ujmowałyby oba aspekty. Dokonano tego poprzez analizę wielokryterialną, opracowaną przez autorów raportu. Do sześciu kryteriów liczbowych wybrano:

- Wartość eksportu w 2018 r.;
- Skumulowaną wartość eksportu za lata 2007-2018;
- Liczbę eksporterów w 2018 r.;
- CAGR w latach 2014-2018;
- Udział w wartości eksportu z Polski w 2018 r.;
- Liczbę krajów, do których prowadzony jest eksport.

Otrzymane wyniki poddano ocenie eksperckiej zespołu projektowego, a następnie jej rezultaty zostały skonfrontowane podczas warsztatu strategicznego. Przeprowadzona analiza pozwoliła na wybranie ośmiu specjalności eksportowych.

Metalowa

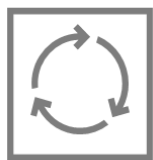
Maszynowa

**Wyposażenia
wnętrz (w tym
drzewna)**

**Przetwórstwo
spożywcze**

**Tworzywa
sztuczne**

Chemiczna

Papiernicza

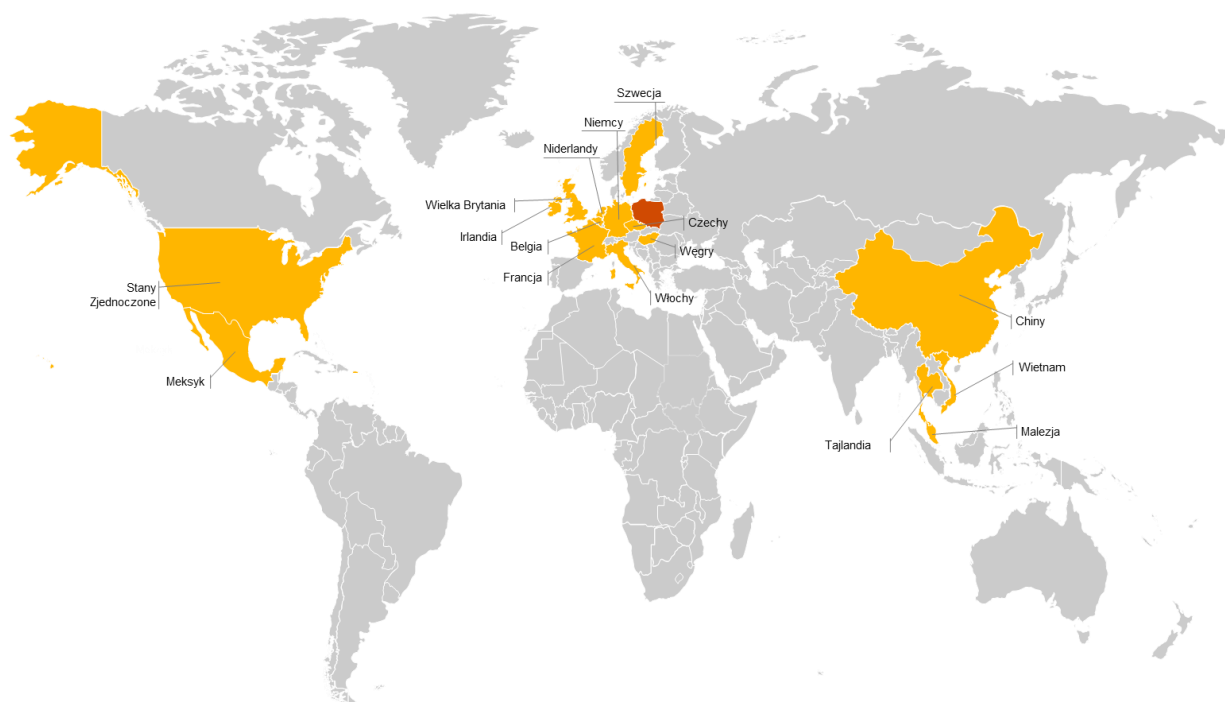

IT

Priorytetowe kierunki promocji eksportu z województwa

W celu wyboru rynków, które należy uznać za priorytetowe dla eksporterów z województwa kujawsko-pomorskiego, dokonano analizy potencjałów, aby zidentyfikować najważniejsze rynki. Wykorzystując dane o charakterze ilościowym i jakościowym, uzupełnione o opinię ekspercką zespołu projektowego, wyznaczono główne kierunki promocji eksportu z województwa.

Rysunek 6. Priorytetowe kierunki promocji eksportu z województwa kujawsko-pomorskiego

Źródło: opracowanie własne.

Uzyskaną listę priorytetowych kierunków eksportowych uzupełniono o wyznaczone specjalności eksportowe województwa oraz przeprowadzono analizę ekspercką każdego z wyznaczonych krajów w kontekście potencjału branżowego. W tym celu dokonano analizy wskaźników dotyczących handlu międzynarodowego w poszczególnych branżach (dla których były dostępne), a także uwzględniono wnioski wynikające z raportów branżowych, przeprowadzonych badań oraz spotkań z ekspertami i przedstawicielami eksporterów.

W efekcie uzyskano macierz specjalności eksportowych i priorytetowych kierunków, a w niej przedstawiono, które specjalności eksportowe najlepiej wpisują się w wybrane rynki.

Ze względu na specyfikę poszczególnych specjalności (obejmujących zarówno produkty, jak i usługi), zróżnicowany poziom dojrzałości przedsiębiorstw z terenu województwa kujawsko-pomorskiego w kontekście internacjonalizacji, a także odmienny charakter poszczególnych rynków, zaproponowano podział priorytetowych kierunków eksportowych na kierunki „dojrzałe” (które dzięki swoim uwarunkowaniom mogą stanowić cel dla przedsiębiorstw rozpoczynających działalność eksportową) oraz „perspektywiczne” (które, z uwagi np. na odległość, odmienne uwarunkowania kulturowe, bariery wejścia itp. mogą stanowić cel dla przedsiębiorstw posiadających już doświadczenie w eksporcie).

Podsumowanie

Podsumowanie dotyczące analizy potencjału eksportowego

- Udział eksportu z województwa kujawsko-pomorskiego w eksporcie krajowym oscyluje w okolicach 3%, podczas gdy udział eksporterów z województwa w ogólnej liczbie eksporterów z Polski wynosi ok. 4%.
- Przedsiębiorstwa eksportujące chętniej podejmują współpracę z innymi podmiotami, głównie z innymi firmami oraz instytucjami otoczenia biznesu. IOB działające w regionie oferują wsparcie doradcze, wymianę doświadczeń, wspierają w uzyskaniu odpowiednich poświadczeń i certyfikatów, wymaganych na rynkach zagranicznych. Ponadto Toruńska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A., Bydgoska Agencja Rozwoju Regionalnego Sp. z o.o. oraz Izba Przemysłowo-Handlowa w Toruniu zaangażowane są czynnie we wdrażanie największego regionalnego instrumentu wsparcia eksporterów – Funduszu eksportowego.
- Główne kierunki eksportowe z województwa kujawsko-pomorskiego co do zasady są zbieżne z tymi dotyczącymi kraju. Najwięcej eksportu odbywa się do Niemiec, w ciągu ostatnich 12 lat w czołówce są także Czechy, Wielka Brytania, Francja, Niemcy, Włochy oraz kraje skandynawskie.
- Branże, które mogą stanowić specjalności eksportowe województwa, to: branża metalowa, branża maszynowa, branża przetwórstwa spożywczego, branża IT, branża wyposażenia wnętrz (w tym drzewna), branża papiernicza, branża tworzyw sztucznych oraz branża chemiczna.

Kluczowe potrzeby związane z obszarem

- **PE1:** Należy uspołnić i zintegrować informacje na temat wsparcia działalności eksportowej.
- **PE2:** Konieczna jest kontynuacja programów wsparcia działalności eksportowej przez firmy z regionu. Warto rozplanować dostępne fundusze w sposób, który umożliwi stały dostęp do nich. Nabór wniosków powinien być prowadzony w sposób ciągły.
- **PE3:** Wskazane jest zaangażowanie we wsparcie promocji marek regionalnych, możliwe we współpracy partnerskiej województwa i firm z regionu.
- **PE4:** Istotne wydaje się utworzenie wsparcia dla firm rozpoczynających działalność eksportową, otrzymywanego od IOB w formie mentoringu – od firmy już prowadzącej działalność eksportową, która będzie budować świadomość nowego eksportera, podzieli się doświadczeniami oraz zoptymalizuje działania.
- **PE5:** Ze względu na wysokie koszty certyfikacji produktów za granicą należy rozważyć zastosowanie instrumentu wsparcia firm z regionu w tym zakresie.

Prognozy dotyczące uwarunkowań dalszego rozwoju gospodarczego

Wyzwania stojące przed inteligentnymi specjalizacjami

Rozpatrując możliwości rozwoju województwa, należy brać pod uwagę globalne trendy, które będą istotnie oddziaływały na koniunkturę przedsiębiorstw funkcjonujących w obszarze zidentyfikowanych w regionie inteligentnych specjalizacji, gdyż to właśnie one będą miały najistotniejszy wpływ na wzmacnianie istniejących i tworzenie nowych przewag konkurencyjnych. Tym samym od ich sukcesów lub porażek w dużej mierze zależeć będzie jakość życia (łącznie z bezpieczeństwem) mieszkańców regionu. Biorąc pod uwagę aktualny poziom rozwoju gospodarczego, w tym zaawansowanie technologiczne, w kujawsko-pomorskim nadchodzące trendy będą stanowiły dla każdej z inteligentnych specjalizacji znaczące wyzwanie.

Dużym wyzwaniem dla specjalizacji Zdrowa i bezpieczna żywność będzie dostosowanie produkcji przemysłowej do oczekiwań coraz bardziej świadomych konsumentów, wymagających żywności zdrowej i produkowanej z zachowaniem etycznych reguł w stosunku do środowiska. Z kolei najbardziej rozwinięta w województwie **branża przetwórstwa tworzyw sztucznych, działająca w ramach specjalizacji Zaawansowane materiały i narzędzia, będzie musiała uwzględnić przestawienie produkcji na tworzywa biodegradowalne i większe wykorzystanie surowców wtórnych.** Specjalizacja Zdrowie i turystyka zdrowotna w stosunkowo krótkim czasie powinna dostosować swoją ofertę do obsługi znacznie większej liczby osób starszych, co będzie wymagało wdrożenia odpowiednich technologii. Podmioty działające we wspomnianych inteligentnych specjalizacjach już teraz muszą podejmować energiczne działania, dostosowujące działalność do przykładowych trendów, gdyż te najprawdopodobniej upowszechnią się w ciągu najbliższych 5 lat.

Do odpowiedzi na nadchodzące zmiany muszą również przygotowywać się twórcy i rzemieślnicy, funkcjonujący w obszarze przemysłów kreatywnych, którzy – pod warunkiem wykorzystania nowoczesnych technologii – będą mogli nie tylko zindywidualizować przekaz czy spowodować większe zaangażowanie odbiorców, ale również zwiększyć swój zasięg oddziaływania.

Prognozowane zapotrzebowanie związane z zasobami ludzkimi

Według raportu GUS z 2018 r. w perspektywie 3 lat pracodawcy planowali zatrudnić pracowników w poniższych zawodach (zgodnych z Klasyfikacją Zawodów Szkolnictwa Zawodowego): sprzedawca, murarz-tynkarz, operator maszyn i urządzeń do przetwórstwa tworzyw sztucznych, krawiec, kierowca mechanik, monter konstrukcji budowlanych, ślusarz, kelner, operator obrabiarek skrawających, dekarz⁵⁴.

Według prognozy krótkookresowej (Barometr Zawodów 2020) w bieżącym roku (2020), podobnie jak w ostatnich 2 latach, utrzymać się będzie zapotrzebowanie na zawody, obecnie wskazywane jako deficytowe. Warto zwrócić uwagę, że w grupie 34 zawodów deficytowych aż 23 to zawody powiązane z inteligentnymi specjalizacjami regionu (automatyka przemysłowa, transport i zdrowie). Rozpoznawane deficyty zasobów rynku pracy mogą w konsekwencji prowadzić do wyhamowania wzrostu tych dziedzin gospodarki. Z drugiej strony może powodować to dalsze różnicowanie terytorialne.

Zmiana tych trendów wymaga modyfikacji w szkolnictwie branżowym, w związku z jego niedopasowaniem do potrzeb rynku pracy. Przede wszystkim chodzi o potrzebę kształcenia dualnego, zdobywania doświadczenia zawodowego u potencjalnych pracodawców w toku nauki szkolnej. Istotne są również problemy kadrowe – nauczycieli zawodu jest mało albo są w zaawansowanym wieku, przez co kształcenie jest dostosowywane do wymagań kadry, a nie rynku pracy. W związku z tym potrzebne jest kształcenie

⁵⁴ Główny Urząd Statystyczny, Zapotrzebowanie rynku pracy na zawody z systemu szkolnictwa zawodowego, Raport Końcowy, Warszawa 2018.

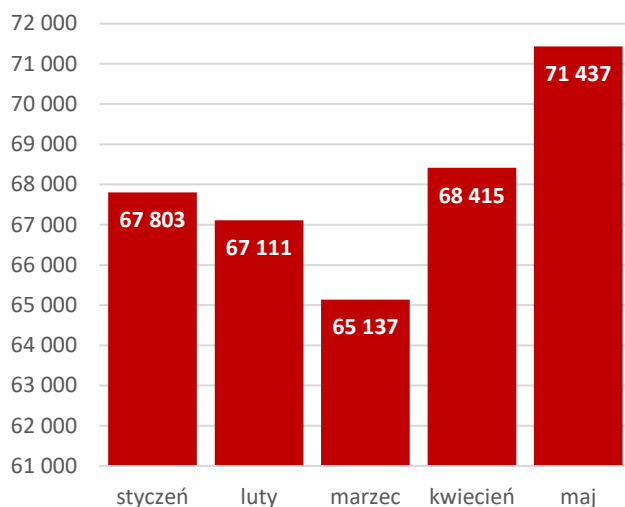
młodych kadr, wzrost wynagrodzeń i uczenie w nowoczesny sposób. Szkolnictwo branżowe wymaga doposażenia pracowni oraz nowych pomocy dydaktycznych. Niekorzystny wizerunek szkół branżowych mógłby się zmienić dzięki kreatywnemu i elastycznemu kształceniu, opiniowanemu przez biznes. Eksperci wskazali także na potrzebę kształcenia kompetencji miękkich.

Istotnym obszarem zmiany w edukacji akademickiej jest odpływ zdolnych absolwentów szkół średnich do ośrodków akademickich w miastach położonych poza województwem kujawsko-pomorskim (np. Warszawa, Gdańsk). Po ukończeniu studiów, nie wracają już oni do województwa kujawsko-pomorskiego, łącząc swoją przyszłość z miastami, do których przeprowadzili się w celu podjęcia studiów. Według ekspertów w województwie kujawsko-pomorskim powinno powstać więcej kierunków technicznych, a w związku z tym powinno pojawić się więcej atrakcyjnych ofert pracy. Obecnie staże są mało interesujące ze względu na niskie płace – zmiana w tej kwestii mogłaby zdynamizować rynek pracy. Co do samych studiów – potrzebne jest lepsze wyposażenie pracowni i laboratoriów oraz więcej godzin nauczania praktycznego. Tutaj ponownie pojawia się kwestia współpracy nauki i biznesu, a także współpracy między uczelniami. W edukacji akademickiej wskazano również na brak systemu motywacji dla kadr (potrzeba wyższych wynagrodzeń). Sposobem na zachęcenie do studiowania i zamieszkania w kujawsko-pomorskim mógłby być atrakcyjny system stypendialny czy mieszkania dla najlepszych absolwentów. Także na akademickim etapie kształcenia istnieje potrzeba rozwijania kompetencji miękkich.

Skutki społeczno-gospodarcze związane z pandemią wirusa SARS-CoV-2

Jednym z kluczowych zjawisk, które będą miały znaczący wpływ na dalszy rozwój społeczno-gospodarczy zarówno regionu, jak i całego kraju, jest pandemia wirusa SARS-CoV2 (tzw. koronawirusa), która występuje w Polsce od 2020 roku i powoduje chorobę zakaźną układu oddechowego COVID-19. Związane z pandemią środki ostrożności, m.in. ograniczenie funkcjonowania obiektów kulturalnych, rozrywkowych, gastronomicznych i turystycznych, wpłyną na kształt regionalnej gospodarki w stopniu, który w momencie sporządzania założeń Programu rozwoju gospodarczego nie jest jeszcze znany. Pomimo obiektywnych trudności, dotyczących prognozowania skali zmian o charakterze gospodarczym, należy założyć, że pandemia bezsprzecznie będzie wiązała się z poważnymi stratami dla licznych podmiotów gospodarczych, które w jej wyniku będą zmuszone do ograniczenia funkcjonowania bądź jego całkowitego zaprzestania. Przyczyni się to z pewnością do ograniczenia inwestycji oraz wzrostu bezrobocia w regionie.

Wykres 11. Liczba bezrobotnych w województwie kujawsko-pomorskim w 2020 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Toruniu.

Przesłanką do zaistnienia zmian związanych ze skutkami społeczno-gospodarczymi pandemii koronawirusa jest odwrócenie trendu w liczbie bezrobotnych w województwie. Konsekwentny od lat spadek bezrobocia w regionie został przerwany w miesiącach pandemii. Nie jest możliwe wskazanie skali zjawiska ze względu na osoby mające umowy z długim terminem wypowiedzenia, które zwiększą wskaźnik bezrobocia w późniejszych miesiącach. Dodatkowo długookresowe skutki pandemii mogą oddziaływać coraz mocniej i szerzej na gospodarkę, co sprawia, że w tej sytuacji nie można wykluczyć dalszych zwolnień w sektorach dotąd uznawanych za stabilne.

Największych różnic pomiędzy prognozą a stanem faktycznym spodziewać należy się w branżach najbardziej dotkniętych pandemią, do których należą:

<p>Turystyka</p> 	<p>Zamknięcie granic, wstrzymanie połączeń międzynarodowych oraz wewnętrzne obostrzenia w zakresie poruszania się wywarły głębokie piętno na branży turystycznej. Wstrzymanie dochodów przełożyło się na problemy z płynnością finansową i poskutkowało bankructwem wielu firm związanych z branżą. Podmioty, które przetrwały pierwszą falę kryzysu, stoją jednak przed wyzwaniem odbudowy, na dodatek w warunkach recesji – i po straceniu części sezonu będą musiały liczyć się ze zmniejszonym popytem na swoje usługi. W ujęciu regionalnym skutki pandemii widoczne są najbardziej w sektorze turystyki zdrowotnej i uzdrowiskowej, na którym w dużym stopniu opiera się turystyka województwa.</p>
<p>Gastronomia</p> 	<p>Działania rządowe, podjęte w celu ograniczenia rozprzestrzeniania się koronawirusa, w znaczącym stopniu ograniczyły działalność lokali gastronomicznych. Ich profil musiał zostać zmieniony, by opierać się wyłącznie na zamówieniach na wynos, dostarczanych do klientów. Ze względu na specyfikę niektórych z lokali takie zmiany były niemożliwe lub nie przynosiły wystarczających zysków, by podmiot mógł dalej funkcjonować, co przyczyniło się do zakończenia działalności.</p>
<p>Transport</p> 	<p>Ograniczenia w ruchu transgranicznym przecięły liczne łańcuchy dostaw, wypracowane w warunkach globalnej otwartości handlu. Przedsiębiorstwa zaopatrywane przez zagranicznych dostawców, a także takie, które dostarczały produkty do zagranicznych odbiorców, zmuszone zostały do wstrzymania działalności lub szukania alternatyw na rynku rodzimym, czego nie przewidywał ich model biznesowy. Dlatego branża transportowa doświadczyła bardzo wysokich strat.</p>
<p>Rolnictwo i sadownictwo</p>	<p>Okres pandemii przypadła na czas prac sezonowych, do których często zatrudniani są pracownicy z innych krajów, głównie z Ukrainy. Zamknięte granice uniemożliwiły powrót</p>

pracowników w miesiącach, w których ich zaangażowanie było niezbędne (np. w okresie zbioru niektórych płodów rolnych), co wpływa negatywnie na kondycję branży.

Branżami, które wedle dotychczasowych obserwacji zachowują stabilność w obliczu kryzysu, są:

Branża przetwórstwa spożywczego 	Należąca do kluczowych gałęzi gospodarki branża spożywcza, zwłaszcza w zakresie przetwórstwa, w mniej lub bardziej zmienionej formie kontynuowała działalność w trakcie trwania pandemii, dlatego w obecnej chwili nie prognozuje się drastycznych zmian w wynikach sektora.
Branża farmaceutyczna 	Ze względu na charakter kryzysu, który ma podłoże zdrowotne, branża farmaceutyczna co do zasady nie została dotknięta negatywnymi skutkami pandemii.
Branża IT 	Specyfika branży pozwala na optymistyczne spojrzenie na jej sytuację w warunkach pandemii. Dodatkowo rozwiązania dotychczas często zarezerwowane dla tej branży, takie jak praca zdalna, zostały na szeroką skalę zaimplementowane w innych sektorach, co wygenerowało popyt na usługi związane z obsługą i implementacją rozwiązań informatycznych. Ze względu na niekorzystny klimat inwestycyjny zaobserwować można jednak spowolnienie w zakresie podejmowania decyzji inwestycyjnych.

Podsumowanie

Podsumowanie dotyczące prognoz uwarunkowań dalszego rozwoju gospodarczego

- Według prognozy krótkookresowej (Barometr Zawodów 2020) w najbliższym czasie, podobnie jak w ostatnich 2-3 latach, utrzymywać się będzie zapotrzebowanie na zawody obecnie wskazywane jako deficytowe. W grupie 34 zawodów deficytowych aż 23 to zawody powiązane z inteligentnymi specjalizacjami regionu (automatyka przemysłowa, transport i zdrowie).
- Istotnym obszarem zmiany w edukacji akademickiej jest odpływ zdolnych absolwentów do większych ośrodków przemysłowych i naukowych. Według ekspertów w województwie kujawsko-pomorskim powinno powstać więcej kierunków technicznych, a w związku z tym powinno pojawić się więcej atrakcyjnych ofert pracy.
- Pomimo obiektywnych trudności, dotyczących prognozowania skali zmian o charakterze gospodarczym, wynikających z pandemii COVID-19, wywołwanej przez wirus SARS-CoV-2, należy założyć, że pandemia spowodowała poważne straty dla licznych podmiotów gospodarczych, niektóre z nich będą musiały zmierzyć się z wizją ograniczenia funkcjonowania bądź jego zaprzestania. Przyczyni się to z pewnością do ograniczenia inwestycji oraz do wzrostu bezrobocia w regionie.